

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Tanel Kivi

KAHJU HÜVITAMISE ULATUS SURMA PÕHJUSTAMISE KORRAL

Magistritöö

Juhendaja:

Dr iuris Janno Lahe

Tartu

2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. SURMA PÕHJUSTAMINE KUI KAHJU HÜVITAMISE KOHUSTUSE ALUSEKS OLEV ASJAOLU	7
1.1. Surma põhjustamise mõiste	7
1.2. Lepinguõiguslik ja deliktiõiguslik vastutus surma põhjustamise korral	8
2. MATUSEKULUDE, RAVIKULUDE JA TÖÖVÕIMETUSEST TEKKINUD KAHJU HÜVITAMINE	15
2.1. Varalise kahju hüvitise kindlaksmääramise üldised kriteeriumid	15
2.2. Matusekulude hüvitamine	19
2.2.1. Mõistlike matusekulude sisustamine.....	19
2.2.2. Õigustatud isikud matusekulude nõude esitamiseks	31
2.3. Ravikulude ja töövõimetuselt tekkinud kahju hüvitamine.....	33
3. ÜLALPIDAMISHÜVITIS	39
3.1 Ülalpidamishüvitise saamiseks õigustatud isikute ring	39
3.2. Ülalpidamishüvitise suuruse määratlemine	46
4. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMINE SURMA PÕHJUSTAMISE KORRAL	59
4.1. Surmasaanud isiku enda mittevaralise kahju hüvitamise nõue	59
4.2. Lähedaste isikute mittevaralise kahju hüvitamise nõue	64
4.2.1. Lähedaste isikute mittevaralise kahju hüvitamise nõude üldised eeldused	64
4.2.2. Lähedased isikud mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamisel	65
4.2.3. Erandlikud asjaolud.....	67
4.3. Mittevaralise kahju eest väljamõistetava rahalise hüvitise suuruse määramise põhimõtted ja arvesse võetavad asjaolud.....	79
KOKKUVÕTE	83
SUMMARY	91
KASUTATUD KIRJANDUS	96
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	98
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	99
MUUD ALLIKAD	105
LISAD	106

SISSEJUHATUS

Juriidiline termin *kahju* hõlmab oma kõige üldisemas tähenduses negatiivseid tagajärgi.¹ Kahju tekkimise näol on tegemist olukorraga, kus inimene jääb ilma millestki, mis talle õiguslikult kuulub. Tsiviilõiguslikus mõttes on kahju tekkinud inimese jaoks hetkel, kui vara tegelik ja rahas mõõdetav väärtus on väiksem kui enne kahjustavat sündmust.²

Kõik inimesed, olenemata nende soost või rahvusest, omavad õigust inimväärsetele elutingimustele, mille eest riik on kohustatud seisma ning tagama ettenähtud põhiõigused. Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 25 on väljendatud põhimõte, mille kohaselt on igal inimesel õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele.³ Sellest lähtuvalt on igal inimesel õigustatud ootus korraldada oma elu, lähtudes ühiskondlikust turvatundest, kus tema õigused on tagatud supernatsionaalse institutsiooni poolt. Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et riigipoolne kaitsekohustus oma kodanikele on kõikehõlmav ning selle peamiseks ülesandeks on kaitsta elu teiste isikute õigusvastaste tegude eest.⁴

Võlaõigusseaduses (edaspidi VÕS) § 128 lg 1 alusel jaotub kahju kaheks peamiseks liigiks.⁵ Esimese kahju liigi näol on tegemist varalise kahjuga ja teisel juhul mittevaralise kahjuga. Varaline kahju kujutab endast üldjuhul igasuguseid mittevabatahtlikult saabunud negatiivseid tagajärgi varalises sfääris. Hüvitamisele kuuluva kahju hüvitamata jäämise tõttu tekib puudujääk võlausaldaja varas.⁶

Mittevaralise kahju all mõistetakse eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi (VÕS § 128 lg 5). Õiguskirjanduses viidatakse ka sellele, et mittevaraline kahju seisneb lisaks eelnevalt toodule ka elukvaliteedi kui sellise languses ning kahjustumises.⁷ Kui varalise kahju juures on võimalik ilma suuremate raskusteta välja arvutada tegelik kahju suurus, siis mittevaralise kahju juures on seda teha oluliselt raskem. Iga inimene näeb ja kogeb maailma erinevalt, samuti on hingelise valu suurus iga isiku puhul erinev.

¹ I. Kull jt. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004, lk 260.

² W. Joecks. Varalise kahju mõiste. - Juridica 2011/4, lk 258.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.

⁴ D. W. Belling. Põhiõiguste tähendus eraõigusele. - Juridica 2004/1, lk 7.

⁵ Võlaõigusseadus. - RT I, 31.12.2017, 8.

⁶ I. Kull jt (viide 1), lk 260.

⁷ Principles of European law / Study Group on a European Civil Code. Munich: Sellier 2006, lk 304.

Sellepärast ei saagi olla juttu täielikust mittevahalise kahju hüvitisest, kuna ükski rahasumma ei suuda kompenseerida kahju vaimsete kannatuste puhul. Pealegi ei ole olemas mõõdupuud, millega rahas mõõta, kui suur hüvitis tuleks määrata teatud füüsilise valu või vaimse kannatuse eest.⁸

Käesoleva magistratöö eesmärk on vastuse leidmine küsimusele, milline kahju hüvitamise regulatsioon ja sellel põhinev kohtupraktika kaitseb isiku surma põhjustamise korral otsese kannatanu, kahju tekitaja ja kahjuhüvitise saamiseks õigustatud isikute õigusi tasakaalustatult. Magistratöö on jaotatud neljaks osaks, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks.

Töö esimeses osas otsitakse vastust uurimisküsimusele, mida tähendab Eesti kohtute hinnangul mõistlike matusekulude määramine. Kas Eesti senine kohtupraktika paneb kahju saanud isiku olukorda, mis on võimalikult lähedane sellele, kui kahju ei oleks tekkinud, või kas kohtud on tõlgendanud mõistlike matusekulude määramist liialt kitsalt, mis omakorda võib tekitada olukorra, kus kahjuhüvitist saama õigustatud isiku kahju suurus on oluliselt suurem hüvitisest, mille kohtud on talle määranud.

Töö teise osa uurimisküsimuseks on määratleda, milliseid asjaolusid on Eesti kohtud võtnud arvesse ülalpidamishüvitise määramisel, seda ka olukorras, kus hüvitise suurus on hüpoteetiline, sest elatis oleks kuulunud maksmisele alles tulevikus. Samuti see, kuidas Eesti kohtupraktika on arvestanud asjaoluga, et kohustatud isik elatise maksmiseks võib olla surnud selleks hetkeks, kui tal oleks tulevikus tekkinud elatise maksmise kohustus.

Töö kolmanda osa uurimisküsimuseks on välja selgitada, kuidas Eesti kohtupraktika on lähedase isiku mittevahalise kahju hüvitise puhul tõlgendanud erandlikke asjaolusid ning kes surnud isiku lähedastest täidavad kohtupraktika kohaselt "lähedase isiku" kriteeriumi. Lisaks sellele leiab analüüsimist, kas kohtud on tõlgendanud erandlike asjaolude kriteeriumi liialt kitsalt, jättes kahjuhüvitiseks õigustatud isikud ilma nende poolt õigustatult oodatud hüvitisest.

Töö eesmärgi saavutamiseks, on kasutatud analüüsivat ning võrdlevat meetodit. Võrdlusriigiks on võetud Inglismaa⁹. Eesti ja Inglismaa õigust analüüsitakse läbivalt töö lõikes. Inglismaa õigus on valitud eelkõige selle tõttu, et tegemist on *common law* õigussüsteemiga, mis seisab kõrvuti mandrieuroopaliku õigusega ning nende kahe vahel on toimunud märgatav lähenemine.

⁸ H. McGregor. McGregor on damages. The Common Law Library nr 9. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/%C3%B5iguslased%20materjalid/Moraalse%20kahju%20liigid.pdf>. (01.01.2018).

⁹ Käesolevas magistratöös on Inglismaa kohtupraktika all käsitletud üksnes Inglismaa ja Walesi kohtulahendeid.

Üheks kõige olulisemaks allikaks teema ning õiguslike probleemide analüüsimisel on kohtupraktika käsitus. Analüüsi käigus on tuginetud Pärnu, Tartu, Tallinna ja Viru maakohtute, Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute ning Riigikohtu praktikale. Analüüsitud on VÕS § 129 ning § 134 lg 2-3 alusel Riigi Teataja kaudu kättesaadavaid lahendeid. Seda nii kriminaal- kui tsiviilkohtute puhul.

Töö on jaotatud neljaks peatükiks. Esimene peatükk on eelkõige tööd toetava sisuga, jagunedes kaheks alapeatükiks. Esimese alapeatükiga uurib autor, mida tähendab surma põhjustamine õiguslikus mõttes. Teises alapeatükis toob autor välja, millised võivad olla vastutuse alused vastavalt lepingu- ning deliktiõigusele. Selline käsitus on vajalik eelkõige selleks, et tuua välja, millistel eeldustel saavad tekkida kahjuhüvitisnõuded teise isiku surma põhjustamise korral. Antud peatükis välja toodud asjaolud moodustavad aluse kõigile antud magistritöös analüüsitud kahjuhüvitiste nõuetele.

Teine peatükk on suunatud matuse- ja ravikulude ning töövõimetusel tekkinud kahju hüvitamise analüüsimisele. Esimeses alapeatükis analüüsitakse, millised on varalise kahju hüvitise kindlaksmääramise üldised kriteeriumid. Teises alapeatükis analüüsitakse matusekulude hüvitamist ning seda, mida tähendavad mõistlikud matusekulud kui sellised VÕS § 129 lg 1 kohaselt, lähtuvalt maakohtute, ringkonnakohtute ning Riigikohtu praktikast. Alapeatükina analüüsitakse, kes on kohtupraktika poolt aktsepteeritud õigustatud isikud, et nõuda matusekulude hüvitamist kahju tekitanud isiku käest. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse, millised ravikulude ja töövõimetusel tekkinud kahjunõuded võivad surmasaanud isikul tekkida.

Kolmandas peatükis analüüsib autor ülalpidamishüvitist, mida on võimalik nõuda teise isiku surma põhjustamise korral. Esimeses alapeatükis analüüsitakse vastavalt õiguskirjandusele ning kohtupraktikale õigustatud isikute ringi, kes võib kahjuhüvitisnõude esitada. Teises alapeatükis analüüsitakse, millised on kohtupraktika alusel olnud ülalpidamishüvitiste suurused ja mille järgi nende ulatust määratakse.

Neljandas peatükis käsitletakse mittevaralise kahju hüvitamist surma põhjustamise korral. Peatükk jaguneb omakorda kolmeks alapeatükiks, millest esimeses analüüsitakse surmasaanud isikul endal tekkinud mittevaralise kahju hüvitamise nõuet perioodil, millal isik sai raskelt vigastada kuni perioodini, millal isik saadud vigastustesse suri. Teises alapeatükis analüüsitakse lähedase isiku mittevaralise kahju hüvitamise nõuet, keskendudes eelkõige sellele, mida tähendavad erandlikud asjaolud Eesti kohtupraktika hinnangul ning kas need on liialt

kitsendavad või avardavad. Samuti analüüsib autor kohtupraktikas esinevaid erisusi erandlike asjaolude tõlgendamisel. Alapeatükina analüüsitakse ka lähedaste isikute ringi, kes on õigustatud esitama mittevaralise kahju hüvitamise nõude praeguse kohtupraktika alusel. Viimases alapeatükis analüüsib autor, millistes suurustes on Eesti kohtud hüvitanud mittevaralist kahju teise isiku surma põhjustamise korral.

Käesolev töö põhineb eelkõige õiguskirjandusel, teadusartiklitel ja kohtulahenditel.

1. SURMA PÕHJUSTAMINE KUI KAHJU HÜVITAMISE KOHUSTUSE ALUSEKS OLEV ASJAOLU

1.1. Surma põhjustamise mõiste

Õigus elule on kõige fundamentaalseim inimõigus.¹⁰ Selleks, et ühiskonnas saaksid inimesed turvaliselt eksisteerida, tuleb tagada kaitse inimelule supernatsionaalse institutsiooni poolt. Euroopa Inimõiguste konventsiooni artikkel 2 kohaselt tuleb tagada kaitse elule seadustega.¹¹ Autori arvates kaitse, mida riik isikutele pakub, ei tohi väljenduda üksnes preventiivselt, mis seisneb kahju tekkimise ärahoidmises, vaid kaitse peab endas hõlmama ka kohustust hüvitada kahju selle tekitaja poolt, mis on omane eraõigusele, ning teatud juhtudel tagada sanktsioon, mis on omane karistusõigusele. J. Sootak on toonud välja era- ja karistusõiguse sarnasuse: “Eraõigusel ja karistusõigusel on ühine, et mõlemad toimivad retrospektiivselt – reguleerivad juba aset leidnud konflikte.”¹² Autori seisukohalt jääbki seetõttu üldises mastaabis avalikule õigusele just preventiivne funktsioon retrospektiivse kõrval. Teatud määral sisaldub eraõiguses preventiivne funktsioon (nt viitab preventatsioonile otseselt VÕS § 134 lg 6, mille kohaselt on võimalik mittevaralise kahju hüvitise määramisel arvestada vajadust mõjutada kahju tekitajat hoiduma edasisest kahju tekitamisest).

Erinevaid õiguseid, mis on omistatud inimesele meie õigusruumis, saame käsitleda subjektiivsete õigustena. Õiguskirjanduses jagatakse subjektiivsed õigused kaheks: esiteks on isikul õigus ise teatud viisil käituda, ning teiseks on õigus nõuda teiselt isikult teatud käitumist.¹³ Seetõttu reguleerime oma käitumist vastavalt sotsiaalnormistikule, mis väljendub positiveeritud õiguses, ning ootame teistelt kaaskodanikelt sama.

Inimelus on kaks olulist ajahetke: inimese elusana sünni ning surm. Tsiviilseaduse üldosa seadus (edaspidi TsÜS) ütleb, et füüsilise isiku õigusvõime, milleks on võime omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi, algab inimese elusalt sünnimisega ja lõppeb surmaga.¹⁴ Surma ajahetke määratlemine on õiguslikult olulise tähtsusega, siis tuleb seda teha võimalikult täpselt.

¹⁰ C. V. Dam, *European Tort Law*. Oxford: Oxford University Press 2006, lk 143.

¹¹ Euroopa inimõiguste konventsioon. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (01.02.2018).

¹² J. Sootak, *Karistusõigus: üldosa*. Tallinn: Juura 2010, lk 32.

¹³ P. Varul jt (koost). *Tsiviilõiguse üldosa*. Tallinn: Juura 2012, lk 51.

¹⁴ *Tsiviilseadustiku üldosa seadus*. - RT I, 20.04.2017, 21.

Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt ei saa surma hetkeks lugeda kliinilist surma ehk hingamise lakkamist, sest kliinilisest surmast on võimalik inimene täisväärtusliku elu juurde tagasi tuua.¹⁵ Vastavalt surma põhjuse tuvastamise seadusele loetakse surm saabunuks, kui vastavalt arstiteaduse nüüdisaegsele tasemele on tuvastatud peaaegu kõigi funktsioonide täielik ja pöördumatu lakkamine või vereringe täielik ja pöördumatu lakkamine.¹⁶

Surma tekkimise põhjuseid võib olla erinevaid. Normaalses tingimustes saabub inimese surm konkreetse isiku eluea piiri ületamisega või mõnel muul põhjusel, mis on tingitud isikust endast, olgu selleks kas siis meditsiiniline seisund, tulenedes haigusest, või õnnetus. Kurvemal juhul on õigussubjekti elutee lõpetajaks teine õigussubjekt, mille tagajärjel on sunnitud riik inimestevahelistesse suhetesse sekkuma.

1.2. Lepinguõiguslik ja deliktiõiguslik vastutus surma põhjustamise korral

Teise isiku surma põhjustamise korral omab kahju hüvitamise aspektist olulist tähtsust asjaolu, kas poolte vahel eksisteeris lepinguline võlasuhe või mitte. Vastavalt sellele on võimalik jõuda seisukohale, millisel alusel kuuluvad surma põhjustamisega kaasnenud kahjud hüvitamisele.

Õiguskirjanduse alusel reguleerib lepinguõigus õigussuhteid, mis põhinevad poolte õiguslikult siduval kokkuleppel ehk lepingul.¹⁷ Selleks, et isik vastutaks lepinguõiguse alusel tekkinud kahju hüvitamise eest, on oluline määratleda, kas selline kahju, mis kannatanul tekkis, oli lepingu sõlmimise hetkel ettenähtav (VÕS § 127 lg 3). Teisisõnu, kas lepingu sõlmimise hetkel oli ettenähtav, et kui üks pool lepingut rikub, võib see põhjustada teise lepingu osapoole surma. K. Sein on välja toonud, et kõikides õigussüsteemides on lepingulist kahjuhüvitusnõuet ühel või teisel viisil piiratud. Sellest tulenevalt on kahju ettenähtavuse reegel kahjuhüvitusnõude piiramise alusena maailmas laialdaselt levinud ning see omab olulist tähendust nii Kontinentaal-Euroopa kui ka *common law* õigussüsteemis.¹⁸ Ettenähtavuse reegelil on oluline rolli nii varalise kui mittevaralise kahju hüvitamise nõude piiramise juures. T. Tampuu on

¹⁵ P. Varul jt. Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2016. – K. Sein, § 129, komm. 4.1.

¹⁶ Surma põhjuse tuvastamise seadus. - RT I, 26.02.2015, 14.

¹⁷ P. Kalamees jt. Lepinguõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 19.

¹⁸ K. Sein. Kahju ettenähtavuse reegel kahjuhüvitise piiramise alusena. - Juridica 2003/4, lk 243.

juhtinud tähelepanu mittevaralise kahju nõude piiramisele seisukohaga: “Lepingu rikkumise korral sõltub mittevaralise kahju hüvitamine rikutud lepingulise kohustuse kaitse-eesmärgi ulatusest ja mittevaralise kahju ettenähtavusest.”¹⁹

Riigikohus on surmaga lõppenud tööõnnetuse kohtuvaidluses toonud välja töölepingu rikkumise puhul kahju hüvitamise eeldused. Selleks, et hagejal oleks õigus nõuda töölepingu alusel kahju hüvitamist, peab olema tuvastatud põhjuslik seos teo ja tagajärje vahel ning lisaks sellele tuvastatud, et kannatanu sai tööõnnetusega üiraskeid kehavigastusi sellepärast, et tööandja rikkus kannatanuga sõlmitud lepingut.²⁰

Juhtumeid, kus poolte vahel on lepinguline võlasuhe, olenemata lepingu liigist ja olukorrast, ning lepingu rikkumise tõttu on põhjustatud surm, on mitmeid. Analüüsitud kohtupraktikas esines lepingu rikkumisest põhjustatud surma ühes Harju Maakohtu ning samas ringkonnakohtu lahendis, kuigi hageja otsustas nõuet lepinguõiguse rikkumise alusel mitte maksmata panna. Kaasus põhines asjaoludel, et abikaasad osalesid süstaga spordivõistlusel, aga kuna korraldaja ei suutnud tormiste ilmastikutingimuste korral tagada ohtusunõudeid, läks abikaasade süst ümber ning mõlemad abikaasad uppusid. Kahju hagejaks oli hukkunud abikaasade laps.²¹ Arvestades võistluse iseloomu ning potentsiaalseid tagajärgi süstaga tormisele merele mineku korral, võib lugeda sellise kahju tekkimise lepinguõiguslikus mõttes ettenähtavaks juhul, kui korraldaja ei täida oma kohustusi. Võistlustel osalejad eeldasid, et kostja on taganud kõik vajalikud turvanõuded.

Lisaks lepinguõiguslikule vastutusele surma põhjustamise korral on võimalik ka deliktiõiguslik vastutus.

Delikti tähendus tuleneb Rooma õigusest.²² M. Kingisepa seisukoha alusel on deliktiõiguse näol tegemist instituudiga, mis omab pikaajalist praktikat, ulatudes välja Lex Aquilia aegadesse. Ometi ei ole Justinianuse ega ka Gaiuse Institutsioonides delikti defineeritud. Delikt kujutas endast Rooma õiguses tegevust, millega väljaspool *ex contractu* ja *quasi ex contractu* rikuti kannatanu absoluutseid subjektiivseid õigusi.²³

Oma olemuselt tähendab delikt meie tänapäevases mõistes õigusrikkumist, mille käigus üks isik on teisele isikule tekitanud õigusvastase varalise või mittevaralise kahju. Deliktiline

¹⁹ T. Tampuu. Lepinguvälised võlasuhted. Tallinn: Juura 2017, lk 178.

²⁰ RKTko 3-2-1-53-06 p 12.

²¹ HMKo 10.10.2011, 2-10-55812.

²² M. Lunney. Tort Law: text and materials. Oxford: Oxford University Press 2000, lk 1.

²³ M. Kingisepp. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002, lk 16.

vastutus kuulub lepinguväliste võlasuhete alla ning lähtuvalt sellest on tegemist olukorraga, mis jääb lepinguõiguslike sätete kohaldamisalast väljapoole.

Surma põhjustamise korral on võimalik rakendada deliktulist üldvastutust VÕS §-i 1045 lg 1 p 1 alusel; riskivastutust VÕS § 1056 lg 1 alusel ning viimasena tootjavastutust VÕS §-i 1061 lg 1 alusel.

T. Tampuu toob välja, et kui teisele isikule on õigusvastaselt kahju tekitanud isik, siis peab viimane ka selle kahju hüvitama, kui ta on kahju tekitamises süüdi ja vastutab selle eest vastavalt seadusele.²⁴ Selleks, et kohaldada klassikalist deliktistruktuuri, peavad olema täidetud selle eeldused. Delikti üldkoosseisu elemendid on objektiivne teokoosseis (tegu, kahju ning teo ja kahjuliku tagajärje vaheline põhjuslik seos), õigusvastasus ja süü.²⁵ Iko Nõmmik märgib, et meetoodiliselt toimub koosseisu elementide tuvastamine etapiviisiliselt. Objektiivse teokoosseisu puudumisel ei anta hinnangut õigusvastasuse ja süü kohta ning kui puudub õigusvastasus, siis ei arutata enam süü küsimust.²⁶ Selle juures tuleb kahju tekkimine kindlaks määrata üldiste kahju hüvitamist reguleerivate seadussätete alusel.²⁷

Juhul, kui kannatanu surm on põhjustatud tegevusetusega või kui seos kostja teo ja surma põhjustamise vahel on kaugel, tuleb leida kohustus, mida kostja on rikkunud surma põhjustades. Seetõttu tuleb olulist tähelepanu pöörata ka käibekohustustele ja seadusest tuleneva kohustuse ehk kaitsenormi rikkumisele.

Käibekohustuse näol on tegemist põhimõttega, mis tuleneb TsÜS §-is 138 sätestatud hea usu põhimõttest.²⁸ Õiguskirjanduses on välja toodud, et üldise käibekohustuse all mõeldakse lepinguväliseid ja seaduses otseselt sätestamata tegutsemise kohustusi, mis tulenevad üldisest heauskse käitumise ning teiste isikute õigushüvedega arvestamise kohustusest, sh keelust kahjustada oma käibetegevusega teisi isikuid.²⁹ Seega isikul, kes loob ohu või kontrollib ohtlikku olukorda ja laseb ohul kesta, lasub kohustus võtta kasutusele kõik mõistlikult vajalikud ning sobilikud meetmed, et kaitsta teisi isikuid ja nende õiguseid ohu realiseerumise eest.³⁰

²⁴ T. Tampuu (viide 19), lk 206 – 207.

²⁵ *Ibid*, lk 207.

²⁶ I. Nõmm. Käibekohustuse rikkumisel põhinev deliktiõiguslik vastutus. Doktoritöö. Tartu, 2005, lk 108.

²⁷ *Ibid*, lk 109.

²⁸ RKTko 3-2-1-48-15 p 24.

²⁹ P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus III. 8. ja 10. osa (§-d 619-916 ja 1005-1067). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009, § 1045 komm. 3.1.2. (cc)

³⁰ T. Tampuu. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. – *Juridica* 2003/2, lk 141.

Samale tõdemusele on jõudnud ka I. Nõmm oma doktoritöös, määratledes, et käibekohustuse olemuslik eesmärk on piiritleda suhteid, mis väärivad kaitset hooletu käitumise vastu ning määratleda isikute ring, keda võib pidada kahju tekitamise eest vastutavaks. Seega igäüks peab tsiviilkäibes seadma oma käitumise nii, et ta seeläbi ei ohusta teiste isikute õigusi rohkem kui inimlikus kooselus vältimatu ning võtma tarvitusele abinõud, mis on juhtumi asjaolusid arvestades ohu vältimiseks või kõrvaldamiseks vajalikud ja jõukohased.³¹

Olulisena tuleb märkida J. Lahe arvamust, et reeglina on käibekohustus seotud selle ohtu tekitava asja omandiga, aga käibekohustuse tekkimine iseenesest ei pea sõltuma omandist, vaid oluline on, kes selle ohu löi, seda valdab ning kontrollib.³² Ohu loomist kui käibekohustuse tekkimise alust on käsitletud kohtupraktikas, nt olukorras, kus langevarjuhüpete korraldaja on jätnud tagamata kõige üldisemas mõttes ohutuse, milleks on hüppe sooritaja piisav koolitus ning instrueerimine enne hüppe sooritamist.³³ Samuti olukorras, kus kostja süstavõistluse ürituse korraldajana pole võtnud tarvitusele piisavalt ohutusnõudeid selleks, et tagada osavõtjate turvalisus süsta ümbermineku puhul ning abi uppujatele vetelpääste näol.³⁴ Antud kaasused kinnitavad J. Lahe arvamust, sest tegemist ei ole omandi tähtsusega, vaid kostja tegevusega ohu loojana, selle valdajana ning kontrollijana.

Selleks, et teha kindlaks, kas pooled on rikkunud käibekohustust või mitte, jagatakse viimaste vahel tõendamiskoormis. Riigikohtu seisukoha alusel peab käibekohustuse rikkuja olema pool, kes tõendab, et ta ei ole üldist käibekohustust rikkunud ning teine pool ehk kannatanu peab tõendama, et kahju on tekkinud käibekohustuse rikkuja poolt loodud ohu tagajärjel.³⁵

Seadusest tuleneva kohustuse ehk kaitsenormi rikkumine VÕS § 1045 lg 1 p 7 kohaselt kujutab endast võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande sõnul õigusvastast tegu ehk delikti, mis seisneb seadusest tuleneva kohustuse rikkumises. Seaduse all mõistetakse mistahes õigusnorme, millest tuleneb kahju tekitanud isikule kohustus käituda teatud viisil, see tähendab teha teatud tegu või hoiduda teatava teo tegemisest. Kohtuvaidluse korral peab aga hageja kaitsenormi rikkumisele eraldi tuginema, sest kohus ei pea kaitsenormi rikkumist kontrollima omal algatusel.³⁶

³¹ I. Nõmm (viide 26), lk 14.

³² J. Lahe. The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict. – *Juridica International*. 2007/9, lk 111.

³³ RKTKo 3-2-1-48-15 p 24.

³⁴ HMKo 10.10.2011, 2-10-55812.

³⁵ RKTKo 3-2-1-73-13 p 10.

³⁶ P. Varul jt (viide 29), § 1045 komm. 3.8.

Lähtuvalt eelpool toodust on võimalik, et vastutus kahju hüvitamiseks surma põhjustamise korral tuleneb riskivastutusest VÕS §-i 1056 jj alusel. Riigikohus on välja toonud, et riskivastutuse eesmärgiks on eriti ohtlikust asjast või tegevusest lähtuva iseloomuliku ohu realiseerumise korral tagada kahju kannatanud isikule hüvitisnõue, sõltumata sellise ohu allikat valitsenud isiku tegevuse õigusvastasusest ja süüst.³⁷ Ohu realiseerumise all peetakse silmas Riigikohtu seisukoha alusel just sellist olukorda, kus ohtu ei ole võimalik ära hoida ka kõige hoolikama käitumisega.³⁸

Kokkuvõtlikult on rakisvastutuse eeldused surma põhjustamise korral järgmised:

- isiku surm, kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine või tema asja hävitamine või kahjustamine, kui seadusest ei tulene teisiti;
- suurema ohuallika valitsemine;
- suuremale ohuallikale iseloomuliku, st kõrgendatud ohust tuleneva riski realiseerumine suurema ohuallika valitsemise käigus;
- põhjuslik seos suurema ohuallika iseloomulikust ohust tuleneva riski realiseerumise ning kahju vahel;
- vastutust välistavate asjaolude puudumine.³⁹ Selliseks asjaoluks võiks olla eelkõige väärmatu jõud, kuigi VÕS § 1056 ei sisalda sellist riskivastutust välistavat alust.⁴⁰

Autori arvates annab riskivastutus isikule oluliselt soodsama võimaluse kahjunõude esitamiseks, sest isik ei pea tõendama õigusvastasust, mida ei ole ka võimalik teha sellepärast, et suurema ohuallika valitsemine ei kujuta endast õigusvastast tegu, nt kaevanduses töötava proovivõtumasina⁴¹ tööd ei saa käsitleda õigusvastasena. Samuti lihtsustab olukorda see, et hageja ei pea tõendama kostja süüd kahju tekkimise juures.

Riskivastutuse kohaldamine võib olla piiratud ka juhul, kui selle kohaldamiseks on eeldused täidetud. Riigikohtu sõnul juhul, kui hageja ise on osalenud suurema ohuallika käitumises, siis hea usu põhimõttest tulenevalt ei ole ta seetõttu õigustatud nõudma suurema ohuallika poolt talle tekitatud kahju hüvitamist riskivastutuse alusel.⁴²

³⁷ RKTko 3-2-1-27-07 p 10.

³⁸ RKTko 3-2-1-21-13 p 22.

³⁹ T. Tampuu (viide 19), lk 282.

⁴⁰ *Ibid*, lk 295.

⁴¹ RKTko 3-2-1-21-13 p 9.

⁴² RKTko 3-2-1-21-13 p 22.

Tootjavastutuse näol on tegemist viimase võimaliku alusega kahju hüvitamise nõude esitamiseks deliktiõiguslikus mõttes. VÕS § 1061 lg 1 alusel vastutab tootja isiku surma või isikule kehavigastuse tekitamise eest, kui selle põhjustas puudusega toode.

T. Tampuu on toonud välja tootjavastutusest tulenevad eeldused, milleks on:

- isiku surm, temale kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine või asja hävimine või kahjustumine,
- puudusega toote turule laskmine,
- põhjuslik seos toote puuduse ja kahju vahel,
- seaduses sätestatud vastutust välistavate asjaolude puudumine.⁴³

Autori seisukoha alusel tuleks sellist olukorda, kus vastutus on tekkinud isiku surma põhjustamisest tootjavastutusest tuleneva regulatsiooni alusel, pidada Eesti kohtupraktika kohaselt teoreetiliseks. Eesti kohtutes on esinenud kohtulahendeid tootjavastutusest viiel⁴⁴ korral, aga ühelgi juhul ei ole tegemist surmaga lõppenud juhtumiga.

Surma põhjustamise korral on võimalik, et esinevad nii deliktiõigusliku kui ka lepinguõigusliku vastutuse eeldused. Õiguskirjanduses nimetatakse sellist olukorda nõuete konkurentsiks, mis tähendab, et lepingulised ja deliktiõiguslikud nõuded eksisteerivad paralleelselt.⁴⁵ T. Tampuu seisukoha alusel tuleb sellises olukorras alati selgitada, kas isikul on õigus valida, kummal alusel ta nõude esitab, või kehtib ühte liiki nõude eesõiguse põhimõte.⁴⁶ Sellele küsimusele vastamiseks tuleb lähtuda VÕS § 1044 lg-st 3, mille kohaselt lepingulise kohustuse rikkumise tulemusena isiku surma põhjustamise või talle kehavigastuse tekitamise korral vastutab kahju tekitaja selle eest ka kahju õigusvastase tekitamise peatüki alusel. See tähendab, et hagejale endale jääb võimalus valida, kas ta nõuab kahju hüvitamist lepinguõiguse või deliktiõiguse alusel. Samas ei tähenda see, et hageja ei võiks esitada kohtusse pöördumisel nõude nii deliktiõiguse kui ka lepinguõiguse alusel. Riigikohus kinnitab sellist lähenemist: “Olukorras, kus kannatanu saab valida, kas ta nõuab kahju hüvitamist lepingu või kahju õigusvastase tekitamise sätete alusel, võib ta esitada oma nõude alternatiivselt või paluda kontrollida nõude rahuldamise eeldusi mõlemal alusel. Kui hageja ei ole oma nõuet selgelt määranud, peab kohus

⁴³ T. Tampuu (viide 19), lk 298.

⁴⁴ TlnRnKo 03.05.2017, 2-16-3880; TlnRnKo 10.07.2014 2-12-50108; HMKo 15.04.2011, 2-10-19489; PMKo 10.10.2011, 2-09-39096; HMKo 15.04.2011, 2-10-19489.

⁴⁵ P. Varul jt (viide 29), § 1044 komm. 3.3.

⁴⁶ T. Tampuu (viide 19), lk 18.

eelmenetluses selgitama hageja nõuet ning juhtima tähelepanu õigussuhte võimalikule õiguslikule kvalifikatsioonile, sh selgitama välja, kas hageja järjestab võimalikud nõude alused või jätab kohtu valida, millisel õiguslikul alusel on hagi võimalik hageja esitatud ja tõendatud asjaolude alusel rahuldada. Kui hageja ei ole selgelt üht või teist nõuet välistanud, tuleb kontrollida nõude rahuldamise eeldusi mõlemal alusel.⁴⁷ Lisada tuleks Riigikohtu poolt välja toodu, et kui hageja ei soovi konkreetsele alusele tugineda, siis kohus ei pea võtma seisukohta selle nõude aluse suhtes, millele hageja tugineda ei soovi. Sellisel juhul peab aga hageja selgelt väljendama, et ta ei soovi tugineda mõnele võimalikule alternatiivse nõude alusele.⁴⁸

Analüüsitud kohtupraktikas esines kahju hüvitamist kõige rohkem deliktiõiguse üldkoosseisu alusel. Enamik kahju hüvitamise nõuetest kerkis esile just isikuvastaste tegude käigus, mis tähendab, et kahju mõisteti välja asja lahendamisel kohtu poolt kriminaalkohtumenetluses. Sellise kahju hüvitamise võimalikkus tekib vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) § 38 lg 1 p 2 alusel, mille kohaselt on kannatanul õigus esitada uurimisasutuse või prokuratuuri kaudu tsiviilhagi.⁴⁹ J. Sarve seisukoha alusel on kannatanul õigus esitada tsiviilhagi kriminaalmenetluses süüdistatava ja/või tsiviilkostja ning teatud juhul kolmanda isiku vastu.⁵⁰ J. Sarv juhib tähelepanu ka sellele, et kannatanu tsiviilnõude alus ei ole mitte süüdistatava kuritegu, vaid süüdistatava tegu, mis täidab tsiviilõiguste ja -kohustuste tekkimise eeldused⁵¹, ehk eelnevalt välja toodud kolme kohustuslikku delikti üldkoosseisu elementi.

Autori arvates lihtsustab kriminaalkohtumenetluse käigus tsiviilhagi lubamine oluliselt kannatanu jaoks kahju väljanõudmist, mis tähendab eelkõige seda, et ei pea läbi viima kahte erinevat kohtumenetlust, milles ühe käigus mõistetakse kurjategijale riiklik sanktsioon ning teise ehk tsiviilmenetluse käigus kahjuhüvitis kannatanule.

Oluliseks võib pidada asjaolu, et kui kannatanu esitab tsiviilhagi kriminaalmenetluse käigus, siis vastavalt riigilõivuseaduse (edaspidi RLS) § 22 lg-le 15 ei võeta temalt riigilõivu varalise kahju hüvitamise hagi esitamise eest.⁵²

⁴⁷ RKTko 3-2-1-53-12 p 13.

⁴⁸ RKTko 3-2-1-21-13 p 17.

⁴⁹ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 05.12.2017, 8.

⁵⁰ J. Sarv. Haginõuded kriminaalmenetluses. - Juridica 2011/5, lk 365.

⁵¹ *Ibid*, lk 371.

⁵² Riigilõivuseadus. - RT I, 28.11.2017, 5.

2. MATUSEKULUDE, RAVIKULUDE JA TÖÖVÕIMETUSEST TEKKINUD KAHJU HÜVITAMINE

2.1. Varalise kahju hüvitise kindlaksmääramise üldised kriteeriumid

Varalise kahju olemuse saab avada õiguskirjanduses toodud seisukohaga, et varaline kahju kujutab endast eelkõige igasuguseid mittevabatahtlikult saabunud negatiivseid tagajärgi kannatanu varalises sfääris.⁵³ Varalist kahju kui sellist, saab käsitleda kui midagi, mis on mõõdetav ning kahju saaja jaoks oma olemuselt eelkõige negatiivse iseloomuga, mistõttu jääb viimane ilma millestki, mis õigustatult talle kuulus. Surma põhjustamise korral teise isiku poolt ilmneb peaaegu alati olukord, kus surma saanud isikule endale enne surma või kolmandale isikule surma põhjustamise hetkel või peale seda, tekib varaline kahju.

Õiguskirjanduses avaldatud seisukoha alusel on Eesti võlaõiguse kahju hüvitamise eesmärgiks eelkõige kompenseerida kahju saanud isikule tekkinud kahju. Oluline on asetada kahjustatud isik võimalikult lähedasse olukorda, võrreldes sellega, kus ta oli enne kahju tekkimist.⁵⁴ Lepinguõiguse mõttes tähendab see asetada isik olukorda, kus ta oli enne lepingu sõlmimist. Samuti on võimalik võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt kahju positiivne arvutamine, mis tähendab lepingurikkumisest tuleneva rikkumise tõttu tuleb asetada isik olukorda, mis oleks võimalikult lähedane olukorrale, kui lepingut poleks rikutud.⁵⁵ Deliktiõiguslikus mõttes aga olukorda, kus ta oli enne delikti asetleidmist.⁵⁶

Kuigi Eestis on kompenseeriv kahjuhüvitis peamine kasutusel olev kahju hüvitamise viis, v.a arvatud olukorras, kus kohus võib näha vajadust hüvitise määramiseks põhjusel, et mõjutada kahju tekitajat hoidumast edasisest kahju tekitamisest VÕS § 134 lg 6 kohaselt. Väljaspool meie õigusruumi, nt Inglismaal on olemas ka karistuslikke kahjuhüvitisi. K. Sein on välja toonud, et karistuslik kahjuhüvitis on Anglo-Ameerika õigusele iseloomulik instituut. Selle all mõistetakse kahjuhüvitist, mille eesmärgiks ei ole mitte ainult hüvitada reaalselt tekkinud

⁵³ I. Kull jt (viide 1), lk 260.

⁵⁴ J. Lahe. Punitive Damages in Estonian Tort Law? - Journal of European Tort Law Volume 2, 2011/3, lk 286.

⁵⁵ P. Varul jt (viide 15), § 129 komm. 4.4.

⁵⁶ S. Deakin jt. Markesinis and Deakin's tort law. Sixth Edition. Oxford: Clarendon Press 2008, lk 951.

varalist või mittevaralist kahju, vaid lisaks karistada kahju tekitajat ning hoida ära uusi õigusrikkumisi.⁵⁷

Autori seisukoha alusel proovitakse meie õigussüsteemis kahju tekitaja karistamine tagada karistusõiguslike vahendite abil, milleks on karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 3 lg 3-4 alusel rahaline karistus, vangistus, rahatrahv, arest jt seadusest tulenevad karistused.⁵⁸

Isikut, kes on põhjustanud teise inimese surma õigusvastase teo tagajärjel, karistatakse eelkõige riikliku sanktsiooniga, mille eesmärk on kurjategija rehabiliteerimine. Sanktsiooni rakendamisega loodetakse tagada olukord, kus kurjategija hoidub edaspidistest õigusrikkumistest. Kuigi antud meetodi efektiivsus tekitab küsimusi, ei tundu, et sellise meetodi eesmärgi saavutamine muutuks efektiivsemaks olukorras, kus karistusõiguslikud kahjuhüvitised oleksid meie õiguskorras lubatavad.

Kahjuhüvitamise ulatus määratakse eelkõige VÕS § 127 alusel. Nii J. Lahe kui T. Tampuu toovad välja, et VÕS § 127 kohaldub kõikide kahju hüvitamise nõuete korral, sõltumata sellest, kas kahjuhüvitusnõue tuleneb lepingu või muu kohustuse rikkumisest, kahju õigusvastasest tekitamisest või muudest seadustest tulenevast alustest.⁵⁹ Riigikohus on toonud välja seisukoha, et juhul kui kontrollitakse hageja nõuet lepingulise vastutuse sätete alusel, siis nõude ulatus määratakse kindlaks VÕS § 127 lg-d 2; 3 ja § 129 alusel, aga kui nõude alus tuleneb deliktiõigusest, siis kohaldatakse ainult VÕS § 129.⁶⁰

Selleks, et määrata täpne kahju suurus, kasutatakse diferentsihüpoteesi, mille puhul tuleb tähelepanu pöörata sellele, et seda saab kasutada üksnes varalise kahju tekkimise olukorras. Varaline kahju on oma olemuselt, lähtuvalt eelpool toodust, mõõdetav kahju. Me saame määrata täpse rahalise väärtuse kahjule, mis on kahju tekitaja poolt kannatanule tekitatud. Selline lähenemine ei kohaldu aga mittevaralise kahju puhul, kuna mittevaralist kahju on oluliselt raskem formulari järgi mõõta. Mittevaralise kahju ulatuse puhul on pigem tegemist autori arvates hinnangulise küsimusega.

Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt kohaldatakse diferentsihüpoteesi järgnevalt: võrreldakse isiku varalist olukorda pärast kahju hüvitamise kohustuse aluseks olnud asjaolu selle hüpoteetilise olukorraga, mis oleks eksisteerinud juhul, kui kahju hüvitamise aluseks

⁵⁷ K. Sein. Kas Eesti õiguses tuleks lubada karistuslikke kahjuhüvitisi?. – Juridica 2008/2, lk 93.

⁵⁸ Karistusseadustik. - RT I, 30.12.2017, 29.

⁵⁹ T. Tampuu, J. Lahe. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Märkusi võlaõigusseaduse 7. peatüki kommentaaride kohta. – Juridica 2007/5, lk 315.

⁶⁰ RKTko 3-2-1-53-06 p 13.

olnud asjaolu, nt lepingurikkumist või kahju õigusvastast tekitamist, poleks toimunud.⁶¹ Seega vaatleme surma põhjustanud teo (eeldusel, et surm ei saabu kohe) järgset perioodi kuni surmani ning teatud juhtudel ka perioodi, mis on peale surma suunaga tulevikku, näiteks ülalpidamisnõuete puhul.

Surma põhjustamise korral tuleb kohaldamisele VÕS § 129, mille kohaselt on võimalik esitada nõudeid, mis olid surma saanud isikul, ja nõudeid, mis on kolmandatel isikutel. Antud paragrahvi puhul on lähtuvalt võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt tegemist diferentsihüpoteesi konkretiseeringuga.⁶² Autori arvates on see paragrahv vajalik eelkõige selleks, et piirata kahjuhüvitiste nõuete liike surma põhjustamise korral.

Kahjunõude hüvitise juures tuleb pöörata tähelepanu ka hüvitise suuruse konkretiseerimisele. Selline olukord, kus on tarvis hüvitise suurust vähendada, võib autori arvates tekkida kahel erineval juhul.

Esiteks VÕS § 139 lg 3 alusel, mille kohaselt võib isiku surma põhjustamise või tema tervise kahjustamise korral kahjuhüvitist vähendada, kui kahju tekitamisele aitas kaasa kahjustatud isiku tahtlus või raske hooletus. Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt on kannatanu tahtlus eelkõige enesekahjustamise tahtlus, mitte aga tahtlikud teod, mis olid üksnes varalise kahju kaaspõhjusteks. Seega peab olema tahtlus suunatud talle endale kahju tekitamiseks, mitte kahju kaaspõhjustanud teole. Selline lähenemine on lubatud nii deliktiõiguse kui lepinguõiguse kohaldamise juures.⁶³ T. Tampuu sõnul võib selline olukord tekkida juhul, kui kannatanu andis nõusoleku enda kahjustamiseks, kuid see nõusolek ei välista seaduse või heade kommete vastasuse tõttu kostja teo õigusvastasust.⁶⁴

Olulisena on J. Lahe ja T. Tampuu välja toonud, et VÕS § 139 kuulub rakendamisele üksnes varalise kahju eest mõistetud kahjuhüvitise suuruse kindlaksmääramisel, sest mittevaralist kahju ei ole võimalik rahalises suuruses objektiivselt kindlaks määrata ning seetõttu ei saa rääkida kahjuhüvitise vähendamisest.⁶⁵ Kohtupraktikas on asunud seisukohale, et olukorras, kus kostja taotleb VÕS § 139 lg 3 kohaldamist ning tõendab selle sätte kohaldamise eeldusi, milleks on hageja enda tegevus kahju tekkimisel, tuleb vähendada varalise kahju eest väljamõistetava

⁶¹ P. Varul jt (viide 15), § 127 komm. 4.5.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*, § 139, komm. 4.5.

⁶⁴ T. Tampuu (viide 19), lk 357.

⁶⁵ T. Tampuu, J. Lahe (viide 59), lk 330.

hüvitise suurust.⁶⁶ Hilisem kohtupraktika on antud seisukohta aga täiendanud, tuues välja, et kohus peab kohaldama VÕS §-i 139 ka ilma kohustatud isiku taotluseta ning kahjuhüvitise vähendamiseks piisab üksnes sellest, et vähendamise ajasolud on menetlusosaliste poolt esitatud.⁶⁷

Inglismaa õiguskirjanduses on asutud samale seisukohale. Juhul, kui surmasaanu oli osaliselt süüdi kahjudes, mis talle tekkisid, siis sellisel juhul tuleb kahjuhüvitise suurust vähendada. Märkusena tuuakse ära, et selline kahjuhüvitise vähendamine toimub ka ülalpidamisnõuete juures.⁶⁸

Teisel juhul tuleb kahjuhüvitise suurust kohandada olukorras, kus isik on saanud hüvitist riigilt⁶⁹, kindlustusandjalt⁷⁰ või kolmandalt osapoolelt kahjude hüvitamiseks. Tsiiviilhagis esitatud kahjuhüvitise korral tuleks lähtuda matemaatilisest tehtest. See tähendab, et summast, mida tsiiviilhagiga nõutakse, tuleb lahutada igasugune hüvitis, mis on saadud kolmandalt osapoolelt õigusvastase teo tõttu tekkinud kahju likvideerimiseks. Peale sellist tehet on võimalik määrata hüvitamisele kuuluva summa suurus.

⁶⁶ RKTko 3-2-1-21-13 p 14.

⁶⁷ RKTko 3-2-1-64-15 p 13.

⁶⁸ A. Burrows. Principles of the English Law of Obligations. Oxford: Oxford University Press 2016, lk 727.

⁶⁹ Eestis õiguskorra kohaselt on võimalik taotleda kannatanul ka riiklikke hüvitisi. Selline kahjuhüvitis võib tuleneda esiteks ohvriabiseadusest (edaspidi OAS) §-ist 7 lg 1, mille alusel on tegemist hüvitisega, mida on võimalik kannatanul taotleda, juhul kui ohvri tervise või elu vastu on pandud toime vägivallakuritegu. Eeldusel OAS § 8 lg 1 p 1 alusel, et ohver on selle tagajärjel surnud. Ohvriabi seadus. - RT I, 28.12.2017, 52.

Teisena oli kannatanul võimalus kuni kuupäevani 01.01.2018 taotleda riikliku matusetootuse seaduse (edaspidi RMTS) alusel matusetootuse hüvitise määramist. Selle näol oli tegemist hüvitisega, mida maksti kannatanule ühekordse maksena Sotsiaalkindlustusameti poolt. Riikliku matusetootuse seadus. - RT I, 08.07.2016, 22.

Alates 01.01.2018 muutus riigi poolt määratud kord ning matusetootust hakkasid väljastama kohalikud omavalitsused (valla-või linnavalitsus) oma kehtestatud tingimustel ja korras, suunates matusetootuse taotleja pöörduma surnu viimase rahvastikuregistrijärgse elukoha valla- või linnavalitsuse poole. Matusetootused. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/pension-toetused/matusetootus> (30.11.2017).

Inglismaa õiguses on ka määratletud eraldi ära riigi poolt makstav matusetootus, mida on isikul võimalik nõuda juhul, kui on tegemist loomuliku surmaga või teise isiku poolt põhjustatud surmaga. Toetust maksab riik eeldusel, et matusekulude kandja kuulub vajaduspõhise hüvitise saamise nimekirja, seda makstakse aga eeldusel, et kui pärandina õnnestub isikul saada kas raha või kinnisvara, siis peab ta sellest pärandist tasuma hüvitise riigile tagasi. Hüvitise suuruseks on toodud välja maksimaalselt 700 naela. Funeral Expenses Payment. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.gov.uk/funeral-payments/what-youll-get> (30.11.2017).

⁷⁰ Harju maakohtu 09. märts 2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-195. Antud kohtulahendis põhjustas süüdistatav alkoholijoobes olles avarii, mille tõttu hukkus tagaistmel viibiv sõitja, kellel ei olnud turvavarustus nõuetekohaselt kinnitatud. Antud kaasuses hüvitas IF Kindlustus osa matusekulude summast, aga seda ilma käibemaksuta.

2.2. Matusekulude hüvitamine

2.2.1. Mõistlike matusekulude sisustamine

Isiku surma korral, olenemata surma põhjusest, tekivad matusekulud. Juhul, kui inimese surm on põhjustatud teise isiku poolt, tuleb need kulud hüvitada kannatanule, kes on selle tõttu kahju saanud. Õiguskirjanduses on välja toodud, et osades riikides esineb tänapäevani vaidlusi selle üle, kas matusekulud kuuluvad hüvitamisele või mitte, sest ühel või teisel ajahetkel on inimese elus matusekulude kandmine möödapääsmatu. Enamikes riikides on saavutatud ühene seisukoht, et matusekulud kuuluvad hüvitamisele.⁷¹

Eestis reguleerib matusekulude hüvitamist VÕS § 129 lg 1 ja 2. Antud paragrahvi kohaselt tuleb isiku surma põhjustamise korral hüvitada surma põhjustamisest tekkinud kulud, milleks on eelkõige mõistlikud matusekulud. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et terminit “matusekulud” ei tule tõlgendada üksnes kui matmise kulusid, vaid oluliselt laiemalt.⁷²

Surnul endal ei saa tekkida loogiliselt matusekulusid ning sellisel juhul on matusekulude puhul tegemist kahju tekitamisega kolmandatele isikutele.⁷³ Nõustudes T. Tampuu arvamusega, on matusekulude hüvitamise näol tegu puhtmajandusliku kahju hüvitamise nõudega.⁷⁴ Selline liigitus antud nõudele on laialt levinud ning aktsepteeritud kõikjal⁷⁵, kuigi osades õigussüsteemides ei ole võimalik esitada kannatanul puhtmajandusliku kahju hüvitamise nõuet õigusrikkumiste puhul.⁷⁶

Õiguskirjanduses on tekkinud vaidlus selle üle, milline paragrahv on nõude aluseks, mille kohaselt on võimalik esitada kahju hüvitamise nõuet matusekulude kandmise puhul. Võlaõigusseaduse kommentaarides asutakse seisukohale, et VÕS § 129 lg 2 näol on tegemist mõneti, kuid mitte üksnes nõude alusega, mis erandina annab nõudeõiguse isikule, kellele ei ole otseselt kahju tekitatud. Kahju õigusvastase tekitamise sätete kohaselt ei saaks matusekulude kandja neid kulusid kahju tekitajalt sisse nõuda selle tõttu, et viimane ei ole

⁷¹ Principles of European law (viide 7), lk 393.

⁷² *Ibid.*

⁷³ I. Kull jt (viide 1), lk 267.

⁷⁴ T. Tampuu (viide 19), lk 333.

⁷⁵ Principles of European law (viide 7), lk 406.

⁷⁶ J. R. Gordley. Foundations of private law: property, tort, contract, unjust enrichment. New York: Oxford University Press 2006, lk 265.

matusekulude kandja suhtes VÕS § 1045 alusel õigusvastaselt käitunud.⁷⁷ J. Lahe ja T. Tampuu antud seisukohta ei poolda. Nende arvamuse kohaselt, millega ka autor nõustub, ei ole surma saanud isikul endal loogiliselt võttes surma põhjustaja vastu mingeid kahjuhüvitusnõudeid seoses surma põhjustamisega, sest surm kui kahju põhjus peab olema tekkinud varem kui kahju. Selle kohaselt piiritleb VÕS § 129 üksnes puhtmajandusliku kahju hüvitamise nõudeid omavate isikute ringi ja surma põhjustamise eest vastutava isiku vastutuse ulatuse, reguleerides eelkõige seda, mis liiki kahju mis tingimustel, kellele ja mis ulatuses tuleb hüvitada.⁷⁸

Autori jaoks peitub aga kõige olulisem küsimus matusekulude hüvitatavuses selles, mis ulatuses tuleksid mõistlikud matusekulud hüvitada kahju saanud isikule. Kasutades grammatilist tõlgendamist, tähendab mõistlik suurus eesti keeles kui antud olukorras õiget, head, arukat ning otstarbekat suurust.⁷⁹ Õiguskirjanduses ei ole mõistlike matusekulude ulatus kindlalt piiritletud. Eesti õiguskorras kehtiv VÕS ütleb § 129 lg 1 alusel, et hüvitamisele kuuluvad eelkõige mõistlikud matusekulud, täpsustamata, mida tähendab mõistlik antud kontekstis.⁸⁰

Inglismaa õiguskirjanduses on see avatud samuti läbi mõistliku ulatuse põhimõtte, mille puhul on välja toodud, et eraldi ei arvestata lahkunu elustandarditega. Lisaks sellele on välja toodud mõistliku ulatuse mõistet laiendav seisukoht, mille alusel on selle mõistega hõlmatud surnu transport ühest kohast teise. Täpsustatakse, et haua eest hoolitsemine ei ole mõistlike kuludega hõlmatud.⁸¹

Kõige laiemalt avab mõistlike matusekulude mõiste Saksa õiguskirjandus, mille alusel on mõistlikud matusekulud igasugused väljaminekud, mis on seotud sobiva ja väärrika matusega. Kitsendavalt on öeldud, et ohvri perekonna reisikulud matustele ei kuulu selle termini alla.⁸²

Autori seisukoha alusel on tegemist olemuselt lihtsa, aga samas suurel määral ka õiguskordades piiritlemata terminiga, mis jätab ruumi tõlgendamiseks ning hinnangute andmiseks. Kuna

⁷⁷ P. Varul jt (viide 15), § 129 komm. 4.4.

⁷⁸ T. Tampuu, J. Lahe (viide 59), lk 319.

⁷⁹ Eesti keele seleteav sõnaraamat. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=mõistlik&F=M> (01.02.2018).

⁸⁰ Vaadeldes teiste riikide õigusala kirjandust, siis samal seisukohal ollakse Hiinas, mille kohaselt tuleb samuti teise isiku surma puhul kahju hüvitamise kohustust omaval isikul tasuta mõistlikud matusekulud. X. Zhang. Legislation of Tort Liability Law in China. Beijing: Springer 2017, lk 55-56. Märkusena lisatakse, et selle alla kuuluvad nii transpordikulud kui ka majutuskulud. X. Li jt. Concise Chinese Tort Laws. Beijing: Springer 2014, lk 132.

⁸¹ Principles of European law (viide 7), lk 393.

⁸² B. Markesinis. The German law of torts: a comparative treatise Portland: Hart 2002, lk 121.

õiguskirjanduse põhjal ei ole võimalik teha lõplikult kindlaks, milline on mõistlik ulatus ja kui kaugele mõistliku ulatuse piirid võivad ulatuda, tuleb pöörata tähelepanu kohtupraktikale. Eesti kohtupraktikas on selgelt väljendatud ainult ühel korral, mis kuulub mõistlike matusekulude alla. Tallinna Ringkonnakohus ütles VÕS § 129 lg 1 kohta: “Kasutatud sõnastus (“eelkõige”) tähendab seda, et surma põhjustamisega seotud kulud ei pea olema ainult matusekulud. Ringkonnakohus leiab, et haua tähistamine hauakiviga on siinses kultuuriruumis kombeks. Samuti on levinud hauale piirde rajamine. Seega tuleb mõlemat pidada surma põhjustamisest tekkinud kuluks.”⁸³

Ringkonnakohtu esimese lause kohta arvab autor, et asutud on julgele seisukohale, kuna kahju hüvitamise juures on alati oluline kahju kui sellise piiramise ulatus. Sellest seisukohast võib välja lugeda, et Eesti kohtud ei aktsepteeri mitte üksnes kulusid, mis on tekkinud inimese matmise käigus, vaid ka kulusid, mis ei ole oma olemuselt ainult matmiskulud.

Selleks, et saada ülevaade, milliseid konkreetseid kulusid on aktsepteeritud ning milliseid mitte, tuleb lähtuda eelkõige kohtupraktika seisukohtadest.

Autor teeb ettepaneku jagada VÕS § 129 lg 1 alusel tulenevad matusekulud kaheks:

- matusekulud, mis autori arvates võiksid olla kindlasti hõlmatud mõistlike matusekulude terminiga, et tagada lahkunule Eesti traditsioonide kohane väärikas matusetseremoonia;
- matusekulud, mis on autori arvates vaieldavad, kas sellised kulutused peaksid olema aktsepteeritud kui mõistlikud matusekulud.⁸⁴

Matusekulud, mis autori arvates peaksid kindlasti kuuluma hüvitamisele kahju tekitanud isiku poolt:

- Kulutused asutustele nende poolt pakutavate teenuste eest. Eelkõige on tegemist asutustega, kes tegelevad matustel kasutatavate toodete pakkumisega, nt puusärgid,

⁸³ TlnRnKo 12.11.2014, 1-14-823.

⁸⁴ Märkusena tuleb märkida, et kõigis kohtulahendites pole eraldi välja toodud, mille eest konkreetne kahjuhüvitis on välja mõistetud. Seega ei ole tegemist ammendava loeteluga, milliseid kulutusi on Eesti kohtud aktsepteerinud, vaid eelkõige loeteluga, mida on olnud võimalik tuvastada kohtupraktikast lähtudes. Osades lahendites asusid kohtud ka Riigikohtu poolt välja toodud seisukohale, et juhul, kui kostja võtab tsiviilhagi õigeks, siis puudub kohtul põhjendamiskohustus VMKo 16.06.2017, 1-16-1760.

lilled jne. Aktsepteeritud on arveid, mis on esitatud matusebüroode⁸⁵, koguduste⁸⁶ ja erinevate FIE-de⁸⁷ poolt. Ühel juhtumil ei ole aktsepteeritud FIE poolt esitatud arvet, aga seda põhjusel, et arvest polnud võimalik tuvastada konkreetset toodet/teenust.⁸⁸ Sellisel juhul ei ole tegemist kuluga, mida saab käsitleda kui mõistlikku matusekulu. Eraldi seisukohale on asutud ka kirstu maksumuses. Kohtuasjas soovis kannatanu VÕS § 129 lg 1 alusel nikerdustega väärispuidust valmistatud kirstu, mille hind oli 32 404.89 krooni (2071.05 eurot). Kohtupraktikas asuti seisukohale, et nii suures ulatuses kirstu eest tasutud kulud ei kuulu hüvitamisele ning kahandati summat 2000 Eesti krooni (127.83⁸⁹ euro) suurusele summale.⁹⁰

- Kalmistule tehtud kulutused. Autori arvates võiksid sellised arved endas sisaldada hauaplatsi maksumust. Kohtupraktika poolt on seda aktsepteeritud kahel korral.⁹¹
- Transpordiga seotud kulutused. Need tuleks jagada kaheks: kulud, mis on seotud surnu transportimisega ühest punktist teise, ja kulud, mis on tekkinud lähedase isiku või kannatanu osalemisega matustel või matuseid korraldades. Olukorras, kus surnut on transporditud, on asutud kohtupraktikas seisukohale, et selline kulu on aktsepteeritav.⁹² Lisaks sellele on ka vastandlikke olukordi, kus ühe puhul on aktsepteeritud kütuse ostmist⁹³, teisel juhul aga on leitud, et kütuse ostmine ja sellest tulenevate arvete esitamine ei ole aktsepteeritav, kuna kütusefirma arve ei tõenda, millal, kuhu ja mis põhjusel on kannatanu väidetavalt sõitnud ning kui suur on igal konkreetset juhul olnud transpordikulu. Kohtupraktika kohaselt tekib sellisel juhul küsimus, kas kannatanu on need kulutused teinud matusekulude raames, kuigi kannatanu enda sõnul olid need

⁸⁵ HMKo 24.05.2010, 1-07-8640; HMKo 09.03.2010, 1-10-195; HMKo 24.03.2014, 1-14-823; PMKo 17.04.2013, 1-09-11027; PMKo 07.01.2015, 1-14-5890; PMKo 13.03.2017, 1-16-7046; VMKo 02.09.2016, 1-15-10482.

⁸⁶ VMKo 04.06.2009, 1-09-1959.

⁸⁷ TMKo 25.03.2009, 1-08-3283. Vastavalt äriregistrile on tegemist FIE-ga, mis tegeles puusärkide valmistamisega.

⁸⁸ VMKo 04.06.2009, 1-09-1959.

⁸⁹ Märkusena tuleb mainida, et suurus määrati perioodil, millal Eestis oli kasutusel valuuta ning vanas valuutas moodustas see 2000 krooni ehk nn ümmarguse suuruse.

⁹⁰ TMKo 14.07.2011, 1-10-16566.

⁹¹ HMKo 02.02.2017, 1-16-11535; TMKo 25.03.2009, 1-08-3283.

⁹² VMKo 02.09.2016, 1-15-10482.

⁹³ TMKo 25.03.2009, 1-08-3283. Märkusena jäi autori selgusetuks, mille peale oli kütus kulunud. Kas lähedaste transpordiks või surnud isiku enda transportimiseks.

kulutused tehtud ametiasutustega, uurimisorganitega suhtlemiseks ning matuste korraldamiseks.⁹⁴ Kolmandal juhul aktsepteeriti mitte ainult transpordikuluseid,⁹⁵ vaid lisaks kannatanu enda sõidukuludele ka kannatanu venna sõidukuluseid.⁹⁶

Olukorras, kus tegemist pole surnu transportimisega, vaid lähedaste osalemisega matustel, on kohtupraktikas võetud konkreetne seisukoht. Kohtulahendis toodud asjaolude põhjal lendas kannatanu Larnacast Tallinnasse matuste tõttu ning hiljem Tallinnast Larnacasse tagasi. Sellises olukorras asus Harju Maakohus seisukohale, et kulutused lennupiletitele ei ole hõlmatud VÕS § 129 kaitsealaga.⁹⁷ Autori seisukoha alusel puudub kohtupraktikas konkreetne lähenemine transpordikulude hüvitamise osas. Kohtupraktikas tuleks võtta seisukoht, millised transpordikulud kuuluvad hüvitamisele. Selleks, et tuua selgust, võiks kohtupraktika lähenemine olla, et hüvitatavate transpordikulude alla VÕS § 129 alusel võiks kuuluda üksnes sellised kulutused, mis on seotud surnu transpordiga. Olukorras, kus kannatanu on sunnitud kandma transpordikuluseid põhjusel, et ta on pidanud külastama erinevaid õigusasutusi, on autori arvates liialt kaugel lähenemine mõistlike matusekulude sisustamisel ning samas jätkaks võimaluse väita, et kannatanu oleks võinud kasutada mõnda teist odavamast transpordivahendist. Autor nõustub Harju Maakohtu seisukohaga, et reisipiletite kulude hüvitamine ei kuulu VÕS § 129 kaitsealasse, kuna hüvitise suurus ei tohiks sõltuda kannatanu asukohast.

- Hauaplatsile tehtud kulutused. Kohtupraktikas on aktsepteeritud hauaplaadile tehtud raidekirja maksumusest tulenevaid kulutusi.⁹⁸ Hüvitamisele kuuluvad ka hauaplatsi, hauakivi ning -randi valmistamise maksumusele tehtud kulutused⁹⁹, kuigi erandlikus olukorras on jäetud hauakivi valmistamisele tehtud kulutused hüvitamata.¹⁰⁰ Hauaplatsi

⁹⁴ HMKo 05.03.2013, 1-12-11965.

⁹⁵ VMKo 04.06.2009, 1-09-1959.

⁹⁶ VMKo 14.02.2011, 1-10-11045. Märkusena tuleb lisada, et kohtulahendist pole võimalik tuvastada, kas kulud kannatanule on tekkinud surnu transpordist või matusekorraldamisega seotud kulutustest.

⁹⁷ HMKo 25.10.2012, 1-12-7215.

⁹⁸ HMKo 05.12.2008, 1-08-2947.

⁹⁹ HMKo 24.03.2014, 1-14-823; PMKo 13.03.2017, 1-16-7046; TMKo 13.11.2014, 1-14-3445, märkusena riigiteajas on märgitud lahendi kuupäevaks 03.12.2014; VMKo 04.06.2009, 1-09-1959.

¹⁰⁰ HMKo 26.05.2015, 2-14-56301. Erandlikuks olukorraks antud lahendis on asjaolu, et tegemist on koera hauakivi valmistamise kulutustega. Analoogia korras kohaldas Harju Maakohus VÕS § 129 lg 1 ka koerale. Harju Maakohus asus seisukohale, et portreega graveeritud hauakivi koerale ei saa pidada mõistlikuks ning vajalikuks kuluks. Tegemist on pigem toredusliku kuluga TsÜS § 63 p 3 kohaselt, millega taotletakse peamiselt meeldivust

ettevalmistamise osas on hüvitatud hauakaevamise teenuse kasutamise eest tulenev kulu.¹⁰¹

- Krematooriumi teenused. Kohtupraktikas on aktsepteeritud kannatanu kulutusi krematooriumi kasutamise eest.¹⁰²
- Matusetalituse teenused. Kohtuasjas, kus kannatanu oli teinud kulutusi kirikuteenuste ning matusetalituse muusika peale, leidis maakohus, et sellised kulutused on hüvitatavad.¹⁰³ Lisaks muud matusetalituse teenused.¹⁰⁴
- Lapsehoidja kulutused. Harju Maakohtu kohtuasjas oli kannatanu sunnitud matuse tõttu võtma lapsele lapsehoidja, kes pakkus kannatanu sõnul pikema perioodi jooksul ca 30 tundi nädalas enda teenuseid. Osutatud teenused moodustasid kannatanu sõnul ajaliselt kokku 960 tundi. Harju Maakohus asus seisukohale, et kuna ei ole täpselt tõendatud, millise ajavahemiku eest on kannatanule lapsehoidjateenuseid osutatud ning tundide arvestus põhineb suulisel väitel, ei ole võimalik hüvitada sellist kahju.¹⁰⁵ Autori arvates aktsepteeris Harju Maakohus lapsehoidjast tulenevate kulutuste hüvitamist, aga antud kohtuasjas tekkis probleem tõendamisega. Ühelt poolt on lapsehoidja teenuse kasutamine käsitletav suhteliselt kauge kuluna matusekulude mõistes, teisalt tuleks läheneda asjale selliselt, et kui õigusvastast surma poleks toimunud, poleks sellist kahju ka tekkinud. Autor nõustub Harju Maakohtu seisukohaga, et lapsehoidja teenuse kasutamine peaks kuuluma mõistlike matusekulude alla, aga mitte sellises ulatuses. Ulatus võiks olla määratletud perioodiga, millal toimusid realselt matused, ning minimaalse perioodiga, mis kulus nende korraldamiseks.

ja ilu ning seetõttu ei kuulu see hüvitamisele. Autori arvates tekitab selline lähenemine küsimusi. Kui Harju Maakohus on asunud seisukohale, et ka koera puhul kohaldatakse VÕS § 129 lg 1, siis tuleks seda kohaldada täies ulatuses, mitte eranditega. Kui isiku puhul oleks mõistetud välja hauakivi maksumus, oleks pidanud seda tegema ka koera puhul. Märkusena lisab autor, et graveeritud hauakivi poleks kindlasti õigustatud, kuid tavaline hauakivi ilma portreeta antud lähenemise juures oleks õigustatud. Seega oleks autori arvates pidanud hüvitist vaid vähendada. Autori arvamuse kohaselt läks Harju Maakohus antud juhul analoogia kasutamisele üle mõistliku piiri.

¹⁰¹ PMKo 17.04.2013, 1-09-11027.

¹⁰² HMKo 02.02.2017, 1-16-11535; PMKo 17.04.2013, 1-09-11027; TMKo 25.03.2009, 1-08-3283; TMKo 13.11.2014, 1-14-3445, märkusena riigiteajas on märgitud lahendi kuupäevaks 03.12.2014.

¹⁰³ HMKo 12.11.2013, 1-13-8601.

¹⁰⁴ VMKo 04.06.2009, 1-09-1959. Viru Maakohus on jätnud antud lahendis selgitamata, mida hõlmavad nn muud matusetalituse teenused.

¹⁰⁵ HMKo 05.03.2013, 1-12-11965.

- Peielauale tehtud kulutused. Kohtupraktikas on leitud, et hüvitamisele kuuluvad kulud, mis on esitatud kohviku (hotelli¹⁰⁶) poolt peielaua valmistamiseks.¹⁰⁷

Järgnevate kulutuste hüvitatavus mõistlike matusekuludena on autori meelest vaieldav, aga mitte ilmtingimata lubamatu. Seda eelkõige selle tõttu, et antud kulud on käsitletavad kaugemate kulutustena ega ole vältimatult seotud surnud isiku matmisega.

- Pärimismenetlusest tulenevad kulud. Kohtulahendis, kus kannatanu nõudis surma põhjustamise tõttu pärimismenetluse algatamisest ning pärandi vastuvõtmisest tekkinud kahjude hüvitamist, asus Pärnu Maakohus seisukohale, et selline kahju kuulub VÕS 129 alusel hüvitamisele.¹⁰⁸ Samuti on aktsepteeritavad notari poolt esitatud tasud.¹⁰⁹
- Riieale tehtud kulutused. Sellises olukorras tuleks eristada kulu, mis tekib põhjusel, et surnule ostetakse matusetalituseks riided. Teisel juhul on tegemist riiega, mida kannatanu kandis õigusvastase teo toimumise hetkel. Sellisel juhul on kohtupraktikas asutud seisukohale, et hüvitamisele kuuluvad kannatanu surmava kehavigastuse tekkimise ajal seljas olnud riided.¹¹⁰ Autor leiab, et selline lähenemine kohtupraktika poolt pole õige. Tegemist on varalise kahjuga, mis ohvril tekkis enne surma ning nõuetega, mis ohvri surmaga läheb edasi pärijale pärimisseaduse (edaspidi PärS) § 9 lg 1 alusel.¹¹¹ Antud juhul ei ole VÕS § 129 eesmärk sellise kahju hüvitamine kannatanule. Sellist kahju oleks võimalik kvalifitseerida eelkõige VÕS § 132 alla.

Olukorras, kus tegemist on riieale tehtud kulutustega, mis tuleb kannatanul soetada surnule matusetseremoonia läbiviimiseks, on kohtupraktika aktsepteerinud neid kui mõistlikke matusekulusid, mis kuuluvad hüvitamisele.¹¹² Lisaks oli Viru Maakohtu

¹⁰⁶ PMKo 13.03.2017, 1-16-7046.

¹⁰⁷ PMKo 28.11.2013, 1-13-1922.

¹⁰⁸ PMKo 28.11.2013, 1-13-1922.

¹⁰⁹ VMKo 14.02.2011, 1-10-11045.

¹¹⁰ PMKo 02.04.2013, 1-12-11239; VMKo 04.06.2009, 1-09-1959.

¹¹¹ Pärimisseadus. - RT I, 10.03.2016, 16.

¹¹² TMKo 13.11.2014, 1-14-3445, märkusena Riigi Teatajas on märgitud lahendi kuupäevaks 03.12.2014; VMKo 04.06.2009, 1-09-1959.

kohtulahendis soovitud meesteriiete eest tasumist, aga ei olnud välja toodud, kellele need olid mõeldud. Sellisel juhul leidis Viru Maakohus, et kahju ei kuulu hüvitamisele.¹¹³

- Käibemaks. Olukorras, kus kannatanu on tasunud matusekulud ning kindlustusandja on need kannatanule hüvitanud käibemaksuta, on Harju Maakohus leidnud, et käibemaks kuulub samuti aktsepteeritavate matusekulude alla.¹¹⁴
- Muudele tasudele ja teenustele tehtud kulutused. Selliste kulutuste näol on tegemist teate avaldamisega Postimees Grupp AS poolt¹¹⁵, matuseloa vormistamisega¹¹⁶, surnukuuri poolt osutatud teenustega¹¹⁷ ning erinevate dokumentide vormistamise peale kulunud summadega¹¹⁸. Kulusid on kannatanud proovinud tõendada ka erinevate kontoväljavõtetega, millest nähtuvalt on tehtud oste toidupoodidest. Sellisel juhul on aga Harju Maakohus jätnud kulutused aktsepteerimata, mitte küll põhjusel, et tegemist oleks selliste kulutustega, mis ei ole hõlmatud VÕS § 129 alusel, vaid et tegemist on kulutustega, mille puhul pole hageja suutnud tõendada, et nende asjade/toiduainete soetamine on seoses matusekulude kandmisega.¹¹⁹ Autori arvates on kostjal mõistlikum tellida peielaua teenus kui peielaud ise valmistada. Sisseostetud peielaua teenused on kohtupraktika poolt alati aktsepteeritud.

Lähtuvalt eelpool toodust on autor seisukohal, et Eesti kohtupraktikas puudub kindel raamistik, sisustamaks terminit “mõistlikud matusekulud”. Eelkõige jääb mulje, et mõistlike matusekulude ulatus on määratletud igal konkreetsel juhul, lähtudes kaasusest, arvestamata teiste kohtute poolt varasematele lahenditele antud hinnangutega. Selline lähenemine avaldub kõige paremini kohtupraktikas nii transpordikulude väljamõistmises kui ka kannatanu poolt matuste tõttu soetatud riietusesemete ostmise kulude hüvitamises.

¹¹³ VMKo 04.06.2009, 1-09-1959.

¹¹⁴ HMKo 09.03.2010, 1-10-195.

¹¹⁵ PMKo 13.03.2017, 1-16-7046.

¹¹⁶ VMKo 04.06.2009, 1-09-1959.

¹¹⁷ VMKo 02.09.2016, 1-15-10482.

¹¹⁸ VMKo 02.09.2016, 1-15-10482.

¹¹⁹ HMKo 09.03.2010, 1-10-195.

Autori arvates on analüüsitud kohupraktikas käitunud kostjate kaitsjad kulude suuruse määramisel suhteliselt passiivselt, st et kaitse ei ole aktiivselt esitanud vastuväiteid kahju hüvitamise suuruse piiramiseks. Vähestel kordadel on vaieldud tsiviilhagi suuruse üle ning enamikel juhtudel on kahju tekitaja tsiviilhagi õigeks võtnud. Juhtudel, millal kostja on teostanud aktiivset kaitset nõude vastu, on peamiselt esinetud seisukohtadega, mille suhtes kohtul ei olegi võimalik seisukohta võtta ja kindlasti ei ole võimalik selle alusel mõistlike matusekulude suurust vähendada. Sellised olukorrad võiksid olla näiteks juhul, kui kostja väidab, et tsiviilhagiga karistatakse teda sama teo eest teist korda või selliste kulutuste hüvitamiskohustusega satuks kostja majanduslikult halba olukorda.

Üldiselt hageja poolt esitatud nõuete osas esines vähesel määral selliseid nõudeid, mida ei aktsepteeritud mõistlike matusekuludena. Ühest küljest võib see tähendada, et nõuded, mis esitati, olidki mõistlikud, kuid samas on ka võimalus, et kuna puuduvad konkreetsete piirid mõistlike matusekulude näol, siis on hinnangu andmisega suhtunud kohtud mõistlikuse kriteeriumisse liiga liberaalselt.

Peamiseks põhjuseks, miks kohtud asusid seisukohale, et üks või teine kulutus on mitteaktsepteeritav, ei seisnenud mitte selles, et see poleks mõistlik, vaid küsimus oli eelkõige tõendamises. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et tõendamise ja tõendatuse juures tuleb vahet teha tõendamise kohustusel ja tõendamise standardil. Esimene kriteerium käsitleb seda, milline kohtumenetluse subjekt peab tõendeid esitama. Tõendamise standard küsib aga kohtu veenmiseks minimaalset vajalikku hulka tõendeid, mis omakorda on hinnangu küsimus.¹²⁰ Olukordades, kus tuginetakse üksnes kannatanu poolt esitatud suulistele tõenditele, ei teki autoril kahtlust, et kohtud peaksid oma hinnangu andmisel tõendamise standardist lähtuvalt keelduma kuludega arvestamisest. Samas muudavad selle olukorra küsitavaks matusekulud, mis on tekkinud hagejal, kui ta on kasutanud peielaua jaoks enda ostetud vahendeid, mille hageja on hankinud erinevatest toidupoodidest. Tõendamiseks on hagejal esitada vaid krediitkaardi väljavõtted. Pole selge, kuidas peaks tõendamise standard sellisel juhul jagunema. Autori arvates ei ole kunagi võimalik väita, et hageja poolt tehtud toidukaupade kulutuste näol on tegemist kulutustega peielauale.

¹²⁰ E. Kergandberg jt. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008, lk 369.

Kahjuhüvitiste suuruseid vaadeldes on kõige suurem kahjuhüvitis välja mõistetud Harju Maakohtu poolt, milleks on 6609.46 eurot.¹²¹ Tegemist on tsiviilhagiga, mis on oluliselt suurem kui teised. Ülevaate andmiseks toob autor välja vahemikud, millises ulatuses on matusekulused tsiviilhagi korral rahuldatud:

- alla 1000 eurot, 32 juhul¹²²
- 1000 – 2000 eurot, 4 juhul
- 2000 – 3000 eurot, 1 juhul
- 3000 - 4000 eurot, 1 juhul
- 4000 – 5000 eurot, 1 juhul
- üle 5000 eurot, 3 juhul

Enamik kahjuhüvitistest jääb alla 1000 euro, aga samas on ka olukordi, kui see on üle 5000 euro. Autoril tekib küsimus, kas suuruste vahe võib sõltuda ka sellest, milline on konkreetse lahkunu isiku senine elustandard. On võimalik, et jõukamate inimeste matused on suuremad ning teatud juhtudel ka kallimad. Sellist seisukohta ei ole kohtud avaldanud, aga samas ei ole kohtupraktika ka otseselt välistanud erinevaid rahalisi suuruseid matusekulude osas, nt peielaua näol, erinevate matusetalituslike teenuste puhul jne, va olukorras, kus kohus leidis, et nikerdustega kirst ei ole mõistlik kulutus.

Teatud juhtudel on matusekulude hüvitamist nõutud ka regressikondiktsiooni alusel riigi poolt.¹²³

Inglismaa õiguse kohaselt on võimalik saavutada matusekulude hüvitamine kahel alusel. Esiteks on *Fatal Accidents Act* 1976 jaotis 3 lg 5 alusel hukkunud isiku matusekulused kandnud ülalpeetavatel õigus nõuda antud kahjude hüvitamist.¹²⁴ Teine võimalus tuleneb *Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934* I jaotis lg 2 p C, mille alusel on lubatud nõuda

¹²¹ HMKo 12.11.2013, 1-13-8601. Märkida tuleb, et kannatanu sai ka riikliku matusetootust, mis arvatati esialgselt nõudest maha ning tsiviilhagis esitatud nõue on juba korrigeeritud kujul.

¹²² Märkusena toob autor välja, et siia on arvestatud ka kohtulahend HMKo 10.10.2011, 2-10-55812 kus mõisteti matusekulude hüvitisena tsiviilhagis välja 1969.7 eurot aga see on kahe hukkunu kohta. Seega tegelik matusekulu ühe inimese kohta oli 984.85 eurot.

¹²³ HMKo 17.04.2008, 2-07-40932; HMKo 10.10.2008, 2-08-57416; HMKo 15.02.2013, 2-12-42418; HMKo 03.05.2013, 2-12-45356; HMKo 13.03.2013, 2-13-1979; HMKo 14.02.2014, 2-13-45374; HMKo 04.03.2014, 2-14-2721; HMKo 01.02.2017, 2-16-11863; TMKo 14.06.2017, 2-17-3493. Eelnevalt toodud kohtulahendite puhul on tegemist olukorraga, kus riik on nõudnud tagasi hüvitist, mis on makstud kannatanule matusekulude kandmiseks vastavalt riikliku matusetootuse seadusest või ohvriabiseadusest tuleneval alusel.

¹²⁴ Fatal Accidents Act 1976. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30> (01.02.2018).

matusekulude hüvitamist.¹²⁵ Erinevus seisneb selles, et esimene reguleerib just ülalpeetavate isikute õigust matusekuludest tulenevat kahju nõuda. Sarnaselt Eesti õigusele on ka Inglismaal õiguskirjanduse kohaselt asunud seisukohale, et matusekulud peavad olema hüvitatud eelkõige mõistlikus ulatuses.¹²⁶ Autori arvates ei anna ka analüüsitud Inglismaa õiguskirjandus täpset selgust, millises ulatuses on võimalik kahju tekitanud isikult nõuda matusekulude hüvitamist. Parema seisukoha saamiseks tuleb vaadata eelkõige Inglismaa kohtupraktikat.

Vaidlusi on tekitanud Inglise kohtupraktikas olukord, kas matusepeo ehk meie mõistes ärasaatmise jaoks tehtud kulutused kuuluvad hüvitamisele. 2016. aasta Inglismaa ja Walesi *High Court of Justice* lahendis *Mosson v Spousal* asus kohus seisukohale, et matusepeo kulud hüvitamisele ei kuulu. Lisaks ei kuulu hüvitamisele ka peielauale tehtud kulutused. Kohtulahendis on välja toodud, et kulutused, mis kannatanu on teinud hauakivi jaoks, on siiski lubatavad.¹²⁷

Laiemalt on matusekulude hüvitatavust käsitletud *High Court of Justice* 2017. aasta kohtulahendis *Grant v Secretary of State for Transport*, milles on välja toodud, et olukorras, kus matusekulud koosnevad pärimismenetluse läbiviimiseks vajalikest kuludest, matusetunnistuse väljastamise kulust, matuse enda kuludest, lillede ja hauakivi kuludest ning peielauakuludest, leidis kohus, et pärimismenetluse ning matuseloa vormistamise kulud ei kuulu hüvitamisele, kuid rahuldamisele kuuluvad matuse enda kulud ning lilledele tehtud kulutused mõistlikus suuruses. Kohtu sõnul tuleb hinnang aga anda kulutustele, mis on tehtud hauakivi ning peielaua näol. Peielauda tõlgendas kohus kui tegevust, mis ei ole kohustuslik matuste juures, tuues välja, et erinevates olukordades sellist kohustust matuste puhul ei ole. Seega asus kohus seisukohale, et peielauale tehtud kulutused hüvitamisele ei kuulu, kuid hauakivile tehtud kulutused kuuluvad hüvitamisele, juhtides tähelepanu kohtute varasemale praktikale.¹²⁸

¹²⁵ Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/24-25/41>. (01.02.2018).

¹²⁶ Principles of European law (viide 7), lk 408.

¹²⁷ *Mosson v Spousal* (2016) EWHC 53 (QB). Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/QB/2016/53.html&query=\(Mosson\)+AND+\(v\)+AND+\(Spousal\)](http://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/QB/2016/53.html&query=(Mosson)+AND+(v)+AND+(Spousal)) (25.02.2018).

¹²⁸ *Grant v Secretary of State for Transport* (2017) EWHC 1663 (QB). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2017/1663.html> (30.03.2018).

Nii Eesti õiguspraktika kui ka Inglismaa õiguspraktika kohaselt võib asuda seisukohale, et kohtutele on antud tõlgendamise õigus, milliseid kahjusid nad näevad mõistlike matusekuludena. Konservatiivsemaks on osutunud küll käsitletud Inglismaa kohtupraktika.

Ühest küljest on kahjuhüvitiste rahuldamine kitsamas ringis mõistlikum, kuna kahju hüvitamise eesmärk kui selline ei ole autori arvates Eesti õiguse kohaselt viis kahju tekitanud isiku karistamiseks. Kahtlemata tuleb kahju tekitajal kannatanule kahju hüvitada. Isik, kes kahju tekitas, peab vastutama oma teo eest.

Autori arvamuse kohaselt peaksid mõistlikud matusekulud endas hõlmama kõiki kulusid, mis on meie kultuuriruumis traditsioonilise matusega seotud. Selle all tuleks käsitleda kalmistule, kirikule ning matusebüroodele tehtud kulutusi, samuti kulutusi, mis on tehtud lilledele, surnu riidele ja surnu transpordile. Õigusvastase teo tõttu elu kaotanud inimene väärrib samasuguseid matuseid, mis oleksid talle osaks saanud, kui tema surm oleks saanud loomulikel tingimustel. Kulude ulatuse piiritlemine on alati keeruline küsimus, sest peame arvestama mõlema poolega, nii kahju tekitaja kui ka kahju saanud isikuga. Autor ei soosi kulude aktsepteerimist, millel ei ole vahetut seost surmasaanud isiku matmisega, nt kuulutuste avaldamine või pärimismenetluse käigus kantud teenustasud. Nende puhul on küll tegemist matustega seotud kuludega, aga neil puudub vahetu seos inimese matmisega. Autor on seisukohal, et kui vähendada erinevate kaudsemate kulude hüvitamise ulatust, siis on kohtud julgemad ka suuremate kahjuhüvitisnõuete väljamõistmisel vahetute matmiskulude puhul.

Eesti kohtulahendeid analüüsid jäi autorile aramus, et enamike kahjutekitajate puhul oli tegemist inimestega, kes ei ole majanduslikult kindlustatud. Kahju väljamõistmine võib tuua kahju tekitanud isikule suure maksekohustuse, mille tõttu võib ta langeda makseraskustesse või halvemal juhul panna kulude hüvitamiseks toime kuritegusid.

Selleks, et vältida eelpool toodud olukorda, peaks matusekulude hüvitis olema mõistliku suurusega. See ei tohiks olla liiga väike, et kahjusaanud isiku kulutused ei saaks mõistlikus ulatuses kaetud, ning tegemist ei tohiks olla ka liiga suure ulatusega, mis paneb kahju tekitaja väga raskesse olukorda.

Autori arvamuse kohaselt tuleks ka nn vahetute matmiskulude hüvitamisel arvestada, millisel elujärjel oli õigusvastase teo läbi surmasaanud isik. Mõistlik on küll lähenemine, et inimesed on võrdsed, kuid autori arvates oleks ebaõiglane, kui paremal elujärjel olnud inimene saab kehvema matuse, võrreldes sellega, mis ta oleks loomuliku surma korral saanud põhjusel, et kohtupraktikas mõistetud kahjuhüvitiste suurused määratakse ühtlaselt kõigile väljakujunenud

keskmise suuruse alusel. Kui kahju tekitanud isik on õigusvastase teo sooritanud ning teine isik selle tagajärjel hukkunud, võib eeltoodud juhtudel olla kahjuhüvitis ka suurem ning kahjustada kahju tekitanud isiku varalist sfääri rohkem. Seega peaks autori arvates olema üheks hüvitise suuruse määramise eesmärgiks tagada surmasaanud isikule matus, mis oleks viimasele osaks saanud, kui õigusvastast tegu ei oleks toimunud.

2.2.2. Õigustatud isikud matusekulude nõude esitamiseks

VÕS § 129 lg 2 alusel moodustub kaks ringi isikutest, kes võivad nõuda kahju tekitajalt matusekulude hüvitamist.

Esimese ringi moodustavad isikud, kellel on seadusjärgne kohustus kanda matusekulud. Seadusjärgne kohustus matusekulude kandmiseks võib tuleneda PärS-i või perekonnaseadusest (edaspidi PKS).¹²⁹

Primaarse tähtsusega on PärS § 131 lg 1, mille kohaselt on pärijal kohustus kanda matusekulud, arvestades tavaid ning pärandi suurust. Lisades, et kui pärandvarast ei peaks piisama, on pärijal kohustus kanda need kulud enda arvelt. Kuna pärandajal on õigus kujundada testamentaarsete korralduste sisu ja teha täiendavaid korraldusi surma puhuks¹³⁰, saab pärandaja määrata testamendis või pärimislepingus, kes tema matusekulud pärijana kannab (PärS § 19 lg 1 ja PärS § 95 lg 1).

Kui pärija ei soovi aga matustest tulenevaid kohustusi endale võtta, on pärijal võimalik PärS § 116 lg 1 alusel pärandist loobuda. Loobumine peab toimuma vastavalt PärS § 119 lg 1 alusel kolme kuu jooksul, alatest hetkest, millal pärija sai teada või pidi teada saama pärandaja surmast ning oma pärimisvõimest. Sellisel juhul on autori arvates võimalik vabaneda matusekulude kandmisest isikul, kellel oleks kohustus matusekulusid kanda PärS §-i 131 lg 1 kohaselt.

Olukorras, kus pärandist ei ole võimalik matusekulusid kanda, tuleb pöörduda PKS § 110 lg 2 juurde, mis näeb ette, et ülalpidamiskohustuse olemasolul ülalpidamist saava õigustatud isiku surma korral kannab kohustatud isik matusekulud, kui neid ei ole võimalik tasuda pärandist.

¹²⁹ Perekonnaseadus. - RT I, 09.05.2017, 28.

¹³⁰ T. Mikk. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012, lk 15.

Erandina on välja toodud PKS §-is 111 lg 4 olukord, et kui ema sureb raseduse või sünnituse tagajärjel, kannab lapse isa matusekulud juhul, kui neid ei ole võimalik katta ema pärandist.

Eesti kohtupraktikas on esimese ringi moodustavatest isikutest matusekulude kandmise tõttu esitanud kahjuhüvitisnõudeid kahju tekitaja vastu isa¹³¹, ema¹³², poeg¹³³, õde¹³⁴, abikaasa¹³⁵ jt¹³⁶.

Teise ringi moodustavad isikud, kes võivad samuti nõuda matusekulude hüvitamist VÕS §-i 129 lg 2 alusel. Antud juhul on tegemist mitteammendava loeteluga, kuna VÕS § 129 lg 2 teine lause sätestab, et kui matusekulud kandis muu isik, tuleb matusekulud hüvitada temale.

Eesti kohtupraktikast tulenevalt on teise ringi all käsitletud õigustatud isikuna ohvri elukaaslast, kellega matusekulude kandja abielus ei olnud, aga omas ühist poega¹³⁷ ja ohvri kasuisa¹³⁸.

I. Nõmm toob välja huvitava seisukoha, mille kohaselt olukorras, kus matusekulud kanti isiku poolt, kes ei ole pärija, tekib deliktiõigusest ja käsundita asjaajamisest tuleneva nõude omavaheline konkurents, kuna matusekulud kantakse isiku poolt, kes ei ole selleks seaduse alusel kohustatud isikuks ning ta ei oma soodustatud isiku poolt antud õigust seda teha ega kohustust selle tegemiseks.¹³⁹ I. Nõmme sõnul on sellisel juhul tegemist käsundita asjaajamisega.¹⁴⁰ Autor täpsustab, et antud olukorras saab matusekulud hüvitanud isik nõuda kahju tekitajalt kahju hüvitamist VÕS § 129 lg 2 kohaselt, kuid vaieldavaks jääb selle juures küsimus, kas ta võiks matusekulude hüvitamist nõuda ka alternatiivselt pärijalt VÕS §-i 1018 ja § 1023 lg 1 alusel.

Lisaks füüsilistele isikutele võivad matusekulude hüvitamist taotleda ka juriidilised isikud, nt Pärnu Maakohtu lahendis on aktsepteeritud hooldekodu pidava juriidilise isiku taotlust

¹³¹ PMKo 02.04.2013, 1-12-11239; TMKo 14.07.2011, 1-10-16566; HMKo 24.05.2010, 1-07-8640; HMKo 09.03.2010, 1-10-195.

¹³² PMKo 28.11.2013, 1-13-1922; HMKo 19.01.2010, 1-09-14698.

¹³³ HMKo 08.02.2012, 1-10-7205; VMKo 30.07.2009, 1-08-8280; VMKo 21.04.2017, 1-16-10163.

¹³⁴ TMKo 14.07.2011, 1-10-16566; VMKo 16.06.2017, 1-16-1760.

¹³⁵ HMKo 05.12.2008, 1-08-2947; PMKo 13.03.2017, 1-16-7046; HMKo 05.12.2008, 1-08-2947.

¹³⁶ Kohtupraktika analüüsi käigus selgus, et alati ei ole võimalik kindlaks teha, kes on nõude esitaja. Tihtipeale vihjatakse lahendites kannatanule või kannatanu nimetähedele, täpsustamata, millised on konkreetsel kannatanul suhted surnud isikuga.

¹³⁷ PMKo 17.04.2013, 1-09-11027.

¹³⁸ HMKo 24.03.2014, 1-14-823.

¹³⁹ I. Nõmm. Puhtmajanduslik kahju ja selle hüvitamine deliktilise vastutuse korral: magistritöö, juhendaja Tambet Tampuu. Tartu Ülikool, 2007, lk 55.

¹⁴⁰ *Ibid.*

matusekulude hüvitamiseks.¹⁴¹ Tavaliselt hooldekodu kohamaksu hinna sisse ei kuulu matusekulud, aga seda eeldusel, et on olemas hooldusele paigutaja, seadusjärgsed ülalpidajad/eestkostjad, asjast huvitatud isikud¹⁴² või käendaja.¹⁴³ Seega ei ole välistatud võimalus hooldekodul matusekulusid kanda ning matusekulude hüvitamist nõuda kahju tekitajalt VÕS § 129 lg 2 alusel.

Lisaks hooldekodule on aktsepteeritud ka avalik-õiguslikke juriidilisi isikuid. Näiteks on Viru Maakohus aktsepteerinud vallavalituse nõuet matusekulude hüvitamiseks kahju tekitaja vastu.¹⁴⁴

Autori arvates on õnnestunud VÕS § 129 lg-st 2 tulenev isikute loetelu. Ühest küljest rõhutab antud paragrahv võimalust kohustatud isikul nõuda matusekulude hüvitamist, kuid teisest küljest ei piiritle, et ainult matusekulude kandmiseks kohustatud isikul on õigus nõuda matusekulude hüvitamist. Regulatsioon annab nõudeõiguse võimaluse ka isikule, kes ei pruugi olla isegi kaudselt seotud surmasaanud isikuga. Antud juhul tuleb autori arvates sellist paindlikkust pooldada.

2.3. Ravikulude ja töövõimetusest tekkinud kahju hüvitamine

Olukorras, kui isiku surm on silmapilkne, ei teki tal varalist ega mittevaralist kahju. Sellisel juhul võivad kahju hüvitamise nõuded tekkida üksnes tema pärijatel ning matusekulude kandjatel ja ülalpeetavatel või lähedastel isikutel.¹⁴⁵ Autor lisab, et nt olukorras, kus kahjustada saavad surmasaanud isiku riided või esemed, mida ta surmasaamise hetkel kandis, kuuluvad need esemed hüvitamisele pärijale, kellele tekib nõudeõigus surmasaanud isiku surma- hetkest ning pärandi omandamise hetkest. Ebaloogiline oleks olukord, kus momentaanselt surmasaanud isik omandaks antud riiete eest kahjuhüvitisnõude peale oma surma. Autori arvates võib küsimuse tekitada olukord, kus õigusvastase teo tõttu, nt noaga rünnaku puhul, saab inimene momentaanselt noahoobi läbi surma, kuid enne surma saabumise hetke tungib

¹⁴¹ PMKo 20.01.2011, 1-10-12978.

¹⁴² Hooldekodusee vastuvõtmise, sealt lahkumise ja väljaarvamise ning kohamaksu tasumise eeskiri. - RT IV, 31.10.2013, 19.

¹⁴³ Säase Hooldekodu hoolduskulude katmise korra kinnitamine. - KO 2006, 102, 1273.

¹⁴⁴ VMKo 02.09.2016, 1-15-10482.

¹⁴⁵ P. Varul jt (viide 15), § 129 komm. 4.3.

nuga läbi riiete, mis lõhub riided ning tekitab varalise kahju võib olla üksnes murdosa sekundist enne surma. Autori arvates tuleks ka sellises olukorras lähtuda sellest, et nõue on tekkinud pärijal, mitte surmasaanud isikul endal.

Erinev on aga võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt olukord, kus isiku surm ei saabu silmapilkselt, st kohe pärast selle põhjustanud kehavigastust või tervisekahjustust. Sellisel juhul võivad isikul enne surma saabumist tekkida varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõuded.¹⁴⁶

Sarnasele seisukohale Eesti õigusega on asutud ka analüüsitud Inglismaa õiguskirjanduses, mille kohaselt aktsepteeritakse nõuete teket perioodil, millal kahjustatud isik elas peale vigastuse tekkimist eeldusel, et tegemist on lühikese perioodiga kahju tekkimise ja vigastuse vahel.¹⁴⁷ Sellisel perioodil tekkinud nõuded ei lakka eksisteerimast vastavalt *Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934* peale kannatanu surma ning lähevad õigusjärglasele üle.¹⁴⁸

Eesti õiguse kohaselt annab VÕS § 130 lg 1 kannatanule õiguse nõuda talle tervise kahjustamisest või kehavigastuste tekitamisega saadud kahju hüvitamist kahju tekitaja käest. Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine tähendab isiku kehalise või vaimse heaolu seisundi halvendamist. Seejuures kehavigastuseks loetakse vigastusi, millega kaasneb isiku kehalise terviklikkuse rikkumine või kahjustumine teatava välise füüsilise mõjutuse tulemusena. Tervisekahjustuseks loetakse seevastu mis tahes hälbe tekitamist inimorganismi normaalse ja tavapärase seisundiga võrreldes. Tervisekahjustuseks võib seetõttu lisaks füüsilise mõjutusega isiku kehalise terviklikkuse rikkumise tagajärjel tekkivale organismi talituse häirele pidada ka organismi seesmisi patoloogilisi seisundeid, mis võivad olla põhjustatud ka inimese psüühika mõjutamisest.¹⁴⁹ Lisada tuleks, et võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt ei oma tähtsust, kas tegemist on tervise kahjustamise või kehavigastusega, sest nendega seotud õiguslike tagajärgede regulatsioon on identne.¹⁵⁰

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ J. Lewthwaite. Tort law textbook. Oxford: Oxford University Press 2004, lk 378.

¹⁴⁸ Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/24-25/41>. (01.02.2018).

¹⁴⁹ P. Varul jt (viide 15), § 130 komm. 1.

¹⁵⁰ *Ibid.* § 129 komm. 4.2.

Nii nagu VÕS § 130 lg 1 annab VÕS § 129 lg 1 samuti kannatanule õiguse nõuda kehavigastusest või tervisekahjustusest tekkinud mõistlikke ravikulusid ja kahjustatud isiku töövõimetusel tekkinud kahju. Võrreldes kahte sätet omavahel, on märgatav nende sarnasus. Autori seisukohalt on seadusandja eesmärk olnud määratleda, et VÕS § 129 lg 1 kohaldamine toimub üksnes olukorras, kus kahju saanud isikul järgneb kahjustumise tõttu surm. VÕS 130 lg 1 peaks olema kohaldatav juhul, kui kahjustumise tagajärjel surma ei järgne.

Õiguskirjanduses on samuti asutud erinevatele seisukohtadele VÕS § 129 lg 1 ja § 130 lg 1 kohaldamise osas. Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt, kui isik ei sure kohe pärast tervisekahjustuse või kehavigastuse tekitamist, peab surma põhjustaja VÕS § 129 lg 1 alusel hüvitama mõistlikud ravikulud.¹⁵¹ J. Lahe ja T. Tampuu seisukoha alusel on tegemist üleliigse regulatsiooniga osas, mis puudutab ravikulude ning töövõimetusel tekkinud kahju hüvitamist, sest VÕS § 130 lg 1 võimaldab sellise kahjunõude hüvitamist, olenemata sellest, kas kannatanu sureb saadud kehavigastuste tõttu või mitte.¹⁵²

Autor nõustub eelnevalt toodud J. Lahe ning T. Tampuu seisukohaga, et tegemist on omavahel dubleerivate sätetega. Kuigi autor on seisukohal, et olukorras, kus õigusvastasele teole on järgnenud kannatanu surm, tuleb kohaldada VÕS § 129 lg 1 tervisekahjustuse ning töövõimetusel tekkinud kahju hüvitamise korral, kuid autori arvates ei muutuks midagi, kui VÕS § 129 lg 1 puuduks õiguskorrast selles osas, mis reguleerib tervisekahjustuse ja töövõimetusel tekkinud kahju hüvitamist. Selle tõttu tervisekahjustusest ja töövõimetusel tekkinud nõuded surnud isikul oleksid hõlmatud endiselt VÕS § 130 lg-ga 1.

Siinjuures on oluline asjaolu, et nõuded, mis surmasaanul tekkisid enne surma, ei lakka eksisteerimast, vaid kanduvad üle pärandi kaudu. T. Mikk'i sõnul on päritavad varalised nõuded, v.a erandina need nõuded, mis on isikuga lahutamatu seotud.¹⁵³ Autori arvates VÕS § 129 lg 1 alusel tekkinud kehavigastuse ja tervisekahjustuse tagajärjel saadud kahju hüvitamise nõuded ei ole isikuga lahutamatu seotud ning nende puhul on tegemist päritavate nõuetega, mis võimaldavad pärijal need kahju tekitaja vastu maksma panna. Peamine erinevus autori arvates seisneb aga nende kahe paragrahvi eesmärgis. T. Tampuu sõnul on VÕS § 130 lg 1 puhul tegemist paragrahvi, mis piirab PUMK hüvitamist ning see võimaldab nõuda üksnes sellist kahju, mis tekkis tervisekahjustuse saanud isikul endal, välistades teiste isikute

¹⁵¹ *Ibid*, § 129 komm. 4.3.

¹⁵² T. Tampuu, J. Lahe (viide 59), lk 319.

¹⁵³ T. Mikk (viide 130), lk 17.

nõuded.¹⁵⁴ Seega autori arvates peaks olema võimalik isikul, kes on kannatada saanud, nõuda kahju hüvitamist üksnes VÕS § 130 lg 1 alusel, ning isikutel, kes on omandanud kannatanu nõude, nõuda kahju hüvitamist VÕS § 129 lg 1 alusel. Sarnasel seisukohal on ka J. Lahe ning T. Tampuu, kelle arvates oleks olukord oluliselt selgem, kui VÕS § 129 reguleeriks üksnes kolmandate isikute nõuete ulatust.¹⁵⁵

Kohtupraktikas esines vähesel määral kohtulahendeid, mille käigus nõuti VÕS § 129 lg 1 kohaselt kahju hüvitamist, mis tulenesid tervisekahjustusest või kehavigastusest või töövõimetusel tekkinud kahjust. Rahaliselt kõige suurema kahjuhüvitisnõude VÕS § 129 lg 1 alusel tekkinud tervisekahjustusest esitas Eesti Haigekassa. Antud juhul tuvastas Tartu Maakohus, et kannatanu oli ravikindlustushüvitiste saamise ajal ravikindlustatud ravikindlustusseaduse (edaspidi RaKS) alusel. Eesti Haigekassa poolt esitatud nõude suurus oli summas 29 631.21 eurot, millele kostja vaidles küll aktiivselt vastu, aga Tartu Maakohus leidis, et kostjapoolsed argumendid pole aktsepteeritavad, kuna kostja väitis, et isik suri Eesti Haigekassa poolt osutatud halva ravikvaliteedi tõttu. Lõpliku seisukoha alusel otsustas Tartu Maakohus hagi rahuldada.¹⁵⁶

Ravikulude hüvitamist taotleti ka Viru Maakohtu tsiviilasjas, aga kuna hageja jäi oma nõude esitamisele hiljaks, siis vastavalt TsMS § 329 lg 1 ja § 376 lg 1 alusel kohus seda hagi muutmise avaldust enam vastu ei võtnud.¹⁵⁷

Tervisekahjustusest tulenevate ravikulude väljamõistmisel on autori arvates Tartu Maakohus eksinud paragrahvi kohtulahendis, millega mõisteti kannatanule välja ravikulud seoses psüühilise trauma ning psühhiaatrilise abi tõttu VÕS § 129 lg 1 ja § 1043 alusel.¹⁵⁸ Tuleb märkida, et kannatanu ei olnud antud juhul surmasaanud isik. Eksimus oli tehtud ainult paragrahvis või selle paragrahvi märkimata jätmises kohtulahendis.

Inglismaa õiguse järgi Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934 I jaotis lg 1 ja lg 2 alusel saavad surnud isiku nõude omandanud isikud esitada kahju tekitaja vastu kahjunõude, kuid seda ainult nõuete osas, mis on päritud perioodist enne hukkunud kannatanu surma.¹⁵⁹

¹⁵⁴ T. Tampuu (viide 19), lk 334.

¹⁵⁵ T. Tampuu, J. Lahe (viide 59), lk 319.

¹⁵⁶ TMKo 14.05.2017, 2-17-3493.

¹⁵⁷ VMKo 21.04.2017, 1-16-10163.

¹⁵⁸ TMKo 13.11.2014, 1-14-3445, märkusena riigiteajas on märgitud lahendi kuupäevaks 03.12.2014.

¹⁵⁹ Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/24-25/41>. (01.02.2018).

Antud juhul on oluline, et Inglismaa õiguse järgi lähevad üle nii varalised kui mittevaralised nõuded, aga täpsustusega, et ühtegi nõuet ei teki tulevase perioodi eest peale kannatanu surma. Seega on välistatud nõuded, mis tulenevad hukkunu kaotatud töövõimest ja tulevasesst palgast ning samuti nõuded nn kaotatud aastate eest.¹⁶⁰

Õiguskirjanduses on välja toodud, et juhul, kui õigusrikkumise ning surma vahel on mõistlik periood, siis on võimalik surnu esindajatel esitada nõue kahju tekitaja vastu.¹⁶¹ Analüüsitud Inglismaa kohtupraktikas on vaieldud selle üle, kui pikk peaks olema periood hetkest, millal kannatanu sai vigastuse, millele järgnes surm, selleks et oleks võimalik nõuda kahjuhüvitist. Kohtulahendis, kus väike tüdruk osales jalgpallimatšil ning rahva liikumise tõttu läbi kitsa tunneli trambiti surnuks, tõstatati küsimus, kas on võimalik nõuda kahju hüvitamist nende üksikute sekundite eest, millal kannatanu oli pikali ning lämbumas rahvamassist tuleneva raskuse tõttu. Kohus asus seisukohale, et kuna eksperdid olid tõendanud surma saabumist sekundite jooksul, siis ei ole võimalik selle perioodi eest kahjuhüvitist nõuda, sest antud periood on liiga lühikene.¹⁶² Sellisel juhul oleks autori arvates tegemist mittevaralise kahjuhüvitisnõudega.

Perioodil, millal surmasaanu oli saanud fataalseid vigastusi, kuid polnud nende vigastuste tõttu veel elu kaotanud, esinevad Eesti ning Inglismaa õiguskorras sarnased nõued. Analüüsitud Inglismaa õiguskirjanduse kohaselt võivad sellel perioodil tekkida nõuded töövõimetusel tuleneva kahju hüvitamiseks, hoolitsusest tekkinud kulutuste ehk meditsiiniliste kulude hüvitamiseks¹⁶³ ning siia alla kuuluvad ka kahju hüvitamise nõuded, mis tulenevad hooldamiskuludest, eeldusel, et need on sooritatud professionaali poolt. Kui need peaksid olema sooritatud lähedase isiku poolt, siis sellised kulutused hüvitamisele ei kuulu.¹⁶⁴

Kulud, mis tekkivad perioodil, millal kannatanu on haiglaravil või olukorras, kus ta ei ole suuteline majapidamist ülal pidama, ilma et keegi teine tema majapidamise eest hoolitseks, on samuti aktsepteeritavad. Sellel juhul lähtutakse põhimõttest, et kui inimene, kes on määratud majapidamise eest vastutavaks, on kolmas isik ning ta on selleks palgatud, siis kahjud kuuluvad

¹⁶⁰ A. Burrows (viide 68), lk 726.

¹⁶¹ J. Lewthwaite (viide 147), lk 378.

¹⁶² Hicks v Chief Constable of the South Yorkshire Police (1991) UKHL 5. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/uk/cases/UKHL/1991/5.html>. (30.03.2018).

¹⁶³ Märkusena tuleks öelda, et meditsiinilised kulud Inglise õiguse mõttes hõlmavad endast ka kulutusi, mis on tehtud erinevatele erakliinikutele ravi saamise eesmärgil.

¹⁶⁴ J. Lewthwaite (viide 147), lk 374.

hüvitamisele, aga hüvitamisele ei kuulu kahju olukorras, kus keegi perekonnaliikmetest või tuttavatest majapidamise eest hoolt kandis.¹⁶⁵

Lähtuvalt eelnevast on autori arvates sarnased nii analüüsitud Eesti kui ka Inglismaa õiguskirjanduse ja kohtupraktika poolt hüvitatavad kulutused perioodil, millal kannatanu oli saanud surmavaid vigastusi, kuid polnud nende tõttu veel surnud. Mõlemad on suunatud kaitsma eelkõige vahepealset perioodi, alates sellest, millal leidis aset õigusrikkumine, kuni perioodini, millal kannatanu suri saadud kehavigastuste tõttu.

¹⁶⁵ A. Burrows (viide 68), lk 719.

3. ÜLALPIDAMISHÜVITIS

3.1 Ülalpidamishüvitise saamiseks õigustatud isikute ring

T. Uusen-Nacke ja T. Götting on toonud välja, et deliktiõigust võib perekonnaõigussuhetele lähtuvalt kaitstavast õigushüvest kohaldada mitmel erineval juhul.¹⁶⁶ Kohustus kanda teise isiku eest hoolt olukorras, kus kannatanu oli surma saanud isikust majanduslikult sõltuv, on levinud üle terve Euroopa. Õigussüsteemid erinevad selle poolest, kes on õigustatud isikuks kahjunõude esitamise olukorras.¹⁶⁷ Analüüsitud Inglismaa õiguskirjanduses on toodud välja, et ülalpidamise hüvitiste suuruse arvutamisel ei ole üksnes oluline katta surmasaanud isiku majanduslik panus, mida ta oleks oma elu jooksul andnud perekonnale, vaid lisaks sellele katta ka lahkunu „teenused“ perekonna ees. Lahkunu nn teenused väljendunud selles, et abikaasa oleks hoolitsenud majapidamise eest, lapsed oleksid saanud oma ema hoolitsust, vanemad oleksid saanud nautida oma laste tehtud tööd ja lapsed oleksid saanud kasutada isa - „meistrimehe oskusi“.¹⁶⁸

Kahtlemata kõige olulisema osa inimese elus moodustab perekond. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et alaealiste laste ülalpidamiskohustus on loomuõigus ning see, et esivanematel ei lasta puudust kannatada, on vastavuses minimaalse eetikaga, mis on õiguseks kinnistunud.¹⁶⁹

Eesti õiguskorras isiku surma põhjustamine võib kaasa tuua kolmandate isikute olemasolevate või tulevikus saabuvate ülalpidamisnõuete äralangemise, kuna isiku surmaga tema ülalpidamiskohustused lõpevad ega lähe üle tema pärijatele.¹⁷⁰ Selline süsteem tekitaks olukorra, kus surmasaanud isikust majanduslikult sõltuv kannatanu langeb äärmiselt raskesse majanduslikku seisu, sest kannatanu jaoks kaob inimene, kes kannatanut üleval pidas. Selleks, et sellist olukorda vältida, on VÕS § 129 lg 2-6 kohaselt võimalik saada saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahju hüvitamist. T. Tampuu sõnul on tegemist antud olukorras puhtmajandusliku kahjuga.¹⁷¹

¹⁶⁶ T. Uusen-Nacke. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. - Juridica 2010/2, lk 98.

¹⁶⁷ Principles of European law (viide 7), lk 409.

¹⁶⁸ A. Burrows (viide 68), lk 726.

¹⁶⁹ A. Lüderitz. Perekonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 242.

¹⁷⁰ P. Varul jt (viide 15), § 129 komm. 4.5.

¹⁷¹ T. Tampuu (viide 19), lk 333.

VÕS § 129 lg 3-6 kohaselt moodustub kaks ringi õigustatud isikutest, kellel on õigus nõuda saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahju hüvitamist.

Esimese ringi moodustavad isikud, kelle puhul oli ülalpidajal seadusest tulenev kohustus nende eest hoolt kanda. Tähtsust ei oma asjaolu, kas ülalpidamise andmise kohustus eksisteeris surma õigusvastase tekitamise hetkel või mitte. VÕS § 129 lg 4 näeb ette, et kahju on nõutav ka olukorras, kus selline ülalpidamise kohustus tekib tulevikus. Selline olukord kaitseb situatsiooni eest, kus isikul tekib vajadus ülalpidamise saamiseks aastaid hiljem peale ülalpidamise andmiseks kohustatud isiku surma.

Selleks, et määrata ära ülalpidamise saamiseks õigustatud isikud, tuleb pöörduda eelkõige PKS-i poole. Esmalt tuleb tähelepanu pöörata perekonnasisestele suhetele.

PKS §-i 16 lg 1-2 alusel on abikaasad vastastikku kohustatud oma tööga ja varaga pidama üleval perekonda, mis hõlmab endast tegevust ja varalisi panuseid kummagi abikaasa ja nende laste tavapärase ning erivajaduste rahuldamiseks. Selle kohaselt on abikaasa kohustatud isikuks, et tagada teise abikaasa ülalpidamine, kuid seda PKS § 16 lg-e 3 tuleneval eeldusel, et abikaasa ei suuda end ise ülal pidada. Abikaasat kui õigustatud isikut, kellel ei ole võimalik endale hankida ise ülalpidamist, ei kaitsta PKS-i kohaselt mitte üksnes ainult abielus olemise perioodi jooksul. Olukorras, kus abikaasad on lahutatud, aga vanuse või tervislike põhjuste tõttu ei ole võimalik ühel abikaasadest enda eest hoolt kanda ning selline tervislik seisund oli selge juba abielulahutuse ajal, on võimalik PKS § 73 lg 1 alusel nõuda endise abikaasa käest ülalpidamist ka peale abielu lahutust.

Autori arvates juhul, kui abikaasa ei suuda ennast üleval pidada ning on seda taotlenud endiselt abikaasalt, kellel oli seadusjärgne kohustus ülalpidamiseks, siis surma õigusvastase põhjustamise korral on kahju tekitanud isik kohustatud VÕS § 129 lg 3 kohaselt tagama endisele abikaasale ülalpidamise, kuna endist abikaasat saab PKS-i alusel pidada õigustatud isikuks. Samuti on see võimalik PKS § 72 alusel, kui peale lahutust ei suuda abikaasa kanda enda eest hoolt selle tõttu, et neil oli endise abikaasaga ühine laps. Sellisel juhul tekib kohustus tagada endise abikaasa ülalpidamine kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni.

Õigustatud isikuna lisaks abikaasale on käsitletav ka laps. Autori arvates ei ole lapse puhul oluline kriteerium, kas tegemist on abieluvälise või abielust sündinud lapsega. Rakendades VÕS § 129 lg 6, ei pea olema lapse puhul tegemist surmasaanud isiku enda lapsega, vaid lapsega, keda on surmasaanud isiku poolt üleval peetud. PKS § 97 lg 1-2 alusel on õigustatud isikuks laps juhul, kui tegemist on alaealise lapsega või lapsega, kes täisealisena omandab

põhi-, kesk- või kõrgharidust või õpib kutseõppe tasemeõppes, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Laps võib olla ka õigustatud isikuks juhul, kui ta oli lapsendatud. PKS §-i 157 kohaselt tuleneb lapsendajale kohustus last üleval pidada alates ajast, millal lapse vanemad on andnud lapsendamiseks vajaliku nõusoleku ja lapsendaja on võtnud lapse enda hooldada. Sellisel juhul olukorras, kus lapsendaja sureb õigusvastase teo tagajärjel, on laps õigustatud nõudma ülalpidamisest tuleneva kahju hüvitamist VÕS § 129 lg 3 alusel, sest lapsendajal lasus seaduslik kohustus pidada üleval last, kelle ta oli lapsendanud. Lapse sünni puhul on aga seadusandja poolt kaitse all ka lapse ema. Vastavalt PKS § 111 lg 1-2 kohaselt on lapse isa kohustatud lapse ema üleval pidama kaheksa nädalat enne ja kaksteist nädalat pärast lapse sündi ning olukorras, kus ema ei ole raseduse tõttu või sünnitusest põhjustatud tervisehäire tagajärjel võimeline ennast ülal pidama kuni ema tervise seisundi paranemiseni. Sellisel juhul on ema õigustatud isikuks ka hüvitise nõudel kahju tekitaja vastu. VÕS § 129 lg 5 juhib erilist tähelepanu, et kaitse all on ka laps, kes on kahju tekkimise hetkeks küll eostatud, aga mitte veel sündinud.

Liikudes välja vahetust perekonnaringist, tuleb vaadata sugulussuhet laiemalt. PKS § 97 lg 3 näeb ette, et õigustatud isikuks võib olla ka muu abivajav alaneja või üleneja sugulane, kes ei ole võimeline ennast ise ülal pidama. Sellisel juhul võivad olla õigustatud isikuks nt lapselapsed, isa/ema või vanaisa/vanaema. Ka Riigikohus on öelnud, et vanem on kohustatud üleval pidama oma last, nagu täisealiseks saanud laps on kohustatud üleval pidama oma abi vajavat töövõimetut vanemat.¹⁷²

Vaadeldes Eesti kohtupraktikat ülalpidamishüvitiste mõistmisel, on õigustatud isikuteks olnud olukorras, kus kohustatud isik on õigusvastase teo tagajärjel hukkunud, laps¹⁷³, puudega laps¹⁷⁴ ja surmasaanud lapse ema¹⁷⁵.

Teise ringi moodustavad aga isikud, kes ei pruugi olla sugulassuhetes surmasaanuga, või õigustatud isikud, kelle puhul ei ole kohustatud isikul seadusjärgset kohustust ülalpidamise andmiseks. Riigikohus on öelnud, et see, et PKS-is ei ole kohustust ülalpidamiseks, ei ole piisav alus jätta nõue rahuldamata. Võimalik on, et VÕS § 129 lg 6 kohaselt kui isik, kelle surm

¹⁷² RKTko 3-2-1-73-04 p 35.

¹⁷³ HMKo 12.05.2008, 1-08-1500, märkusena Riigi Teatajas on märgitud lahendi kuupäevaks 02.06.2008, aga kohtuotsuses 12. mai 2008; TrtRnKo 10.11.2014, 2-13-32363; HMKo 28.11.2013, 1-13-8244; TlnRnKo 21.02.2014, 1-13-8244; TlnRnKo 23.02.2010, 2-08-3241.

¹⁷⁴ HMKo 12.05.2008, 1-08-1500, märkusena Riigi Teatajas on märgitud lahendi kuupäevaks 02.06.2008, aga kohtuotsuses 12. mai 2008.

¹⁷⁵ HMKo 13.11.2012, 1-12-7757.

põhjustati, pidas kestvalt oma surmani üleval teist isikut, kellega ta elas koos nagu perekonnas, või kui ta pidas seda isikut kestvalt oma surmani ülal kõlbelise kohustuse alusel, peab kahju hüvitamiseks kohustatud isik maksma sellele isikule hüvitist, mis vastaks ülalpidamise suurusele, mida surmasaanu oleks oma eeldatava eluea kestel sellele isikule andnud, kui see isik vajab ülalpidamist ja tal ei ole võimalik ülalpidamist muul viisil saada ning isik, kelle surm põhjustati, oleks tulevikus eeldatavalt ülalpidamist jätkanud.¹⁷⁶ Sellest lähtuvalt on tegemist mitteammendava loeteluga.

Autori arvates on tegemist vajaliku lähenemisega seadusandja poolt. Tänu sellele on võimalik nõuda hüvitist ka olukorras, kus perekond elab koos, kuid üks vanematest ei ole mitte bioloogiline isa, vaid kasuisa. Kui VÕS § 129 lg 6 sätet ei oleks, ei saaks alaealine laps nõuda ülalpidamist kahju tekitaja käest juhul, kui tema mittebioloogilise isaga peaks õigusvastane tegu toime pandama, mille tagajärjel kasuisa oma elu kaotab. Teatud juhtudel on ka kohus ise teinud soovitusel, et laps võiks esitada nõude ülalpidamisest tingitud varalise kahju hüvitamiseks VÕS § 129 lg 6 kohaselt.¹⁷⁷ Autor lisab, et kuigi VÕS § 129 lg 6 kaitseb last, kelle vanem ei ole temaga bioloogilises ega õiguslikus suhtes, siis antud sätte peamine eesmärk on kaitsta isikuid, kes elavad vabaabielus.

Vabaabielus olevaid isikuid tuleb autori arvates käsitleda kui isikuid, kes elavad koos nagu perekonnas, aga ei ole registreerinud enda kooselu. Siia alla võivad kuuluda ka samasoolised paarid, eeldusel, et nende vahel ei ole sõlmitud kooselulepingut. Sellisel juhul, kui kooseluleping puudub, saaks vabaabielus olnud hukkunu paariline nõuda kahju hüvitamist üksnes VÕS §-i 129 lg 6 p 1 – 3 eelduste täitumisel.

J. Lahe seisukohast lähtudes ei ole tavapärane vajadus ülalpidamise järele ja võimatus seda ise hankida, mistõttu võib järeldada, et üldjuhul pole vabaabielupartnerid õigustatud VÕS § 129 lg 6 alusel kahjuhüvitist saama.¹⁷⁸

Olukorras, kus poolte vahel on sõlmitud kooseluleping vastavalt kooseluseaduse (edaspidi KooS) §-i 3 lg 1-2 korral, tekiks kooselulepingu pooltel seadusjärgne kohustus üksteise ülalpidamiseks KooS § 9 lg 1 kohaselt, mis sätestab, et registreeritud elukaaslased on vastastikku kohustatud oma tööga ja varaga perekonda üleval pidama.¹⁷⁹ Hõlmates KooS § 9 lg 2 alusel endaga tegevusi ja varalisi panuseid, mis on perekonna elutingimuste kohaselt

¹⁷⁶ RKTko 3-2-1-53-06 p 14.

¹⁷⁷ HMKo 24.03.2014, 1-14-823.

¹⁷⁸ J. Lahe jt. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, § 27 komm. 2.2 (d)

¹⁷⁹ Kooseluseadus. - RT I, 16.10.2014, 1.

vajalikud ühiste majapidamiskulude katteks ning perekonna tavapärase ja erivajaduste rahuldamiseks. Lähtuvalt sellest, et vastavalt kooseluseadusele on pooltel seadusjärgne kohustus üksteise ülalpidamiseks, kuulub saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahjuhüvitisnõude puhul kohaldamisele VÕS § 129 lg 3.

Autor lisab, et olukorras, kus samasoolised elavad koos nagu perekonnas, siis õigusvastase surma põhjustamise korral on ka sellisel juhul võimalik nõuda kahju tekitaja käest saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahju hüvitamist. Seda aga VÕS §-i 129 lg 6 kohaselt.

Tähelepanu tuleb juhtida, et võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt astuvad VÕS § 129 lg-tes 3-5 välja toodud kahjuhüvitusnõuded surnud isiku ülalpidamiskohustuste asemele. See tähendab, et pärast ülalpidamist andma kohustatud isiku surma ei teki mitte ülalpidamiseks kohustust järgmisel kohustatud isikul perekonnaseaduse järgi, vaid esimese kohustatud isiku asemele astub kahju tekitanud isik. Üksnes olukorras, kus kahju tekitanud isikul ei ole võimalik ülalpidamist anda, saab ülalpidamise kohustuse järgmine kohustatud isik vastavalt PKS-ile.¹⁸⁰

Olukorras, kus õigustatud isikuid ülalpidamisnõude esitamiseks on mitu, pannakse paika nõude esitamise järjekord õigustatud isikute hierarhia kaudu. Ülalpidaja ei pruugi vastavalt oma varalisele seisukorrale olla aga piisavalt võimekas, et tagada kõigi õigustatud isikute ülalpidamine ning selle tõttu on tarvis määrata ära, kes on prioriteetsemad.

Õigustatud isikute järjestus tuleneb PKS §-ist 98 lg 1 – 4. Selle kohaselt, kui ülalpidamist saama õigustatud isikuid on mitu ja ülalpidamiskohustlane ei ole võimeline neile kõigile ülalpidamist andma, eelistatakse alaealist last teistele lastele, lapsi kaugema astme alanejatele sugulastele, alanejat sugulast ülenejale sugulasele ning ülenejate sugulaste puhul lähema astme sugulast kaugema astme sugulasele. Abikaasa on õigustatud isikute järjestuses võrdsustatud alaealise lapsega ning ta saab ülalpidamist enne täiskasvanud last või abielus olevat alaealist last ja ülejäänud sugulasi. Last hooldav lahutatud abikaasa ja lapse sünni puhul ülalpidamist saama õigustatud vanem asub õigustatud isikute järjestuses alaealise lapse järel ning saab ülalpidamist enne täiskasvanud last ja abielus olevat alaealist last ning ülejäänud sugulasi. Ülalpidamist õigustatud saama lahutatud abikaasa asub õigustatud isikute järjestuses täisealise lapse järel ning saab ülalpidamist enne ülejäänud sugulasi.

Olukorras, kuidas ülalpidamishüvitist õigustatud isikute vahel jaotada toob J. Lahe välja, et näiteks kui ülalpidamishüvitise maksmise summast piisab üksnes alaealisele lapsele ja

¹⁸⁰ P. Varul jt (viide 15), § 129 komm. 4.5.

abikaasale, jäävad täisealised lapsed ja teised sugulased õigustatud isikute ringist välja. Ei oleks loogiline, et alaealisele makstavat ülalpidamishüvitist tuleks vähendada ainuüksi seetõttu, et ülalpidamist vajavad ka mitu surmasaanu ülenejat sugulast.¹⁸¹

Inglismaa õiguses reguleerib ülalpidamist Fatal Accidents Act 1976. Analüüsitud Inglismaa õiguskirjanduses on toodud välja, et ülalpidamise puhul ei ole oluline, kas isik oli kohustatud ülal pidama sugulast või mitte, nõue võib tekkida ka olukorras, kus ta vabatahtlikult pidas üleval oma sugulast.¹⁸²

Abielu puhul on õigustatud isikute ring jagatud järgnevalt. Vastavalt Fatal Accidents Act 1976 I jaotise lg 3 alusel võivad ülalpeetavateks isikuteks olla abikaasad ning endine abikaasa.¹⁸³ Antud olukorras tehakse erand juhul, kui abikaasadevaheline abielu oli tühistatud. Sellisel juhul on teine pool samuti õigustatud isikuks.¹⁸⁴ Abielu kõrval eksisteerib Inglismaal tsiviilpartnerlus¹⁸⁵, mille puhul on tsiviilpartner, vastavalt Fatal Accidents Act 1976 I jaotise lg 3 alusel, samuti õigustatud isikuks nõude esitamisel.

Lähtuvalt Fatal Accidents Act 1976 I jaotis lg 3 punkt b alusel on tsiviilpartner õigustatud saama ülalpidamist juhul, kui ta elas kohustatud isikuga vahetult enne surma ühes majapidamises ning oli seda teinud vähemalt kaks aastat enne kohustatud isiku surma.¹⁸⁶ Selline kohustus piirab aga oluliselt õigustatud isikute ringi. Autor leiab, et Eesti õiguskord tagab kooselulepingu sõlmimisega partnerile parema kaitse, kui seda on teinud Inglismaa õiguskord tsiviilpartneri puhul. See tuleneb eelkõige põhjusest, et Eesti õigusruumis omandab partner kooselulepingu alusel õiguse nõuda teiselt partnerilt ülalpidamist alates hetkest, kui kooseluleping sõlmitakse,

¹⁸¹ J. Lahe jt. (viide 178), § 27 komm. 2.3.

¹⁸² C. V. Dam (viide 10), lk 372.

¹⁸³ Fatal Accidents Act 1976. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30> (01.02.2018).

¹⁸⁴ A. Burrows (viide 68), lk 726.

¹⁸⁵ A. Olm. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2009. Arvutivõrgus kättesaadav:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/mitteabieluline_kooselu_ja_selle_oiguslik_regulatsioon_2009_0.pdf (02.02.2018). A. Olm'i sõnul võib tsiviilpartnerluse mõistet tähistada mitme terminiga: tsiviilühisus, tsiviilpartnerlus, riigisisene partnerlus jne. A. Olm (viide 185). Saksamaa õiguses tuntakse tsiviilpartnerlust kui eingetragene Partnerschaft ning Prantsusmaal kui Pacte civil de solidarité. C. V. Dam (viide 10), lk 325. Inglismaa õiguse kohaselt tsiviilpartnerlus on kahe samasoolise isiku suhe, mis tekib, kui isikud registreerivad end teineteise tsiviilpartneritena. Abielule sarnaselt lõpeb tsiviilpartnerlus ainult surma, lahutuse või kehtetuks tunnistamisega ning partnerluse registreerimine ei ole lubatud, kui partnerid ei ole samasoolised; nende vahel on keelatud sugulusside; vanus alla 16 eluaasta; kumbki partneritest on juba abielus või registreeritud partnerluses A. Olm (viide 185).

¹⁸⁶ Fatal Accidents Act 1976. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30> (01.02.2018).

mis omakorda tähendab, et õigusvastase teo korral on teine partner saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahjunõude osas õigustatud isikuks kohe peale lepingu sõlmimist. Inglismaa õiguskorra alusel peaks aga tsiviilpartner, keda antud juhul autor võrdsustab samasooliste inimeste kooselu puhul Eesti õiguskorras kooselulepingu pooleks oleva isikuga, elama kohustatud isikuga ühises majapidamises kaks aastat. Kuna Eesti õiguskorras puudub kooselulepingu puhul ajaline nõue, st millise perioodi jooksul peavad partnerid koos elama, siis lähtuvalt sellest on tagatud ka parem kaitse partneritele.

Inglismaa õiguse kohaselt annab sugulussuhetest tuleneva õigustatud isikute loetelu Fatal Accidents Act 1976 I jaotis lg 3 D, mille kohaselt on õigustatud isikuks ka inimene, keda hukkuu kohtles kui oma vanemat.¹⁸⁷ Samuti on õigustatud isikuteks laps ning teised kohustatud isiku alanejad.¹⁸⁸ Õiguskirjanduses on toodud välja, et lapse all mõeldakse nii abielust sündinud lapsi, tsiviilpartnerluse käigus tekkinud last, teise abikaasa kasulast, samuti kunstliku viljastamise teel saadud last. Lisaks laienevad ülalpidamise nõuded ka kohustatud isiku vendadele, õdele, tädidle ja onudele.¹⁸⁹

Autori arvates on proovinud Inglismaa õiguskord määratleda konkreetselt õigustatud isikute ringi, kuid on jõudnud sarnasele seisukohale, mis tuleneb Eesti õiguskorras. Mõlemate õiguskordade puhul on õigustatud isikud omavahel üldjoontes kattuvad, kuigi õiguskirjanduses tuuakse välja, et tänapäeva Inglismaal on õigustatud isikute ringist välja jäetud hukkunust majanduslikult sõltuvuses olev sõber ning kaaslane, mis omakorda põhjustab vaidlusi.¹⁹⁰

Autori arvates tekitab ka Eesti õiguskorras selline juhtum küsimusi. Ühest küljest on võimalik, et majanduslikult sõltuva sõbra ülalpidamist ülalpidaja poolt võib pidada kõlbeliseks kohustuseks VÕS § 4 kohaselt.¹⁹¹ Sellisel juhul oleksid täidetud VÕS §-i 129 lg 6 tulenevad eeldused ning kannatanul oleks võimalik nõuda õigusvastase teo teinud isikult saamata jäänud ülalpidamise hüvitamist. Teisest küljest peaks arvestama seda, et isegi kui surmasaanu pidas üleval oma majanduslikult sõltuvat sõpra, kas see on enam ülalpidamise andmise eesmärgiga kaitstud. Autori arvates tuleks ikkagi pooldada paindlikumat lähenemist, mida VÕS § 129 lg 6

¹⁸⁷ Fatal Accidents Act 1976. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30> (01.02.2018).

¹⁸⁸ Fatal Accidents Act 1976. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30> (01.02.2018).

¹⁸⁹ A. Burrows (viide 68), lk 727.

¹⁹⁰ *Ibid*, lk 728.

¹⁹¹ Võlaõigusseaduse § 4 alusel on kõlbeline kohustus mittetäielik kohustus, mille võlgnik võib täita, kuid mille täitmist ei saa võlausaldajalt nõuda. Kõlbelise kohustuse täitmine kui selline peab vastama üldisele arusaamale.

pakub. Olukorras, kus on täidetud VÕS § 129 lg 6 p 1 – 3 eeldused, et kannatanu vajab ülalpidamist, tal ei ole võimalik ülalpidamist muul viisil saada ning ta oleks ka tulevikus saanud ülalpidamist eeldatavalt edasi, tuleks kahtlemata pooldada sellist lähenemist ning anda kannatanule õigus kahju hüvitamise nõude esitamiseks. Inglismaa õiguskorraga võrreldes on VÕS § 129 lg 6 tulenev lähenemine paindlikum ning autori arvates parem.

3.2. Ülalpidamishüvitise suuruse määratlemine

Perekonnaseadus § 79 näeb ette, et ülalpidamiskohustused lõppevad õigustatud isiku või kohustatud isiku surmaga. Seega tekiks olukord, kus ülalpeetavad ei saakski oma nõuet esitada. Eelnevalt toodud olukorra vältimiseks on ülalpeetaval õigus saada ülalpidamist tulenevalt VÕS § 129 lg-test 3-6.

Ülalpidamishüvitise suuruse määratlemisega on olnud probleeme nii analüüsitud Eesti kui ka Inglismaa õiguskorras, kuna puudub täpne ning konkreetne valem, mis võimaldaks mõista välja kahjuhüvitise selliselt, et ülalpidamishüvitise saaja jääks võimalikult lähedasse majanduslikku olukorda, võrreldes omavahel positsioone, mis tal oli enne ülalpidamishüvitise andmiseks kohustatud isiku surma ning pärast tema surma. Õigustatud isiku asetamine eelnevalt toodud positsiooni ongi ülalpidamishüvitise suuruse määramise keskne eesmärk.

Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaanne ütleb, et kahju kuulub hüvitamisele perioodiliste maksetena ülalpidamiskohustuse lõppemiseni, aga mitte kauem kui surmasaanu eelduslik eluiga, mille puhul lähtutakse sellises vanus oleva isiku keskmisest elueast.¹⁹² Võlaõigusseadus aga täpsustab hüvitise suurust. Lähtuvalt VÕS § 129 lg 3 alusel peab kahju hüvitamiseks kohustatud isik maksma sellele isikule mõistliku rahalise hüvitise, mis vastaks ülalpidamise suurusele, mida surmasaanu oleks oma eeldatava eluea kestel andud. Seega asendame kahju tekitanud isiku kohustatud isikuga ning paneme kahju tekitajale kohustused, mis oleksid olnud kohustatud isikul õigustatud isiku suhtes.

Autori arvates on kõige olulisem küsimus, milline on rahaline hüvitis, mis vastaks eeldatavale elueale. Faktoreid selle määramisel on lugematult palju ning kõigiga pole ka parima tahtmise

¹⁹² P. Varul jt (viide 15), § 129 komm. 4.5.

juures võimalik arvestada. Analüüsitud välismaises õiguskirjanduses on toodud antud faktorid ilmekalt välja, kuigi autori arvates tuleb tõdeda, et tegemist ei ole ammendava loeteluga. Õiguskirjandusest lähtuvalt tuleb ülalpidamishüvitise suuruse mõistmisel arvesse võtta järgmisi tegureid: kui kaua hageja elab; kui kaua kohustatud isik oleks elanud; kui kaua ta oleks töökohta omanud ning millises mahus oleks ta sellel töökohal tööd teinud; kas ta oleks mingil hetkel võinud saada ametikõrgendust ning teisest küljest, kas on võimalik, et ta oleks mingil hetkel olnud vallandatud antud ametikohalt.¹⁹³

Autori seisukohalt on kohtupraktikas raske, kui mitte võimatu, hinnata eelnevalt toodud tegureid. Ainuüksi võttes arvesse ühte tegurit, milleks on Eesti kohtupraktikas keskmine eluiga, ei saa arvestamata jätta võimalusega, kas inimene oleks võinud haigestuda aastate jooksul raskesse haigusesse, mille tagajärjel ta oleks enda elu kaotanud. Samuti on võimalus, et inimesega oleks tema eluaja jooksul juhtunud õnnetus, nt avarii näol, mille tõttu kohustatud isik oleks jäänud võimetuks andma ülalpidamist või halvemal juhul kaotanud avarii tagajärjel enda elu. Sama küsimus tõusetub hinnangu andmisel inimese karjäärile. Ühest küljest on alati võimalus, et inimene jääb töötuks, mis võib tuleneda temast tingitud põhjustest või hoopis tema mõjusfääri välistest asjaoludest. Autor on seisukohal, et selliste tingimustega on võimalik praktikas arvestada üksnes sarnaselt Inglismaa õigusele, sellises ulatuses, et hüvitise suurusest lahutatakse mingi protsent ning antud juhul lahutatud protsent peaks kompenseerima kahju tekitaja jaoks võimaluse, kus kohustatud isik oleks oma eeldatava eluea jooksul surnud või töökohta kaotanud, mille tõttu ei saaks ta ülalpidamist anda. Autori arvates võiks antud protsendi suurust tõendada läbi tõenäosuse kui tihti valdkonnas, kus surmasaanu töötas jäävad töölisel töötuks. Teine võimalus on ka kasutada fikseeritud protsenti, mis oleks eelnevalt seaduse poolt määratletud.

Lisaks eelnevalt toodud teguritele tuleb analüüsitud õiguskirjandusest lähtuvalt pöörata tähelepanu ka üldistele majanduslikele teguritele, milleks on inflatsioon majanduses ja milline on riigi poolt sätestatud maksupoliitika tulevikus jne.¹⁹⁴ Kõigi nende tegurite puhul on tegemist õigustatud küsimusega, mida kahju tekitaja võiks kohtule põhjenduseks tuua kahju tekitaja poolt hüvitatava ülalpidamishüvitise suuruse vähendamise juures. Samas antud tegurid võivad omada tähtsust nii kahju tekitaja kui ka ülalpidamist saama õigustatud isiku jaoks. Absoluutset

¹⁹³ B. Markesinis. Compensation for personal injury in English, German and Italian law: a comparative outline. Cambridge : Cambridge University Press 2005, lk 119.

¹⁹⁴ *Ibid.*

vastust neile anda ei ole võimalik, sest tulevikku ennustada ei suuda keegi, seda eriti juhul, kui periood, mille jooksul ülalpidamishüvitist antakse, on pikaajaline.

Eesti õiguskirjandus on rõhutanud tähtsust eeldataval elueal, mida arvutatakse keskmise eluea põhjal, lähtudes eeltoodud võlaõiguse kommentaaridest. T. Tampuu ja J. Lahe väidavad, et tuleks vaadata mitte keskmist eluiga, vaid hoopis surma saanud isiku isiklikku eeldatavat eluiga.¹⁹⁵ Selline vahetegemine omab kahju hüvitamiseks kohustatud isiku jaoks olulist tähtsust. Olukorras, kus õigusvastase teo tõttu on surma saanud pöördumatult haige ülalpidaja, kes oleks maksimaalselt arstlikul hinnangul elanud 6 kuud, on aastatepikkusest ülalpidamisest tulenev kahjuhüvitis käsitletav kui alusetu rikastumine ülalpeetava jaoks. Selle tõttu on ka T. Tampuu ja J. Lahe öelnud: “Leiame, et surma saanud isikuga sarnase isiku keskmine eeldatav eluiga võiks ehk olla tõendamisel eelduseks, mis tähendab, et kumbki pool peaks seda eeldust oma kasuks ümber lükkama – seega siis isiku keskmine eeldatav eluiga.”¹⁹⁶

Analüüsitud kohtupraktikas aga ei esinenud olukorda, kus kahju tekitaja oleks nõudnud hüvitise suuruse vähendamist selle tõttu, et kohustatud isik kahju tekitaja arvates ei oleks elanud nii kaua, kui palju temalt kahjuhüvitist välja mõisteti. Lisaks sellele tuleb märkida, et surmasaanu eeldatava lühema eluea tõendamine on äärmiselt keeruline. Kostjal peaks olema võimalik nõuda välja kohustatud isiku meditsiiniline ajalugu ja arvestama peaks ka erinevate võimalike kutsehaigustega.

Teisest küljest on T. Tampuu ja J. Lahe välja toonud, et olulisel kohal on ka teadmine, mis vanuseni oleks surma saanud isik võimeline hagejale ülalpidamist andma.¹⁹⁷ Mingist hetkest oleks inimene nagunii läinud pensionile või lõpetanud töötamise, mille tõttu ei oleks ta saanud ka õigustatud isikut hilisemal perioodil üleval pidada.

Selleks, et kohtul oleks võimalik mõista välja kahjuhüvitis VÕS § 129 lg 3-6 alusel, tuleb asetada kahju tekitanud isik kohustatud isiku positsioonile ning anda hinnang, kui suurt ülalpidamist oleks kohustatud isik olnud võimeline andma. PKS § 99 lg 1-2 alusel määratakse ülalpidamise ulatus kindlaks ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustest ja tema tavalisest elulaadist lähtudes. Arvestades õigustatud isiku kõiki eluvajadusi, sealhulgas tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutusi (PKS § 99 lg 2).

¹⁹⁵ T. Tampuu, J. Lahe (viide 59), lk 319.

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ *Ibid.*

Autor toob välja, et olukorras, kus poolte vahel on sõlmitud kooseluleping, on KooS § 9 lg 4-5 kohaselt õigus registreeritud elukaaslastel kokku leppida lahuselu korral või kooselulepingu lõppemise järel korrapäraselt makstava rahasummana antava ülalpidamise andmise viisis ja suuruses. Samuti võivad registreeritud elukaaslased kooselulepingus kokku leppida, et kooselu lõppemisel kohaldatakse ülalpidamiskohustustele perekonnaseaduse 5. peatüki 2. jaos lahutatud abikaasa ülalpidamise kohta sätestatud (KooS § 9 lg 5). Autori arvamuse kohaselt olukorras, kus registreeritud partnerid on leppinud kokku ülalpidamise andmise viisis ja suuruses, peab asuma õigusvastase teo teinud kahju tekitaja ühe elukaaslase asemele antud kokkuleppe kohaselt ning hüvitama ülalpidamisest tulenevad kulud vastavalt kokkulepitud suurusele. Antud juhul oleks vaieldav olukord, kus pooled on omavahel kokku leppinud ebamõistlikult suures ülalpidamises võrreldes kahju tekitanud isiku majandusliku seisundiga. Sellisel juhul peaks kohus ülalpidamishüvitist vähendama ulatuses, et kahju tekitaja ei langeks majanduslikult liialt raskesse positsiooni.

Alaealiste ülalpidamise suhtes on Riigikohus avaldanud seisukoha oma hiljutises lahendis, millest lähtuvalt määratakse ülalpidamise ulatus kindlaks lapse vajadustest ja tema tavalisest elulaadist lähtudes. Arvestada tuleb lapse kõiki eluvajadusi, sealhulgas tema võimete, kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulused ning kasvatamisest tulenevaid kulutusi. Mitme lapse elatiseõuet ühiselt lahendades tuleb laste vajadusi hinnata eraldi, nende vajaduste suuruse määramisel tuleb arvestada eelkõige elamiskulusid, söögikulusid, kulused riietusele, sidele, olmetarvetele ning mänguasjadele.¹⁹⁸ Surma õigusvastase tekitamise korral mõistetud ülalpidamishüvitises on ühes Harju Maakohtu lahendis koheldud lapsi erinevalt selle tõttu, et üks lastest oli puudega. Puudega lapsele määrati kohtu poolt suurem ülalpidamishüvitis kui puudeta lapsele.¹⁹⁹ Selline lähenemine on autori arvates igati õigustatud, kuigi määratud hüvitise suurus oli minimaalne.

Riigikohus on toonud ka välja, et elatise suuruse määramisel on olulisel kohal vanemate varaline seisund, mille puhul hinnatakse eelkõige vanemate sissetulekut, millest vanemad saavad katta lapse ülalpidamiskulusid.²⁰⁰ Autori arvates tuleb seda võtta arvesse ka ülalpidamishüvitise suuruse määramise juures õigusvastase surma põhjustamise korral. Ülalpidamishüvitise määramisel ei ole niivõrd oluline hinnata õigusvastase teo teinud isiku

¹⁹⁸ RKTko 3-2-1-35-17 p 20-21.

¹⁹⁹ HMKo 12.05.2008, 1-08-1500. Märkusena, et kuigi puudest tulnud hüvitise suurus ei erinenud olulises osas, siis oli hüvitis 500 krooni kuus suurem, kui puudeta lapsele. Riigi Teatajas on märgitud lahendi kuupäevaks 02.06.2008, aga kohtuotsuses 12. mai 2008.

²⁰⁰ RKTko 3-2-1-35-17 p 21.

varalist seisundit, kui just õigusvastase teo tõttu elu kaotanud isiku oma. See võib küll asetada kahju tekitaja halvemasse olukorda, aga samas tuleb lähtuda sellest, et kui kahju tekitaja poleks õigusvastast tegu korda saatnud, poleks kahju tekkinud. Selle tõttu ei ole oluline, et kahju tekitaja asub halvemal positsioonil. Samas lisab autor, et eelnevalt toodud kahju tekitaja majanduslikult halvemasse seisukorda panek ei tohiks olla liialt ebaproportsionaalne. Kaalukauss peaks olema kallutatud küll kahju tekitaja kahjuks, aga peaks jätma ikkagi võimaluse kahju tekitajal tulla adekvaatselt toime majanduslike vahenditega, mida kahju tekitajal on võimalik hankida. Ebamõistlik oleks näiteks olukord, kus jõukas ülalpidaja maksis õigustatud isikule iga kuu ülalpidamist suuruses 10 000 eurot ning kahju tekitaja sissetulek igakuiselt on üksnes miinimumpalga ulatuses. Sellisel juhul kohustus jätkata samasuguse summa maksmist õigustatud isikule oleks kahju tekitajat liialt kahjustav ning kahju hüvitamise eesmärgi saavutamise asemel viiks selline otsus kahju tekitaja majandusliku seisundi niivõrd halba olukorda, et see tekitaks omakorda negatiivseid tagajärgi ühiskonnas.

Ülalpidamishüvitise määramise juures omab praktikas olulist rolli tõendamise küsimus. Riigikohus on öelnud, et kui hageja ei tõenda, kui suurt töötasu said ühel või teisel ajavahemikul kannatanuga sama tööd tegevad isikud, siis lähtutakse elatise suuruse alampiirist ühel või teisel ajavahemikul.²⁰¹ Sellist seisukohta on ka kinnitanud Tartu Ringkonnakohus olukorras, kus poeg elas küll emaga, aga sai isaga läbi ning viimane andis talle raha. Ringkonnakohus juhtis tähelepanu asjaolule kui ei ole tõendatud, et isa andis pojale suuremat ülalpidamist, lähtutakse elatise miinimummäärast.²⁰² Elatise miinimummäära kasutamise juures tuleb arvestada ka Tallinna Ringkonnakohtu poolt avaldatud seisukohaga, et elatise miinimummäär kasvab iga aastaga, mistõttu algselt väljamõistetud hüvitis ei vasta elatise miinimummäärale kuni isiku täisealiseks saamiseni.²⁰³

²⁰¹ RKTko 3-2-1-129-09 p 13.

²⁰² TrtRnKo 10.11.2014, 2-13-32363. Elatise miinimummäär on vastavalt PKS § 101 lg 1 alusel pool Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud kuupalga alammäära. Alates 1. jaanuarist 2018. a on töötasu alamäära kehtestamise määruse § 1 kohaselt tunnitasu alammääraks 2.29 eurot ja kuutasu alammääraks täistööajaga töötamise korral 500 eurot. Töötasu alamäära kehtestamine. – RT I, 23.12.2017, 49. Lähtuvalt eelnevast on alates 1. jaanuarist 2018 elatise miinimum 250 eurot kuus. Inimese jaoks, kes saab miinimumpalka, moodustab praegune elatise suurus olulise osa palgast. Arvesse tuleb võtta ka asjaolu, et elatise miinimummäär kehtib PKS § 101 lg 1 kohaselt ühe lapse kohta. Olukorras, kus ülalpeetaval on mitu last, moodustab elatiseks vajaminev summa veelgi suurema osa palgast. Autor lisab, et kuigi ühiskonnas on peetud diskussiooni selle üle, kas elatise suurus on ülalpidaja jaoks liialt suur, siis asub autor seisukohale, et olukorras, kus kohustatud isik peab lapsele andma kuus 250 eurot ülalpidamist, tuleks käsitleda pigem liialt väikse elatise suurusena kui ebaproportsionaalselt suurega.

²⁰³ TlnRnKo 21.02.2014, 1-13-8244.

Küsimusi tekitab olukord, kas ülalpidamishüvitise määramise juures tuleks võtta arvesse asjaolu, kui õigustatud isik saab endale pärandi. Sellise küsimuse on püstitanud apellant Tallinna Ringkonnakohtu lahendis, mille kohaselt oleks pidanud maakohus pärandi suuruse kahjuhüvitisest maha arvama. Ringkonnakohus selle lähenemisega aga ei nõustunud.²⁰⁴ Võlaõigusseaduse kommentaarides on välja toodud, et surnud isiku ülalpeetavale langevat pärandiosa ei saa kahjuhüvitisest maha arvata selle tõttu, et eelduslikult oleks pärandi saanud isik pärandi pärinud nagunii, seda isegi juhul, kui pärandaja oleks surnud loomulikku surma.²⁰⁵ Sellise põhjendusega aga ei nõustu T. Tampuu ja J. Lahe, kelle sõnul: “Võib juhtuda nii, et võimaliku nn loomuliku surma ajaks pärandvara enam ei ole või on seda väiksemas ulatuses kui surma õigusvastase põhjustamise ajal. Lisaks peab mõõndama, et pärandaja surm tuleb pärijale igal juhul kasuks selles mõttes, et ta saab pärandvara omanikuks varem.”²⁰⁶ Autori arvates on tegemist liialt hüpoteetilise seisukohaga, millega autor ei nõustu. Lähtuvalt eelnevast võib ka väita, et pärandvara võib pärandaja loomuliku surma hetkeks olla oluliselt suurem. Ei ole välistatud, et pärandaja teeb pärandiga tasuvaid investeeringuid, mille tõttu pärija jaoks pärandi hilisem omandamine omaks suuremat materiaalselt väärtust kui varasemalt. Samas on selline lähenemine autori arvates liialt hüpoteetiline ning pigem tuleks vältida mõlemat lähenemist. Kokkuvõttes võib öelda, et autori arvates on kohtupraktikas asunud seisukohale, et pärandvara suurust kahjuhüvitisest maha ei arvestata.

Kõige keerulisemad situatsioonid tekivad aga autori arvates olukordades, kus ülalpidamise nõudjaks on üks vanematest ning kohustatud isikuks on nõude esitamise hetkel alaealine laps. Selline olukord võib tekkida eelkõige VÕS § 129 lg 4 alusel juhul, kui kohustus õigustatud isikut ülal pidada tekib seaduse alusel surmasaanu eeldatava eluea jooksul tulevikus. Harju Maakohtus toimus vaidlus olukorras, kus laps oli kaotanud õigusvastase teo tõttu oma elu ning ema nõudis kahju tekitaja käest ülalpidamist selle tõttu, et poeg oleks teda vanaduses üleval pidanud.²⁰⁷ Autori arvates ei saa kahjunõude esitamiseks sellises situatsioonis enam hüpoteetilisemat olukorda eksisteerida. Kohus lähtus siin asjaolust, et ema pensioniiga saabub 63-aastaselt ning keskmine naiste eluiga on 75 aastat. Seega on ema õigustatud saama oma pojalt elatist keskmiselt 12 aasta vältel, ning rahuldab hagi.²⁰⁸ Autori arvates on siin kõige raskem arvestada PKS-ist tulenevaid kriteeriume, mille kohaselt ülalpidamise hüvitise suurust

²⁰⁴ TlnRnko 21.02.2014, 1-13-8244.

²⁰⁵ P. Varul jt (viide 15), § 129 komm. 4.5.

²⁰⁶ T. Tampuu, J. Lahe (viide 59), lk 319.

²⁰⁷ HMKo 13.11.2012, 1-12-7757.

²⁰⁸ HMKo 13.11.2012, 1-12-7757.

määrata. PKS § 99 lg 1 näeb ette, et ulatus määratakse kindlaks isiku vajadustest ja tema elulaadist lähtudes. Kuidas on võimalik adekvaatse täpsusega hinnata, millisel hetkel ta ülalpidamist üldse vajab. Sellist seisukohta kinnitab ka Riigikohtu üldkogu, kelle arvates ei pruugi vanaduspensioniiikka jõudnud isik olla üleüldse abivajav.²⁰⁹ Autori arvates seda näiteks olukorras, kus kahju saanud isik töötab ka oma vanaduspõlves. 2016. aastal oli Eestis 42% töötavaid pensionäre²¹⁰. Seega oleks autori arvates antud juhul 42% tõenäosust, et tegemist oleks sellise lähenemise juures alusetu rikastumisega.

Olukorras, kus kannatanul tekib tulevikus kahju ning ta esitab nõude kohustatud isiku surma tõttu saamata jäänud ülalpidamise hüvitamiseks, tekib kohtul võimalus teha etteulatuv otsus vastavalt VÕS § 127 lg-le 6. Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt on tegemist normiga, mis annab kohtule diskretsiooniõiguse kahju suuruse määramiseks juhul, kui kahju tekkimine on kindlaks tehtud, kuid ei ole võimalik kindlaks teha täpset kahju suurust.²¹¹ Seega peab olukorras, kus kahju suurust on võimatu tõendada, kohus tegema prognoosi tulevikus tekkiva kahju suuruse kohta.²¹²

Kõige olulisema probleemi moodustabki ülalpidamishüvitise juures asjaolu, milliste kriteeriumitega tuleks arvestada ja millistega mitte. Alternatiivina oleks võimalik kohelda kõiki võrdselt ning määrata õigustatud isikule ülalpidamishüvitise suuruseks konkreetne fikseeritud summa ühe päeva kohta, millal ta on jäänud ilma kohustatud isiku ülalpidamisest. Samas ei kohtleks ka selline lähenemine kõiki võrdselt ning pigem soodustaks õigusvastase teo teinud isikut olukorras, kus õigusvastase teo tõttu elu kaotanud kohustatud isik oli materiaalselt kindlustatum või rikkam. Analüüsitud õiguskirjanduses on toodud välja, et tavaliselt kindla suurusega hüvitis ülalpidamise puhul tekitab pigem alahüvitise olukorra, kus õigustatud isik on veelgi raskemas olukorras.²¹³

Autori arvates tuleks tähelepanu juhtida ka J. Lahe poolt avaldatule, et liikluskindlustuse seaduses on määratud konkreetsemalt igale ülalpidamise saamiseks õigustatud isikule hüvitissumma arvutamise viis. Üldjuhul leitakse see surmasaanu viimase 12 kuu sotsiaalmaksuga maksustatud sissetuleku alusel. Saadud netotulust arvutatakse maha 2/5 suurune osa, mida surmasaanu oleks kasutanud eeldatavalt oma tarbeks. Järelejäänud 3/5

²⁰⁹ RKTko 3-2-1-73-04 p 37.

²¹⁰ Pensionite objektiivne vaade. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://blog.stat.ee/2017/02/08/pensionite-objektiivne-vaade/> (03.03.2018).

²¹¹ P. Varul jt (viide 15), § 127 komm. 4.13.

²¹² *Ibid.*

²¹³ B. Markesinis (viide 193), lk 117.

netotulust olekski läinud ülalpidamishüvitise saamiseks õigustatud isikute vahel jagamisele.²¹⁴ Autori arvates on sellise arvutuskäigu puhul tegemist kõige selgema lähenemisega ülalpidamishüvitise suuruse arvutamiseks ning seda tuleks eelistada prognoosiva lähenemise ees. Lisaks sellele arvab autor, et tegemist on ka õiglasema lähenemisega kahju saanud isiku jaoks. Sellisel juhul on tema ülalpidamishüvitis otseselt seotud kohustatud isiku palgaga ning 3/5 netosissetulekust moodustab autori arvates ligilähedase summa sellele, mida kohustatud isik oleks õigustatud isikule ülalpidamise tõttu andnud.

Lahendeid, kus mõisteti välja ülalpidamishüvitis VÕS § 129 alusel, on Eesti kohtupraktikas suhteliselt vähe. Rahuldatud kohtulahendite hulgas jäävad kuu lõikes olevad hüvitised vahemikku 63,91€²¹⁵ - 232,38€²¹⁶. Autori arvates on selline ülalpidamishüvitis ääretult väike.

Suure osa ülalpidamishüvitistest moodustavad Sotsiaalkindlustusameti poolt esitatud regressinõuded.²¹⁷ Regressinõuete suurused jäid vahemikku 647,89€²¹⁸ - 9590€²¹⁹.

Probleemi, kuidas arvutada ülalpidamist selliselt, et õigustatud isik oleks asetatud võimalikult sarnasesse positsiooni perioodiga, millal kohustatud isik veel elas, on esinenud ka Inglismaa õiguskorras.

²¹⁴ J. Lahe jt. (viide 178), § 27 komm. 2.4.

²¹⁵ HMKo 12.05.2008, 1-08-1500, märkusena Riigi Teatajas on märgitud lahendi kuupäevaks 02.06.2008, aga kohtuotsuses 12. mai 2008. Märkusena lisab autor, et ei arvesta lahendit TlnRnKo 10.11.2014, 2-13-32363 põhjusel, et sealsetest väljatoodud summadest on lahutatud toitjakaotuspension, mille tõttu ei ole võimalik määrata, kui suure ülalpidamise hüvitise kohus VÕS § 129 alusel mõistis.

²¹⁶ TrtRnKo 10.11.2014, 2-13-32363.

²¹⁷ Vastavalt OAS § 14 alusel on võimalik isikul saada ülalpidamist juhul, kui ülalpidaja saab vägivallakuriteo tagajärjel surma. Märkida tuleks ka, et OAS § 14 lg 1 alusel on ettenähtud, et ülalpeetavale makstav hüvitis arvutatakse välja ohvri st kohustatud isiku eelnevast tulust lähtudes. Ühe ülalpeetava puhul on see 75%, kahe puhul 85% ning kolme või enama ülalpeetava puhul 100%. Kuigi on ka OAS § 15 alusel sätestatud maksimummäär, milleks on 9590 eurot. Maksimummäär kujutab endast maksimaalset hüvitist, mida makstakse OAS alusel ühele ohvrile. Autori arvates tagab OAS õigustatud isikule hüvitamise parematel tingimustel. Esiteks ei pea õigustatud isik kartma, et kahju tekitanud isikul ei ole piisavalt ressursse kahjunõude tasumiseks, sest hüvitist makstakse riigi poolt ning see ei sõltu kahju tekitaja varalisest seisundist. Teiseks on ka protsentide arvestus konkreetsem ning autori arvates saab OAS-i alusel kannatanu oluliselt suurema hüvitise, kui ta oleks saaks kahjunõude alusel õigusvastase teo teinud isiku vastu. Negatiivse küljena autori arvates on, et hüvitis on piiritletud maksimaalse määraga, millest rohkem ei ole võimalik õigustatud isikul nõuda. Eelkõige mängib see rolli situatsioonis, kus isikul on vajadus saada ülalpidamist pika perioodi jooksul. See ei välista samas olukorda, et õigustatud isik nõuaks maksimaalse summa OAS kohaselt välja ning ülejäänud tekkinud kahjust tsiviilhagi korras kahju tekitanud isiku käest, sest tsiviilhagi korreigeeritakse vastavalt OAS-i alusel saadud kahjuhüvitistele. Vastavalt OAS § 31 lg 1 kohaselt läheb hüvitise saaja õigus nõuda kahju hüvitamist kuriteoga tekitatud kahju eest vastutavalt isikult hüvitisena makstud summa ulatuses üle riigile. Märkusena tuleb lisada, et OAS § 31 lg 1 teise lause kohaselt ei tohi tagasinõutav summa olla suurem tsiviilhagiga rahuldatud summast.

²¹⁸ HMKo 23.01.2009, 2-08-11534.

²¹⁹ HMKo 30.08.2011, 2-11-26303.

Inglismaal on lähenetud ülalpidamise arvutamisele teisest küljest. On leitud, et kindla meetodi kasutamine on oluliselt lihtsam, kui iga erineva kaasuse puhul arvutada ülalpidamishüvitis vastavalt tõendite alusel.²²⁰

Analüüsitud Inglismaa õiguskirjandusest tulenevalt kasutatakse seetõttu ülalpidamise arvutamiseks *multiplier*-meetodit.²²¹ Antud meetodil on kaks tegurit, mille järgi kahju hüvitatakse. Nendeks on *multiplicand* ja *multiplier*. Esimene tegur kujutab endast iga-aastast kahjusummat, võttes arvesse kahju saanud isiku kahju suurust ehk kahju, mis ülalpeetav sai, kuna ülalpidaja suri. Selle juures tuleb märkida, et ei ole konkreetset piirangut, mitut *multiciplant*'i võib kasutada. Seda eriti olukorras, kus ülalpeetavaid on mitu.²²²

Teise teguri ehk *multiplier*'i puhul on õiguskirjanduse alusel tegemist perioodi pikkusega, mille jooksul ülalpeetav hüvitist oleks saanud. Kuigi arvutamise juures ei võeta arvesse kõiki aastaid, millal ülalpeetav oleks kohustatud isiku käest ülalpidamist saanud ning seda selle tõttu, et hüvitis koosneb üldisest kahjuhüvitise summast ning ülalpeetava enda poolt tehtavatest investeeringutest, mille ta teeb üldise kahjuhüvitise summa investeerimise näol. Perioodi lõpuks peab ülalpeetav enda ülalpidamisest tuleneva kahju saama hüvitatud üldisest kahjuhüvitise summast ning investeeringutest. Kogu raha, mis jääb ülalpeetavale ülalpidamise perioodi lõppedes kätte, on käsitletav kui üle kompenseerimine.²²³ Märkusena lisab autor, et üldise kahjuhüvitise summa näol on tegemist hüvitisega, mille kannatanu saab täies ulatuses kohe kätte, erinevalt Eesti kohtupraktikast tulenevatele perioodilistele maksetele.

Sellise lähenemise juures on toodud välja analüüsitud Inglismaa õiguskirjanduses oluline probleem, mis peitub selles, et ülalpeetavalt oodatakse investeeringuid. Kohtud eeldavad, et investeeringute näol kasvatab ülalpeetav oma üldist kahjuhüvitise summa suurust 4-5% aastas ning sellest lähtuvalt on ka üleüldine kahjuhüvitis väiksem, sest arvestatakse, et puuduoleva osa katab ülalpeetav ise investeeringute näol.²²⁴ Inglismaal asuv Lordide Koda juhtis tähelepanu sellise kahjuhüvitamisviisi nõrkusele. Lähtudes asjaolust, et keskmise kahju saanud isiku näol ei ole antud olukorras tegemist tüüpilise investeeriva inimesega. Kuigi eeldatakse, et inimene investeerib valitsusega seotud aktsiatesse, mille korral on tagatud suurem stabiilsus, tekib ikkagi hüvitises lõpuks puudujääk, kuna intressist tulenev kasum valitsuse aktsiate puhul

²²⁰ B. Markesinis (viide 193), lk 118.

²²¹ A. Burrows (viide 68), lk 727.

²²² B. Markesinis (viide 193), lk 120.

²²³ *Ibid.*

²²⁴ S. Deakin jt (viide 56), lk 988.

tavaliselt ei kata kahju, mis tuleneb kahjuhüvitise summast protsendi maha arvutamise. Samuti on börsiturud liialt ettearvamatud, mille tõttu ei ole välistatud ka katastroofilised langused, nagu see juhtus 1972. aastal.²²⁵ Autor lisab selgituseks näite, mille kohaselt, kui kannatanu on saanud saamata jäänud ülalpidamisest tulenevat kahju näiteks 10 000 euro ulatuses, siis hagi täieliku rahuldamise korral ei saa kannatanu tervet kahjusummat kätte, vaid väiksema protsendi sellest. Riik eeldab kahju saanud isikult investeerimist selleks, et kahju saanud isik kataks ära vahe, mis on tekkinud põhjusel, et kahju saanud isiku kahjuhüvitise suurus on väiksem kui tegelik kahju, mille kahjustatud isik sai.

Investeeringute näol tekib küsimus, miks on selline arvestus üleüldse vajalik ning miks ei võiks olla üks üleüldine kahjuhüvitise summa, mis korrutatakse aastate arvuga, mida ülalpeetav oleks saanud ülalpidaja käest. Analüüsitud õiguskirjanduses on lähtutud seisukohast, et kuna Inglismaa õiguse kohaselt saab kannatanu kogu kahjuhüvitise summa korraga kätte, siis tuleb arvata sellest maha 2,5%. See kompenseerib asjaolu, et isik võib rikastuda, sest ta saab selle raha kohe investeerida ning mingil määral kompenseerib see ka olukorda, kus oleks võinud juhtuda, et tulevikus oleks jäänud ülalpidaja ilma oma töökohast.²²⁶ Autori arvates proovitakse sellise käitumisega vältida ülalpeetava alusetut rikastumist. Tänapäevases *multiplier*-meetodi kasutamises määratakse *multiplier* Ogden'i tabelite alusel²²⁷, mis lihtsustab suuruse arvutamist.²²⁸

Eelnevalt toodud meetodi puhul tuleb märkida, et seda kasutatakse kahel erineval perioodil. Lordide Koja sõnul tuleb hinnata perioodi, mis on enne kohtuistungit, ning perioodi, mis on pärast kohtuistungit. Eelkõige selle tõttu, et kohtuistungile eelnev periood on oluliselt vähem spekulatiivsem kui kohtuistungile järgnev periood, millal määratakse ülalpidamist isikule tulevikus. Mõlema puhul on soovituslik kasutada *multiplier*-meetodit.²²⁹ Perioodi, mis jääb kahju tekkimise ning kohtuistungile vahele, kasutatakse eelkõige kahju suuruse hindamisel,

²²⁵ *Ibid.*

²²⁶ A. Burrows (viide 68), lk 729.

²²⁷ Ogdeni tabelid jagatakse kolmeks vastavalt ajalisele perioodile. Esimese ja teise tabeli järgi määratakse *multiplier* olukorras, kus kahju tekib kohe ning kestab kuni hageja elu lõpuni. Teise kuni 14 tabeli järgi määratakse *multiplier* olukorras, kus kahju tekib kohe ning kestab kuni hageja pensionini või tema varajase surmani. 15 – 26 tabeleid kasutatakse olukorras, kus kahju ei teki enne hageja pensioniiga, kuid kestab kuni hageja elu lõpuni.

²²⁸ Personal Injury and Fatal Accident Cases. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/245859/ogden_tables_7th_edition.pdf (04.03.2018).

²²⁹ A. Burrows (viide 68), lk 727-728.

vaadeldes, millises ulatuses surmasaanud isik oleks sellel perioodil suutnud ülalpidamist anda.²³⁰

Kahju suuruse hindamisel tuleb analüüsitud õiguskirjanduse alusel kohtutel arvesse võtta hukkunu netosissetulekut aasta lõikes, millest tuleb omakorda lahutada hukkunu enda elamiseks vajalikud kulud. Selle juures on oluline, et arvestatakse puhtalt hukkunu enda kulusid ega pöörata tähelepanu, millises ulatuses oleks ta kellelegi antud perioodil raha andnud. Lisaks sellele tuleb kohtul ka analüüsida, kui suur oli hukkunul võimalus saada oma töökohal ametikõrgendust.²³¹

Sissetuleku hindamisel on kohtud asunud seisukohale, et ülalpidamiseks kohustatud isiku sissetulek pidi olema teenitud legaalsel teel. Kui isik sai sissetulekut ebaseaduslikest tegevustest, tuleb ohvri abikaasa jätta ülalpidamisest ilma.²³² Autori arvates on keeruline öelda, kuidas meie kohtud antud olukorras oleksid käitunud, kuna ühtegi lahendit eeltoodud asjaolude puhul ei ole autorile teadaolevalt tehtud. Selline lahendus Inglismaa kohtute poolt on üllatav, kuna Inglismaa õigus kaitseb abikaasat suhteliselt laialt. See väljendub eelkõige õiguskirjanduses toodud asjaolus, et abikaasa ülalpidamiskohustuste puhul ei võeta arvesse seda, kas ta tulevikus võib uuesti abielluda, kuna Inglismaa parlament nägi uuesti abiellumise üle kohtus spekulierimist, kui abikaasat alavääristavat tegevust. Seega lesk, kes abiellub jõuka mehega peale oma esimese abikaasa surma, on endiselt õigustatud saama ülalpidamist oma eelmise mehe surma tõttu.²³³

Eesti õiguse kohaselt ei oleks endine abikaasa niivõrd soodsas positsioonis ning perekonnaseaduse alusel oleks tal võimalik ülalpidamist saada eelkõige juhul, kui see tuleneb PKS § 73 lg 1 alusel vanuse või tervisliku seisundi tõttu. Analüüsitud Inglismaa õiguskirjanduses on toodud välja ka olukord, kus abikaasa läheb mehe juurest minema perioodil, mil abikaasa oli saanud õigusvastase teo tõttu tervisekahjustuse, kuid polnud veel surnud. Sellisel juhul hindas kohus, kui suur tõenäosus oleks olnud, et abikaasa oleks naasnud oma abikaasa juurde tulevikus ning lähtuvalt sellest jäeti ülalpidamiskohustuse rahuldamata.²³⁴

Kahjuhüvitise suuruse arvutamise juures ei võeta Inglismaa õiguse kohaselt arvesse pärandit, heategevuslikke makseid, elukindlustusmakseid, lesepensionit ega teisi hüvitisi, mis kahju

²³⁰ S. Deakin jt (viide 56), lk 990.

²³¹ A. Burrows (viide 68), lk 728.

²³² M. Lunney (viide 22), lk 763.

²³³ A. Burrows (viide 68), lk 729-730.

²³⁴ C. V. Dam (viide 10), lk 327.

saanud isik on omandanud.²³⁵ Autori arvates ollakse Eesti õiguses aga teisel seisukohal. Meie õiguskorra poolt hinnatava kahjuhüvitise suuruse juures ei võeta küll arvesse pärandit, lähtuvalt eelpool toodust, kuid arvestatakse teiste hüvitistega. Näiteks olukorras, kus kahju saanud isikule on antud toitja kaotusest tulenevat ülalpidamist riigi poolt OAS-i alusel, siis selline hüvitis arvutatakse maha üldisest ülalpidamisnõudest õigusvastase kahju tekitanud isiku vastu. Samuti toimitakse ka erinevate kahjukindlustusmaksete puhul, sest lõpliku kahjuhüvitise summaga proovitakse asetada isik võimalikult lähedasse olukorda, kus ta oleks asunud, kui kahju ei oleks tekkinud.

Nii Eesti kui Inglismaa õigussüsteem on autori arvates silmitsi sarnaste probleemidega ülalpidamishüvitise määramisel. Peamiseks probleemiks on just raskus ennustada, millises ulatuses peaks kahju hüvitama, ilma et tekiks alusetu rikastumine. Kui Eestis lähtutakse pigem iga kaasuse analüüsist eraldi, siis Inglismaa õigus on proovinud asetada kaasusest tulenevad asjaolud valemisse, mis peaks tagama kahjustatud isiku kahju hüvitamise. Autor ei poolda sellise lahenduse kasutamist, sest olenemata olukorrast, kui proovida asetada elulised asjaolud valemisse, ei ole võimalik arvestada iga konkreetse kaasuse omapäraga. Ülalpidamise hüvitise näol on ikkagi tegemist õigustatud isiku jaoks tihtipeale hädavajaliku sissetulekuallikaga, mille määramisel tuleb suurust hinnata mitmekülgset. Samuti on kahjuhüvitis oma olemuselt Inglismaal väiksem, mis on tingitud just investeerimise eeldusest, aga samas investeerimisega võib inimene jääda ilma kogu oma rahast. Erinevalt Inglismaast makstakse Eestis ülalpidamishüvitis kahju tekitamise korras perioodiliste maksetena tulenevalt VÕS § 136 lg-st 2, v.a olukorras, kus kahju saanud isik nõuab hüvitist tagasiulatuvalt. See tagab parema kaitse, et kahjustatud isik saaks iga kuu konkreetse rahasumma, välistades olukorra, kus kahjustatud isik võib rahasummast investeerimise läbi ülalpidamisperioodi alguses ilma jääda, mille tõttu satuks ta tulevikus äärmiselt keerulisse majanduslikku olukorda.

Perioodiliste maksete puhul tuleb märkida, et kohus võib VÕS § 136 lg 4 kohaselt maksete tasumise aega ja suurust kummagi poole taotlusel muuta, kui pärast otsuse tegemist ilmnevad asjaolud, mis on maksete tasumise aja ja suuruse määramiseks olulised ning mille ilmnemise võimalust ei arvestatud perioodiliste maksete määramisel. Autori arvates annaks see kahju tekitajale võimaluse ka tulevikus esitada nõudeid ülalpidamishüvitise vähendamiseks. Küsimuse tekitab autori jaoks olukord, kas kahju tekitaja saaks VÕS § 136 lg 4 alusel väita, et ülalpidamishüvitise suurust tuleb muuta juhul, kui hukkunud ehk kohustatud isiku endine

²³⁵ A. Burrows (viide 68), lk 730.

ametikoht peaks kaduma. Seda näiteks firma pankroti näol, kus kohustatud isik töötas. Ühest küljest võttes peaks kohus sellise argumendiga arvestama, sest on loogiline, et mingi perioodi jooksul ei suudaks kohustatud isik peale töö kaotamist ülalpidamist sellises ulatuses anda. Samas jääb hinnanguliseks küsimuseks, kui pikk see periood antud juhul võiks olla, sest pole välistatud, et kohustatud isik oleks leidnud uue ning tasuvama töökoha lühikese aja möödumisel peale endise töökoha kadumist.

Võimalik on ka maksete indekseerimine. Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt võib juba perioodiliste maksete väljamõistmisel näha ette maksete indekseerimise või muul viisil muutmise, kui see on mõistlik. Indekseerimise eesmärk on hoida ära vajadus esitada pärast kohtulahendi jõustumist perioodiliselt makstava hüvitise suuruse muutmiseks uuesti hagi, kui hüvitise suurust mõjutavate asjaoludega saab juba hüvitist välja mõistes arvestada. Seega perioodiliselt makstavat kahjuhüvitist saab indekseerida sellise indeksiga, mis arvestab kahjuhüvitise suuruse määramise aluseks olevate asjaolude muutumist ega moonuta kahju hüvitamise eesmärki.²³⁶

Autori arvates annab indekseerimine olulise eelise perioodiliste maksete puhul. Arvesse saab võtta kohtu poolt kohustatud isiku töösektori keskmisi töötasusid ning nende muutumist aastate jooksul ning teisi vajalikke kriteeriume. Võrreldes Inglismaa õiguskorraga, kus saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahju hüvitamine ei toimu perioodiliste maksetena, tagab Eesti paindlikum süsteem autori arvates oluliselt parema võimaluse asetada kahjustatud isik olukorda, kus ta oleks olnud, kui kohustatud isik poleks õigusvastase teo tõttu hukkunud.

²³⁶ P. Varul jt (viide 15), § 136 komm. 4.3.

4. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMINE SURMA PÕHJUSTAMISE KORRAL

4.1. Surmasaanud isiku enda mittevaralise kahju hüvitamise nõue

Eesti õiguskirjanduses on käsitletud sünonüümidena termineid “mittevaraline kahju” ja “moraalne kahju”.²³⁷ Tähelepanu sellele on juhtinud ka H. Tammiste, kelle sõnul on toimunud Eesti õiguskeeles muudatus, mille käigus on asendunud varem kasutusel olnud termin “moraalne kahju” terminiga “mittevaraline kahju”.²³⁸ Välismaises kirjanduses on mittevaralist kahju käsitletud kui *immaterielle Schaden* ehk mittemateriaalne kahju Saksa õiguskorra kohaselt ning *dommage moral* ehk moraalne kahju Prantsusmaa õiguskorra kohaselt.²³⁹

Mittevaralist kahju kirjeldatakse õiguskirjanduses kui kahjustatud isiku hingelist valu ning füüsilisi kannatusi. Füüsiline valu ei oma vajadust selgitamiseks, kuid hingelise valu puhul on tegemist tugeva hingelise erutuse, šoki- või afektiseisundiga.²⁴⁰ J. Lahe ja I. Kull on lisanud, et mittevaraline kahju erineb varalisest kahjust selle poolest, et mittevaraline kahju ei vii vara väärtuse vähenemiseni.²⁴¹ Varasemalt kehtinud seisukoha alusel oli Riigikohus veelgi kitsamalt täpsustanud varalise ja mittevaralise kahju vahekorda. Nimelt iga kehavigastus oli isiku kehalise või vaimse tervise puutumatus rikkumine, millega võivad kaasnedada muudatused tema elukvaliteedis, väljendudes nii materiaalse ja sotsiaalse kui ka psüühilise heaolu languses. Kehavigastus võib isikule kaasa tuua kahjulikke tagajärgi, mis ei ole korvatavad varalise kahju täieliku hüvitamisega. Sellised tagajärjed on eelkõige püsiv kehalise terviklikkuse kaotus, väljanägemise muutumine või oluline psüühika- ja närvitegevuse häire, samuti heaolu langus tingituna ajutisest või püsivast piirangust isiku tegevuses ning elukorralduses või põhjendatult loodetud heaolu loomise võimaluse kaotus.²⁴² Riigikohtu sõnul on mittevaraline kahju tekkinud ka olukorras, kus osa arme takistab keha liikumist²⁴³, ja samuti juhul, kui tervishoiuteenuse

²³⁷ M. Vutt. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Riigikohtu õigusteabe osakond 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:311044/271390/\(04.03.2018\)](http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:311044/271390/(04.03.2018)).

²³⁸ H. Tammiste. Mittevaralisest kahjust Eesti kohtupraktikas. - *Juridica* 2004/2, lk 129.

²³⁹ C. V. Dam (viide 10), lk 322.

²⁴⁰ I. Kull jt (viide 1), lk 261-262.

²⁴¹ J. Lahe, I. Kull. Compensation of non-pecuniary damage to persons close to the deceased or the aggrieved person. – *International Comparative Jurisprudence* 2016/2, lk 1.

²⁴² RKTko 3-2-1-111-96.

²⁴³ RKTko 3-2-1-85-08.

osutaja poolt õige diagnoosi määramata jätmisega tekkis patsiendil haiguse süvenemine.²⁴⁴ Lisaks nendele võib kehavigastus põhjustada muidki kannatusi, füüsilist ja hingelist valu.²⁴⁵ T. Tampuu lisab, et mittevaraline kahju võib seisneda ka elumõnude kaotuses ja oodatava eluea lühenemises.²⁴⁶

Vastakaid seisukohti on kohtupraktikas tekitanud lahend, kui isik on haigestunud, aga tal ei teki haigestumise tulemusel valusid ega kannatusi. Sellisel juhul on Riigikohus öelnud, et mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmiseks võib anda alust ka haigusesse nakatumine, ilma et sellega kaasneksid vahetud muudatused kahjustatud isiku organismis või otsene valu.²⁴⁷ Õiguskirjanduses pooldatakse sellist lähenemist olukorras, kus isik on nakatunud AIDS-i, mille tõttu tekib talle vaimne kahju varem, kui ükski haiguse sümptom on ilmnunud.²⁴⁸

Oluliselt keerulisem on eelnevalt toodud mittevaraliste kahjuhüvitisnõuete tõendamine. Selle tõttu on ka tõendamise koormist autori arvates teatud mõttes langetatud ning asutud tervisekahjustuse tekitamise puhul seisukohale, mille sisu avaldub kõige paremini Riigikohtu kohtupraktikas. Riigikohtu sõnul, kui varalise kahju hüvitamise nõudmisel tuleb hagejal üldjuhul tõendada ka kahju olemasolu ja selle suurust, siis mittevaralise kahju suuruse tõendamine ei ole iseenesest võimalik ning selle tõttu on üldjuhul piisav kahju hüvitamiseks nende asjaolude tõendamine, mille esinemisega seob seadus mittevaralise kahju hüvitamise nõude.²⁴⁹ See tähendab, et kahjustatud isik peab tõendama tervisekahju tekitamist, mitte füüsilise ja hingelise valu ning kannatuste olemasolu.²⁵⁰ Sellest lähtudes tekib autori arvates kannatanu jaoks olukord, kus hüvitise taotlemine mittevaralise kahju näol on iga tervisekahjustuse puhul mõttekas, kuna tal puudub kohustus tõendada oma nn kannatusi. Teisest küljest vaadates oleks juhul, kui kannatanul lasuks nn kannatuste tõendamise kohustus, nõude üleminekul pärijale, pärijal äärmiselt keeruline põhjendada, milles antud kannatused väljendusid.

M. Vutt on toonud välja, et seaduses on reastatud mittevaralise kahju hüvitamise juhtumid kahju tekkimise eeldatava tõenäosuse ja kahju hüvitamiseks aluseks oleva rikkumise intensiivsuse

²⁴⁴ RKTko 3-2-1-171-10 p 16.

²⁴⁵ RKTko 3-2-1-111-96.

²⁴⁶ T. Tampuu (viide 19), lk 359.

²⁴⁷ RKTko 3-2-1-37-17 p 14.

²⁴⁸ C. von Bar. The common European law of torts. Volume two, Damage and damages, liability for and without personal misconduct, causality, and defences. München: Beck 2000, lk 74.

²⁴⁹ RKTko 3-2-1-85-08 p 13.

²⁵⁰ RKTko 3-2-1-37-17 p 14.

alusel. Seega on võlaõigusseaduse alusel kõige olulisemal kohal kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine, vabaduse võtmine ja muu isikuõiguse rikkumine, mil kannatanule tuleb mittevaralise kahju hüvitamiseks alati maksta mõistlik rahaline hüvitis.²⁵¹

Olukorras, kus isik on surma saanud õigusvastase teo tagajärjel või lepingu rikkumisest tulenevalt, tuleb autori arvates pöörata olulist tähelepanu surma tekkimise ajalisele teljele. Vaadelda tuleb eelkõige perioodi, mis kuulub surma põhjustanud sündmuse ehk teo ning faktilise surma vahele. Mittevaralise kahju hüvitamise nõudeid, mis sellel perioodil võivad esineda isikul, kelle surm põhjustati, reguleerib VÕS §-i 134 lg 2. Sellisel juhul on Riigikohus öelnud, et mittevaralise kahju rahalise hüvitamise nõue tekib isikul, kellele tekitati õigusvastaselt kehavigastus või tervisekahjustus²⁵², kuid kes suri seetõttu alles hiljem.²⁵³ Selline nõue on pärandatav, mille tõttu võivad selle nõude esitada surnu pärijad.²⁵⁴ Tähelepanu tuleb juhtida, et PärS § 2 lg 1 kohaselt ei ole pärandiks õigused ja kohustused, mis seadusest tulenevalt või oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga. Küsimusele, millised nõuded on ja millised ei ole lahutamatult seotud isikuga, vastab kokkuvõtlikult T. Mikk oma magistritöös, mille kohaselt sõltub õiguse päritavus õiguse iseloomust ja seotusest tema kandjaga. Näiteks surmaga lõppevad isikuõigused, milleks on õigus kehale, nimele ja aule. Kui pärandaja eluajal on tema isikuõiguste rikkumise tõttu tekkinud pärandajal õigus varalise kahju hüvitamisele, võib need maksma panna pärija. Tulenevalt õiguse olemusest, seadusest või tehingust võib üleandmine erandina olla välistatud või piiratud. Samuti ei ole üleantavad perekonnaõiguslikud nõudeõigused.²⁵⁵ T. Mikk lisab, et õiguse päritavus on eelkõige reegel, mis tähendab, et enamasti kestab õigussuhe, vaatamata subjektide vahetusele, edasi.²⁵⁶

²⁵¹ M. Vutt. Lähedase isiku surma põhjustamisega tekkinud mittevaralise kahju hüvitamine. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2012/mittevaralinekahjusurmapohjustamisel_avaldamiseks.pdf (04.03.2018).

²⁵² Olukorras, kus tegemist on riigivastutusega võib kahju hüvitamist tervise kahjustuse korral nõuda ka riigivastutuse seaduse edaspidi (RVastS) § 9 lg 1 alusel. Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt võib füüsiline isik küll nõuda riigilt mittevaralise kahju rahalist hüvitamist ja seda tervise kahjustamise korral, kuid riigi vastutus mittevaralise kahju tekkimise osas on tunduvalt piiratum. Hüvitamisele kuulub mittevaraline kahju proportsionaalselt õigusrikkumise raskusega, arvestades süü vormi ja raskust. Selle juures arvestatakse hüvitise suuruse määramisel kahju tekkimise ettenägematust, objektiivseid takistusi kahju ärahoidmisel, õiguste rikkumise raskust, eraõiguses sätestatud piiranguid seoses kannatanu osaga kahju tekitamisel ja muid asjaolusid, millest tulenevalt kahju hüvitamine täies ulatuses oleks ebaõiglane. P. Varul jt (viide 15), § 134 komm. 4.2.1.

²⁵³ RKTko 3-2-1-19-08 p 15.

²⁵⁴ RKTko 3-2-1-19-08 p 15.

²⁵⁵ T. Mikk. Annak pärandvarast eseme omandamise alusena: magistritöö, juhendaja Paul Varul, Urve Liin. Tartu Ülikool, 2010, lk 12.

²⁵⁶ *Ibid*, lk 13.

Tervisekahjustusest või kehavigastusest tekkiva nõude päritavus on oluline, sest kui sellist nõuet ei saaks pärida, siis õiguskirjandusest väljatoodud seisukoha alusel asuks kahju tekitanud isik oluliselt paremas olukorras kannatanu momentaalse surma korral, kui juhul, mil kannatanu ei sure saadud kehavigastuste tõttu.²⁵⁷

Märkusena toob autor, et isegi juhul, kui kannatanu pärijad ei esita nõuet kohe, st kriminaalkohtumenetluses esitatud tsiviilhagi korras, on neil võimalik selline nõue esitada hiljem eraldi tsiviilkohtumenetluses.²⁵⁸

Surmasaanud isiku poolne nõue surma puhul ei ole ainus olukord, mida VÕS § 134 lg 2 reguleerib. Riigikohtu sõnul võib peale surmasaanud isiku enda tekkida samal alusel ka nõue surma saanud isiku lähedasel, kellel tekib isiku surma tõttu tervisekahjustus. Sellisel juhul kuulub ka temale õigus nõuda kahju hüvitamist, kui on täidetud kahju hüvitamise kohustuse üldised eeldused.²⁵⁹ T. Tampuu on toonud välja, et VÕS § 134 lg 2 annab kahju hüvitamise õiguse just neile isikutele, kes saavad tervisekahjustuse, viibides koos surmasaanud isikuga, kes ei ole neile lähedane, ning nähes surma pealt. Sellisel juhul on võimalik ka olukord, kus kahju tekitaja vastutus võib olla välistatud põhjusliku seose puudumise tõttu põhjusliku seose nn õigusliku hindamise tasandil.²⁶⁰

Autori arvates on oluline siin pöörata tähelepanu sellele, et normi kohaldamisel ei aetaks segi VÕS § 134 lg 2 ja VÕS § 134 lg 3 eesmärki. Olulisena tuleb märkida, et VÕS § 134 lg 2 kehtib sellisel kujul alates 2010. aasta detsembrist. Enne seda kehtinud perioodil otsustas kohus igal konkreetsel juhul, kas üldse esineb sellist mittevaralist kahju, mida oleks vaja rahaliselt kompenseerida.²⁶¹ Varasemalt oli reguleeritud mittevaraline kahju tervisekahjustuse tekitamisest VÕS § 130 lg 2 alusel, mille kohaselt isikule kehavigastuse tekitamise või tema tervise kahjustamisega tekitatud kahju hüvitamise kohustuse olemasolul tuleb kahjustatud isikule maksta talle seeläbi tekitatud mittevaralise kahju hüvitisena mõistlik rahasumma.²⁶² Märkusena on Riigikohus öelnud, et nii, nagu varem kehtinud VÕS § 130 lg 2, ei näe ka praegu kehtiv VÕS § 134 lg 2 ette kahju hüvitamise alust, vaid reguleerib üksnes teatud kahjuhüvitusnõuete sisu ja ulatust.²⁶³

²⁵⁷ C. von Bar (viide 248), lk 62.

²⁵⁸ RKKKo 3-1-1-57-10 p 27.

²⁵⁹ RKTko 3-2-1-19-08 p 15.

²⁶⁰ T. Tampuu (viide 19), lk 365.

²⁶¹ *Ibid*, lk 362.

²⁶² Märkusena lisab autor, et tegemist on võlaõigusseaduse varasema redaktsiooniga.

²⁶³ RKKK 3-1-1-116-12 p 17.

Inglismaa õiguskorras jagatakse mittevahaline kahju kaheks. Esiteks kahjuks, mis tekib valu ja kannatuste näol, ning teiseks kahjuks, mis tekib elumõnudest ilmajäämise tõttu.²⁶⁴ Esimese puhul tuleb õiguskirjanduse kohaselt hinnata just asjaolu, kas kannatanu tajus valu ning millises ulatuses esinesid kannatanul kannatused. Teisel juhul on tegemist olukorraga, kus kehavigastuse tõttu jääb kahjustatud isik ilma millestki, millele ta oleks õigustatud olnud.²⁶⁵

Autori seisukoha alusel kuulub olukorras, kus kahjustatud isik sureb hiljem saadud kehavigastuste tõttu, kohaldamisele just esimene liik mittevahalisest kahjust Inglismaa õiguse kohaselt. Seega tulebki peamiselt hinnata, millises ulatuses kannatanu kannatas. Inglismaa kohtupraktikas on vaidlust toonud lahend, kus lapsed surid selle tõttu, et viimased ei saanud hingata rahvarohkes kohas, kus nad olid omavahel kokku surutud. Kohtud arutasid, kas olukord, kus lapsed ei saanud hingata põhjusel, et inimesed tallasid nende rindkerel, mille tõttu nad kaotasid teadvuse, tekitab surmasaanud isikul endal mittevahalise kahju hüvitamise nõude või mitte. Kuna kohtulik ekspertiis oli teinud kindlaks, et teadvusetus saabus sekundite jooksul, siis ei saanud kohtu sõnul lapsed omandada selle lühikese aja jooksul mittevahalist kahju.²⁶⁶ Kohtute seisukoha alusel tuleb hinnata valu ja kannatusi vahetult enne ja pärast kahju tekitava sündmuse toimumist, mille kohta vajab kohus ka vastavaid tõendeid. Sellistel puhkudel tõusetuvad küsimusteks asjaolud, kas kannatanu sai toimuvast aru ning kas kannatanu lähtuvalt sellest arusaamast tundis hirmu eesoleva ees. Samuti see, kui kaua kannatanu hirmu tundis.²⁶⁷

Inglismaa õiguse kohaselt saab isiku surma korral esitada ka kahjuhüvitisnõude *law-reform* (miscellaneous Provisions) Act 1934 alusel.²⁶⁸ Küsimusele, milliseid kahjusid selle alusel on võimalik nõuda, vastab õiguskirjandus, et antud juhul on hõlmatud sellega kõik kahjud perioodi eest, millal tekkis kehavigastus, kuni isiku surmani. Selline kahjunõue on aga pärandatav surnud isiku pärijatele.²⁶⁹

Autori arvates, kui vaadelda Eesti ja Inglismaa õiguskorda, on näha surmasaanud isiku mittevahalise kahju hüvitamise nõude juures olulisi sarnasusi. Üldjoontes tõlgendatakse ka

²⁶⁴ C. V. Dam (viide 10), lk 323.

²⁶⁵ B. Markesinis (viide 193), lk 48.

²⁶⁶ J. Lewthwaite (viide 147), lk 172.

²⁶⁷ B. Markesinis (viide 193), lk 46.

²⁶⁸ Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/24-25/41>. (01.02.2018).

²⁶⁹ M. Lunney (viide 22), lk 755. Euroopa riikides on asunud erinevatele seisukohtadele mittevahalise kahju nõuete päritavuse osas, siis Saksamaa, Luksemburg, Belgia, Inglismaa ning Šotimaa pooldavad seisukohta, et sellised nõuded on päritavad. Samas on ka riike, nagu Soome ja Rootsi, kes ei poolda sellist seisukohta. C. von Bar (viide 248), lk 52.

mittevaralist kahju mõlemas õiguskorras sarnaselt. Peamiseks erisuseks ongi eelkõige asjaolu, et Eesti õiguskorras, kui isikule on tekitatud kehavigastus, mille tagajärjel on viimane mingi perioodi elanud, kuid peale seda surnud kehavigastuse tekitamise tagajärgede tõttu, on mittevahalise kahju hüvitamine võimalik VÕS § 134 lg 2 alusel alati. Seega küsimus ei ole mitte kahju hüvitatavuses, vaid hüvitatavas suuruses Eesti õiguse kohaselt.

4.2. Lähedaste isikute mittevahalise kahju hüvitamise nõue

4.2.1. Lähedaste isikute mittevahalise kahju hüvitamise nõude üldised eeldused

Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt kuulub üldiselt hüvitamisele üksnes kahjustatud isikule endale tekitatud kahju. Erandi moodustab aga VÕS § 134 lg 3, mis annab iseseisva vahalise kahju hüvitamise nõude ka kannatanu või surmasaanud isiku lähedastele isikutele.²⁷⁰ Seega VÕS § 134 lg 3 kohaselt isiku surma põhjustamise või talle raske kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamisega tekitatud kahju hüvitamise kohustuse korral võivad ka surmasaanu või kahjustatud isiku lähedased isikud nõuda mittevahalise kahju hüvitamist kui hüvitise maksmist õigustavad erandlikud asjaolud.

Antud paragrahvi puhul on võimalik kaks erinevat olukorda, millal kahju hüvitamine tuleb esile: esiteks juhul, kui põhjustatakse teise isiku surm, ning olukorras, kus põhjustatakse teisele isikule raske kehavigastus. Raske kehavigastuse olemuse puhul toovad aga J. Lahe ja I. Kull välja õigustatud küsimuse, et otseselt pole antud definitsiooni, mida kujutab endast raske kehavigastus.²⁷¹ Seega on tegemist autori arvates hinnangulise küsimusega. Eesti kohtupraktika analüüsi käigus selgus, et VÕS § 134 lg-t 3 on rakendatud kohtupraktikas raske kehavigastuse tekitamise puhul kaheteistkümnel²⁷² korral.

Inglismaa õiguses on teise isiku surma põhjustamise korral võimalik nõuda lähedase kaotusest tekkinud hüvitist *Fatal Accidents Act* 1976 jaotise 1A lg 1 alusel. Tegemist on hüvitisega, mida

²⁷⁰ P. Varul jt (viide 15), § 134 komm. 4.3.

²⁷¹ J. Lahe, I. Kull (viide 241), lk 3.

²⁷² HMKo 25.11.2008, 1-08-5639; HMKo 19.01.2009, 1-08-7723; HMKo 05.04.2011, 1-10-9435; HMKo 13.04.2011, 1-10-12385; HMKo 13.12.2011, 1-11-11978; HMKo 13.01.2012, 1-11-14267; HMKo 09.07.2013, 1-13-5391; TlnRnKo 27.04.2012, 1-11-7087; TlnRnKo 16.02.2009, 1-08-5639; TlnRnKo 14.10.2015, 1-15-4232; TrtRnKo 03.11.2017, 2-15-10097; TrtRnKo 18.11.2013, 2-12-45078.

on võimalik saada lähedase kaotanud isikul fikseeritud summas. Hüvitise eesmärk on eelkõige korvata mingil määral vaimseid üleelamisi, kurbust, leina ning vaimseid tervisehädasid.²⁷³

4.2.2. Lähedased isikud mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamisel

Vastavalt võlaõigusseaduse kommentaaridele ei ole lähedaste isikute ring seaduses defineeritud ning see on jäetud kohtupraktika määratleda. Lähedaste isikute ringi kindlaksmääramisel tuleb lähtuda konkreetsest olukorrast ning hinnata iga üksikjuhtu eraldi, lähtudes isikute sugulusest, perekondlikest sidemetest, senisest elukorraldusest ja muudest asjaoludest.²⁷⁴

Riigikohus on öelnud, et lähedaste hulka kuulub üldjuhul surnud isikuga koos elanud abikaasa.²⁷⁵ Maakohtud kui ka ringkonnakohtud on asunud seisukohale, et lähedasteks isikuteks on abikaasa²⁷⁶, lapsed²⁷⁷, vend²⁷⁸, isa²⁷⁹, ema²⁸⁰, vanemad²⁸¹, poeg²⁸², tütar²⁸³ ja elukaaslane²⁸⁴. Seega on piiritletud lähedaste isikute ring eelkõige sugulussuhteid omavate isikute vahel, kuigi ringkonnakohus on ka eraldi välja toonud, et keegi teine peale laste, abikaasa ja vanemate võib ka olla lähedaseks isikuks.²⁸⁵

Teatud olukorras on kohus asunud analüüsima suhteid lapse ning vanemate vahel, et selgitada välja, ega need suhted ei ole vahepealsel perioodil katkenud.²⁸⁶

Inglismaa õiguse kohaselt saavad hüvitist nõuda Fatal Accidents Act 1976 alusel üksnes surmasaanu abikaasa, partner ning juhul, kui surmasaanu oli alaealine, siis tema vanemad,

²⁷³ A. Burrows (viide 68), lk 730.

²⁷⁴ P. Varul jt (viide 15), § 134 komm. 4.3.

²⁷⁵ RKTko 3-2-1-19-08 p 16.

²⁷⁶ PMKo 13.03.2017, 1-16-7046; TMKo 20.10.2015, 1-15-1618.

²⁷⁷ PMKo 13.03.2017, 1-16-7046; PMKo 10.11.2010, 2-10-779; TMKo 20.10.2015, 1-15-1618; TrtRnKo 19.04.2010, 2-07-23928; HMKo 25.10.2012, 1-12-7215.

²⁷⁸ HMKo 26.08.2013, 1-13-3731.

²⁷⁹ PMKo 10.12.2012, 1-12-4001.

²⁸⁰ HMKo 09.03.2010, 1-10-195.

²⁸¹ TMKo 17.11.2009, 1-09-8885.

²⁸² TMKo 14.07.2011, 1-10-16566; TMKo 09.11.2016, 1-16-6658; TlnRnKo 08.09.2016, 1-15-10975.

²⁸³ TlnRnKo 15.09.2014, 1-14-2944; HMKo 19.06.2014, 1-14-2944.

²⁸⁴ TMKo 06.09.2012, 1-12-8428.

²⁸⁵ TlnRnKo 16.02.2017, 1-16-4139.

²⁸⁶ TrtRnKo 13.11.2009, 1-09-5386. Märkusena Riigi Teatajas on lahendi kuupäevaks märgitud 13.11.2009, aga otsuse tegemise aeg kohtulahendi järgi on 07. märts 2011.

eeldusel, et laps on abielusiseselt sündinud, või tema ema, kui tegemist oli sohilapsega.²⁸⁷ Selles osas on Inglismaa valitsuse poolt moodustatud õiguskomisjon²⁸⁸ leidnud, et tegemist on ebavõrdse seadusega ning isikute nimekirja tuleks oluliselt laiendada. See tähendab, et eemaldada tuleks nõue, mis näeb ette, et isa ei saa nõuda hüvitist, kui tegemist on lapsega, kes on sündinud väljaspool abielu. Lisada tuleks nimekirja lapsed, kes on üle 18 aasta vanad; lapsed, kes on surnu järeltulijad, sh ka adopteeritud lapsed; surnud isiku vennad ja õed, sh ka poolõed ja -vennad; isikud, kes olid surnud isikuga kihlatud.²⁸⁹

Autori arvates tekib eelkõige küsimus, kas lähedase isikuna oleks võimalik käsitleda ka hukkunud isiku sõpra, kes nägi pealt hukkunu kannatusi ning sellest tulenevalt sai nähtust hilisemaid üleelamisi. Antud küsimuses on autor seisukohal, et arvestades Eesti õiguskorra paindlikkust sellisele küsimusele lähenemise juures, võib sõbra puhul olla teoreetiliselt tegemist lähedase isikuga. Siinjuures oleks oluline hinnangu andmine, kui lähedalt on omavahel surmasaanud isik ning surmasaanud isiku sõber seotud. Autori arvates oleks olukorras, kus mõlemad elaksid koos ning saaksid üksteisega igapäevaselt lähedaselt läbi, õigustatud käsitleda sõpra kui lähedast isikut.

Kokkuvõttes on autor seisukohal, et pooldada tuleks eelkõige paindlikkust, nagu Eesti õiguskorras on seda tehtud. Inglismaa õigus suurendab küll õiguskindlust ning usaldust, et seaduses väljatoodud isikud on käsitletavad kui õigustatud isikud, kuid see ei jäta võimalust hinnata iga kohtuasja vastavalt selle eripärale. Autori arvates oleks väär jätta isik, kelle elu on surmasaanud isikuga lähedaselt seotud ning nende vahel on tugevad omavahelised sidemed, ilma õigusest hüvitisele üksnes selle tõttu, et antud isik ei ole seaduse mõttes käsitletav kui lähedane isik.

²⁸⁷ Fatal Accidents Act 1976. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30> (01.02.2018).

²⁸⁸ Tegemist on Inglismaa valitsuse poolt avaldatud seisukohtadega, mille on esitanud Õiguskomisjon oma analüüsis deliktiõiguslike nõuete kohta Inglismaal perioodil 04.05.2007 – 27.07.2007.

²⁸⁹ The Law on Damages. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/consult/damages/cp0907.pdf> (05.03.2018).

4.2.3. Erandlikud asjaolud

Teise isiku surma põhjustamise korral pööratakse VÕS § 134 lg 3 kasutamisel peamiselt tähelepanu just erandlike asjaolude esinemisele. Erandlikud asjaolud on autori arvates aga eelkõige kohtupraktika kujundamise küsimus. VÕS ei anna meile antud juhul mingitki loetelu, millistes olukordades on tegemist erandlike asjaoludega ja millistes mitte.

Erandlikke asjaolusid on kohati erinevalt tõlgendanud maa- ja ringkonnakohtud, kellest igapähele on mõnest aspektist natukene erinev arusaam. Selleks, et saada ülevaade erandlike asjaolude üldisest olemusest, tuleks eelkõige pöörduda Riigikohtu praktika poole. Õiguskirjanduses kõige enam viitamist leidnud ning ka erinevates kohtulahendites mitmel korral väljatoodud Riigikohtu seisukoha alusel ei saa VÕS § 134 lg 3 mõttes olla erandlikuks asjaoluks surm või raske tervisekahjustuse põhjustamine kui selline, vaid sellega peab kaasnema täiendavaid asjaolusid, mis õigustavad mittevahalise kahju rahalise hüvitise väljamõistmist. Täpsustades, et erandlikuks asjaoluks ei ole lähedase inimese kaotus abstraktselt ning ainuüksi lein ja kaotusvalu kui selline, mis väiksemas või suuremas ulatuses kaasneb iga lähedase isiku surmaga, mille tõttu ei saa ka erandlikuks asjaoluks olla perekonna kaotamine edasiseks eluks ning elukvaliteedi langus, sest need asjaolud kaasnevad tihti lähedase kaotusega. Riigikohtu Kriminaalkolleegium tõi välja näidisloetelu olukordadest, millal oleks õigustatud lähedase kahju hüvitamise nõue:²⁹⁰

- Olukorras, kus lähedase isiku ja hukkunu või raskelt kannatanu vahel oli ruumiline lähedus kahju tekitamise ajal.²⁹¹ Seda näiteks juhul, kui lähedane isik ning kannatanu viibivad autoõnnetuse ajal samas autos.²⁹²
- Olukorras, kus lähedane isik saab hilisemaid üleelamisi hukkunu või raskelt vigastatud lähedase inimese vigastuste või kannatuste nägemisest.²⁹³ Täheandades samas ohutsoonis viibimist. Sellised üleelamised peavad olema isiklikud ja vahetud, mitte aga kolmandate isikute poolt vahendatud.²⁹⁴
- Olukorras, kus tegelikult soovitigi rünnata või mõjutada kannatanu lähedasi.²⁹⁵

²⁹⁰ RKTko 3-2-1-19-08 p 17.

²⁹¹ RKKKo 3-1-1-57-10 p 23.

²⁹² RKTko 3-2-1-19-08 p 17.

²⁹³ RKKKo 3-1-1-57-10 p 23.

²⁹⁴ RKTko 3-2-1-19-08 p 17.

²⁹⁵ RKKKo 3-1-1-57-10 p 23.

- Olukorras, kus kannatanule tekitati kahju tahtlikult ning lähedastel esinevad hiljem üleelamised.²⁹⁶

Lähtuvalt eelnevast on Riigikohus toonud välja üldise suunised, millest maa- ning ringkonnakohtud peaksid lähtuma. Selleks, et asuda seisukohale, kas selline kitsendus lähedase isiku mittevaralise kahjuhüvitise nõude piiramiseks on liialt suure reservatsiooniga või liialt avardav, tuleb esmalt vaadelda, kuidas maa- ning ringkonnakohtud on neid nelja punkti praktika käigus sisustanud.

Esmalt vaatleb autor maakohtu lahendeid eelnevalt toodud Riigikohtu poolt avaldatud suuniste valguses.

Olukorras, kus lähedase isiku ja kannatanu vahel oli ruumiline lähedus kahju tekitamise ajal, on maakohtud asunud järgnevale seisukohale. Tartu Maakohtu hinnangul olukorras, kus kahju tekitaja²⁹⁷ lõi kannatanut mitmeid kordi puupingiga vastu pead ning lähedane isik saabus kannatanu juurde peale õigusvastase teo toimumist, kuid enne kannatanu surma saabumist saadud vigastustesse, leidis Tartu Maakohus, et tegemist on erandlike asjaoludega, mis annavad aluse mittevaralise kahju hüvitamiseks.²⁹⁸ Antud juhul autori arvates ei ole kahtlust, et kannatanu ning lähedase isiku vahel oli ruumilise läheduse kriteerium täidetud. Küsimuse võiks esitada, kas ruumiline lähedus peab olema kahju tekkimise hetkel kannatanu ning lähedase isiku vahel või võib ruumiline lähedus tekkida ka peale õigusvastast tegu, nagu eelpool toodud kaasuse puhul. Autor pooldaks sellisel juhul ikkagi Tartu Maakohtu seisukohta, et ruumiline lähedus võib tekkida ka mõneti hiljem.

Oluliselt teistsugusele arvamusele on asunud aga Harju Maakohus kohtulahendis, kus liiklusõnnetuse tõttu hukkus kannatanu abikaasa. Kannatanu ja tema abikaasa viibisid mõlemad õnnetuse hetkel ühes autos. Harju Maakohus võttis arvesse, et lähedane isik tegi läbi raske avarii, mille tagajärjel hukkus tema abikaasa. Liiklusõnnetuse ja abikaasa surma nägemine vahetult peale avariid põhjustasid ning põhjustavad ka edaspidi äärmiselt raskeid hingelisi läbielamisi, sest lähedane isik elas läbi olukorra, kus ta nägi oma abikaasa surma. Samas lähtus

²⁹⁶ RKKKo 3-1-1-57-10 p 23.

²⁹⁷ Märkusena toob autor, et antud alapeatüki käsitluses kasutatakse termineid kannatanu – isik, kes on saanud surma õigusvastase teo tõttu; lähedane isik – isik, kes on kannatanu lähedane isik VÕS § 134 lg 3 kohaselt ning taotleb mittevaralise kahju hüvitamist; kahju tekitaja – isik, kes on pannud toime õigusvastase teo.

²⁹⁸ TMKo 06.09.2012, 1-12-8428.

kohus lähedase isiku eeluurimisel antud ütlustest, mille kohaselt lähedane isik õnnetusele reageerida ei jõudnud ega mäletanud, mis sai edasi peale avariid. Järgmine hetk, mida lähedane isik mäletas oli ärkamine kiirabiautos. Sellest tulenevalt leidis kohus, et hukkunud abikaasa ja lähedase isiku vahel oli küll ruumiline lähedus, st nad viibisid ühes autos, kuid sündmuse mittemäletamise tõttu kahju hüvitamisele ei kuulu. Märkusena tuleb lisada, et kuigi eeluurimisel antud ütluste kohaselt lähedane isik ei mäletanud abikaasa surma, siis kohtus antud ütluste kohaselt kirjeldas ta abikaasa verist nägu.²⁹⁹ Autori arvamusel otsustas Harju Maakohus jagada ruumiline kriteerium kaheks. Ühe puhul oleks tegemist olukorraga, kus lähedane isik on teadvusel ning saab aru, mis tema ümber toimub. Teisel juhul on tegemist aga olukorraga, kus lähedane isik on teadvuseta ning kuigi asjaolu, et ruumiline kriteerium on füüsiliselt täidetud, ei ole see õigustavaks asjaoluks mittevaralise kahju hüvitamiseks. Autor ei nõustu antud Harju Maakohtu seisukohaga ning leiab, et see on vastuolus Riigikohtu poolt väljatoodud ruumilise kriteeriumiga.

Ruumilise kriteeriumi täidetavust on hinnanud Harju Maakohus ka tsiviilasjas, kus lähedane isik kaotas oma vanemad süstamatka õnnetuse tõttu. Harju Maakohus asus antud kohtulahendis seisukohale, et kuna lähedastel isikutel puudus vahetu ruumiline lähedus oma vanematega nende hukkamise ajal, siis tingimused mittevaralise kahju hüvitamiseks ei ole täidetud.³⁰⁰

Pärnu Maakohus on aga käsitlenud teistsugust terminit, milleks on ruumilised sidemed. Selline termin on leidnud käsitlust kahes Pärnu Maakohtu kohtulahendis ning mõlemast kohtulahendist tulenevate asjaolude kohaselt on tegemist liiklusõnnetusega. Esimesel juhul olid kannatanuteks ratturid, kes surid liiklusõnnetusest saadud vigastuste tõttu. Pärnu Maakohus analüüsis, et lähedased isikud olid kannatanutega väga lähedased ning ruumilistes sidemetes. Arvestades asjaolu, et kannatanute puhul oli tegemist noorte inimestega ning nende kaotus tekitab lähedastele isikutele tänini raskeid üleelamisi, rahuldati hagi.³⁰¹ Teise juhtumi puhul hindas ruumilisi sidemeid Pärnu Maakohus lähedase isiku ehk isa ning kannatanu vahel. Kuna tegemist oli noore inimesega, kes oli isaga väga tihedalt seotud ning ka liiklusõnnetuse päeval pidi sõitma isa juurde, siis seetõttu oli poja kaotus Pärnu Maakohtu hinnangul äärmiselt raske ning tekitas suuri üleelamisi. Tsiviilhagi rahuldati ka selles kohtulahendis.³⁰² Autori arvates oli igati põhjendatud, et lähedastel isikutel esines hilisemaid raskeid üleelamisi, aga küsimusi tekitas

²⁹⁹ HMKo 08.10.2014, 1-14-5940.

³⁰⁰ HMKo 10.10.2011, 2-10-55812.

³⁰¹ PMKo 01.07.2010, 1-10-350.

³⁰² PMKo 10.12.2012, 1-12-4001.

autori jaoks see, mida pidas kohus silmas ruumiliste sidemete hindamise all. Juhul, kui kohtu poolt on seda terminit kasutades antud hinnang, milline oli lähedase isiku ning kannatanu elukorraldus, tuleks sellist lähenemist pidada ebavajalikuks erandlike asjaolude hindamisel. Võttes aluseks Riigikohtu poolt väljatoodud ruumilise kriteeriumi, siis autori arvates peaks ruumilise kriteeriumi hindamine seisnema üksnes füüsilises läheduses kannatanu ning lähedase isiku vahel surma põhjustamise hetkel, mitte selles, milline oli nende ruumiline side elukorralduse mõttes.

Teiseks analüüsib autor olukordi, kus lähedasel isikul on tekkinud hilisemad üleelamised raskelt vigastatud kannatanu nägemisest.

Harju Maakohus rahuldab tsiviilhagi olukorras, kus kannatanu oli saanud liiklusõnnetuse tõttu raskeid vigastusi ning viibis haiglas koomas. Perioodil, millal kannatanu oli haiglas, istus tema kõrval lähedane isik kaks ööpäeva kuni kannatanu surmani. Seega nägi lähedane isik kannatanu surma, mis põhjustas lähedases isikus sügavaid hingelisi kannatusi. Harju Maakohus leidis, et sellisel juhul tuleb eeldada kannatanu mittevaralise kahju tekkimist.³⁰³ Tartu Maakohus rahuldab samuti mittevaralise kahju hüvitamise nõude olukorras, kus kannatanuga oli toimunud liiklusõnnetus. Kohtulahendi asjaolude kohaselt olid tekkinud peale kannatanu surma perekonnaliikmete ütluste alusel lähedasel isikul rasked ja püsivad hingelised kannatused, mis seisnesid selles, et lähedase isiku mõistus olevat pärast õnnetust oluliselt muutunud. Kuigi lähedane isik arsti poole ei pöördunud, ei saanud ta lähedaste sõnul enam iseseisvalt hakkama ning tema jutt oli segane. Tartu Maakohus otsustas, et antud asjaolude esinemise puhul tuleb hagi rahuldada osaliselt.³⁰⁴

Mitmes olukorras, kus lähedane isik nõudis kahju hüvitamist, jäeti hagi rahuldamata. Liiklusõnnetuse puhul, kus kahju tekitaja ei andnud teed kannatanule, mille tagajärjel kannatu hukkus, leidis Tartu Maakohus, et tsiviilhagis toodud põhjendused ei ole käsitletavad erandlike asjaoludena. Sõltumata lähedase isiku seisukohast, mille alusel avariitõime toimus mõnesaja meetri kaugusel kohast, kust lähedane isik peab iga päev mööda käima, ning asjaolust, et avariiga tekkisid lähedasel isikul hingelised üleelamised.³⁰⁵ Autori arvates tuleneb kõige rohkem küsimusi tekitav olukord hilisemate üleelamiste hindamisel Harju Maakohtu lahendist, kus

³⁰³ HMKo 09.03.2010, 1-10-195.

³⁰⁴ TMKo 14.07.2011, 1-10-16566. Hagi osalisel rahuldamisel kärbiti üksnes kahjuhüvitise suurusel põhjusel, et kahju tekitanud isikul puudub vara ning sissetulek.

³⁰⁵ TMKo 09.11.2016, 1-16-6658.

kannatanu oli jäänud käega trolliukse vahele ning lohises liikuva trolliga kaasa ca 10 meetrit, kuni käsi uste vahelt vabanes ja kannatanu kukkus teele selliselt, et troll sõitis temast ratastega üle. Lähedase isiku ütluste kohaselt jõudis viimane sündmuskohale ning nägi pealt, kuidas kannatanu oli pikali maas ning karjus valust. Hilisemal perioodil viibis lähedane isik kannatanu juures, kui ta oli haiglaravil. Lähedase isiku sõnul sai ta kannatanu nägemisest õnnetuskohal kui ka hiljem haiglaravil raskeid hingelisi üleelamisi. Harju Maakohus asus aga seisukohale, et hagi ei kuulu rahuldamisele põhjusel, et kannatanule teostati haiglas õnnetuse tõttu mitmeid raskeid operatsioone ning kannatanu vanusest tulenevatel põhjustel ei pidanud tema tervis antud operatsioonidele vastu. Harju Maakohus lisas, et iga operatsiooniga kaasnebki kõrge ea tõttu oluliselt suurem terviserisk ning antud juhul ei ole tegemist erandlike asjaoludega.³⁰⁶ Antud kohtulahendiga autor ei nõustu kahel põhjusel. Esiteks oli autori arvates täidetud ruumilise läheduse kriteerium sellega, et lähedane isik jõudis küll sündmuskohale peale õigusvastase teo toimepanemist, kuid ikkagi olukorras, kus lähedane isik nägi teo raskeid tagajärgi. Teiseks oli peale sündmuse toimumist lähedane isik kannatanu juures haiglas, mille tõttu oli ta sunnitud nägema, kuidas kannatanu suri. Autor leiab, et antud juhul oleks pidanud Harju Maakohus tsiviilhagi rahuldama.

Maakohtud on andnud ka hinnangu, kas lähedase isiku, kannatanu vigastuste nägemine peab olema vahetu. Olukorras, kus jalgrattur hukkus liiklusõnnetuse tagajärjel ning lähedane isik ei olnud ruumilises läheduses kannatanuga avarii toimumise hetkel, asus Harju Maakohus seisukohale, et ajal, millal lähedane isik sündmuskohale jõudis, oli sündmuskoht juba puhas. Info, mille lähedane isik omandas juhtunu tehisolude kohta, on saadud vaid kolmandate isikute vahendusel ega põhine isiklikult kogetul. Harju Maakohus lisas, et lähedase isiku näol oli tegemist inimesega, kes ei omanud kannatanuga ühist eluaset ega sõltunud kannatanust igapäevaselt, olenemata nendevahelistest perekondlikest suhtest. Lähtuvalt sellest asus Harju Maakohus seisukohale, et erandlikke asjaolusid ei esine ja hagi ei kuulu selle tõttu rahuldamisele.³⁰⁷ Sarnases olukorras, kus tegemist oli liiklusõnnetusega, asus Pärnu Maakohus seisukohale, et kuna info, mida lähedane isik oli kogunud, põhines üksnes kolmandate isikute poolt vahendatul, ei kuulu hagi rahuldamisele. Pärnu Maakohus põhjendas, et asjaolude kohaselt oli lähedane isik tunnistanud, et ei näinud üldse vahetult vanemate surnukehi ja kirstud matustel ei olnud avatud ning ainsad häirivad kujutluspildid, mida lähedane isik nägi, põhinesid kriminaalmenetlustoimikutel. Seega Pärnu Maakohtu seisukohalt erandlikud asjaolud

³⁰⁶ HMKo 19.06.2014, 1-14-2944.

³⁰⁷ HMKo 05.03.2013, 1-12-11965.

puudusid.³⁰⁸ Eelnevast lähtuvalt on autori arvates maakohtud sarnaselt tõlgendanud, mida kujutab endast vahetu kannatanu vigastuste nägemine.

Kolmandaks analüüsib autor olukordi, kus kannatanule tekitati tahtlikult kahju ning lähedastel esinevad selle tõttu hilisemad üleelamised. Antud teemal esines lahendeid kõige rohkem.

Suurima avalikkuse tähelepanu pälvis analüüsitud kohtulahendite hulgast 27. oktoobril 2014. aastal toimunud koolitulistamine. Tartu Maakohus tõi välja oma seisukohad, mille alusel on täidetud tsiviilhagis erandlikud asjaolud. Esiteks on Tartu Maakohtu hinnangul käsitletav erandliku asjaoluna avalik huvi koolitustumistamise juhtumi suhtes. Tartu Maakohus tõi välja, et kuna koolitulistamise sündmus on pideva meedia tähelepanu all, põhjustab see pideva sündmuse meenutamise lähedaste isikute jaoks. Teiseks tõi kohus välja, et kannatanu oli ka oma tütre hooldajaks, mille puhul osutus teiste perekonnaliikmete jaoks tütrele abi osutamine ning järelvalve kergemaks, sest abikaasad said tegutseda ühiselt aega ja vahendeid kooskõlastades. Peale õigusvastast tegu ei ole seda enam võimalik teha ning lähedaste isikute heaolu on oluliselt vähenenud ning liikumisvabadus kitsenenud. Kolmandana tõi kohus välja, et kannatanul ja lähedastel isikutel oli pikk katkematu kooselu ning lähedased isikud kaotasid armastatu ning sõbra. Kannatanu surm tekitas lähedastes raske kaotustunde, millele järgnesid lähedaste jaoks emotsionaalne tuimus, nukrutsemine, segadus tunnetes, peataolek, hirm ja jõuetus. Neljandana toodi välja, et lähedastel isikutel on raske toime tulla tervisliku seisundiga, mille kannatanu vägivaldne ja ootamatu surm on jätnud. Viiendana tõi Tartu Maakohus välja, et kohtuistungil antud suuliste ütluste kohaselt on lähedastel inimestel esinenud kliinilisi tunnuseid ning nad on vajanud abi. Eelnevat arvesse võttes rahuldab Tartu Maakohus tsiviilhagi osaliselt.³⁰⁹ Autori arvamus kohaselt käitus Tartu Maakohus, lähtudes Riigikohtu poolt toodud kriteeriumitest, igati õigesti hagi rahuldamise osas, kuigi autori arvates ei saa kõiki eelnevalt toodud põhjendusi käsitleda kui erandlikke asjaolusid. Autori arvamus kohaselt tuleks käsitleda erandlike asjaoludena antud juhtumi puhul just hilisemaid üleelamisi, mis põhjustasid lähedastele tervisliku seisundi, mille tõttu vajasisid nad ravi, ning teiseks tuleks käsitleda erandliku asjaoluna põhjust, et lähedastele mõjus juhtum eriti raskelt, sest kannatanu hukkus vägivaldse kuriteo tõttu. Autori arvates tuleks erandliku asjaoluna käsitleda ka avalikku huvi, võttes arvesse kohtulahendi omapära. Tõdedes, et antud juhul ei kuulu see asjaolu Riigikohtu

³⁰⁸ PMKo 10.11.2010, 2-10-779.

³⁰⁹ TMKo 20.10.2015, 1-15-1618.

poolt väljendatud kriteeriumite hulka. Kohtu poolt toodud ülejäänud põhjendused ei ole autori seisukohalt erandlike asjaolude arvestamisel olulised ning nende asetamine erandlike asjaolude alla on väär.

Lisaks eelpooltoodule on kriminaalasjades kohtupraktika kohaselt käsitlust leidnud olukord, kus kannatanule põhjustati surm jõhkral viisil, milleks oli noaga pussitamine ligi 95 korda pea, kaela ja kehatüve piirkonda. Sellisel juhul asus Pärnu Maakohus seisukohale, et kuigi lähedane isik ei viibinud õigusvastase teo toimumise ajal juures, on ilmne, et selliste rohkete vigastuste nägemine põhjustas lähedastele suurt hingelist valu ja kannatusi, mida ei saa võrrelda tavalise leinaga. Lisades, et kui kannatanu surm põhjustatakse sellise jõhkra kuriteo läbi, tuleb lähedastel eeldada rakseid üleelamisi.³¹⁰ Sarnaselt leidis Viru Maakohus, et olukorras, kus kannatanu tapeti röövimise eesmärgil ning lähedane isik nägi koju saabudes kannatanut köögipõrandal jõhkral viisil tapetuna, peab kohus sellist olukorda erandlikuks asjaoluks, mille kohaselt tuleb hagi rahuldada.³¹¹ Viru Maakohus tegi ka teise kohtulahendi, mille käigus rahuldati hagi olukorras, kus süüdistatav tappis kannatanu lähedase isiku kodus. Lähedase isiku elukvaliteet muutus peale toimunut oluliselt halvemaks, mille tõttu ei saanud ta kasutada ruume, kus kannatanu tapeti. Lisaks sellele tekkisid kannatanul rasked üleelamised, mida kinnitasid ka arsti poolt väljastatud tõendid.³¹²

Erandlike asjaolude puudumise tõttu jätsid maakohtud seitsmes kohtulahendis tsiviilhagi rahuldamata olukorras, kus kannatanule tekitati kahju tahtlikult ning lähedastel esinesid väidetavalt hilisemad üleelamised.

Viru Maakohus jättis tsiviilhagi rahuldamata tapmise korral põhjusel, et kannatanu ei tõendanud, et tal esinesid tapmisest üleelamised.³¹³ Harju Maakohtus anti hinnang tapmisest tuleneva mittevaralise kahju hüvitamisele mitmel korral. Esimesel juhul leidis Harju Maakohus, et kuna tegemist on iseseisvalt elava lähedase isikuga, kes ei omanud kannatanuga ühist eluaset ega sõltunud temast igapäevaselt ja ei viibinud sündmuskohal õigusvastase teo toimumise hetkel, ei esine erandlikke asjaolusid. Samas tunnistas kohus, et lähedasel isikul kaasnevad tapmise, matuse ning muu sellega seonduvaga rasked emotsionaalsed pinged ning tagajärjed, kuid need ei ole käsitletavad erandlike ajaoludena.³¹⁴ Teises kohtulahendis asus Harju

³¹⁰ PMKo 13.03.2017, 1-16-7046.

³¹¹ VMKo 28.11.2013, 1-10-15276.

³¹² VMKo 21.04.2017, 1-16-10163.

³¹³ VMKo 23.04.2014, 1-13-5033.

³¹⁴ HMKo 27.04.2015, 1-15-2379.

Maakohus seisukohale, et negatiivne mõju kannatanu surmast lähedase isiku perekonnale, tema abikaasale ja laste tervises seisundi halvenemisele ning perekonna elukvaliteedi langus ei ole samuti käsitletav erandliku asjaoluna.³¹⁵

Autori arvates tekitavad kõige rohkem küsimusi kolm Harju Maakohtu kohtulahendit, millest kõigi puhul oli tegemist tapmistega. Esimese kohtulahendi puhul pandi toime mõrv jõhkral ja piinaval viisil. Harju Maakohus asus aga seisukohale, et antud asjaoludest tulenev abstraktne lein ja kaotusvalu kui selline kaasneb iga lähedase surmaga ega ole erandlikuks asjaoluks.³¹⁶ Autori arvates läheb selline lahend otsuselt vastuollu Pärnu Maakohtu lahendiga, mille puhul oli samuti tegemist mõrvaga jõhkral ning piinaval viisil³¹⁷. Pärnu Maakohus rahuldab selliste asjaolude esinemisel tsiviilhagi, aga Harju Maakohus seda ei teinud.

Teise kohtulahendi puhul asus Harju Maakohus seisukohale, et olukorras, kus lähendasel isikul on tekkinud terviserikked ning lähedase isik on ka terviserikete olemasolu tõendanud, ei kuulu tsiviilhagi rahuldamisele erandlike asjaolude puudumise tõttu. Harju Maakohus lisas, et kuna lähedane isik on kõrges eas, siis seoses tema eaga võib esineda mitmeid terviserikkeid ning lähedane isik ei ole tõendanud, et just kannatanu tapmise tõttu on tal tekkinud terviserikked.³¹⁸ Autori arvates oleks, lähtudes sellisest seisukohast, kõrges eas oleval lähendasel isikul võimatu tõendada terviserikete esinemist, kuna kohtu seisukohalt võivad kõik terviserikked tuleneda hoopis kõrgest vanusest, mitte õigusvastasest teost.

Kolmandas kohtulahendis leidis aset olukord, kus kahju tekitaja tulistas vintpüssist kannatanut, mille tagajärjel viimane suri. Lähedane isik pidi ema vägivaldse surma tõttu taluma suuri hingelisi üleelamisi. Lisati, et lähedane isik nägi, kuidas kannatanu elutu keha majast välja kanti ning kannatanu vigastuse tõttu tekkinud verejälgi põrandal. Harju Maakohus asus antud kohtulahendis seisukohale, et lähedase isiku vajadus psühholoogilise abi, unerohtude ja rahustite järele üleelamisest tulenevatel põhjustel ei ole käsitletav erandliku asjaoluna. Harju Maakohus lisas, et samuti puuduvad tõendid, et lähendasel isikul oleks esinenenud tõsised psüühikahäired.³¹⁹

Autori arvates esineb maakohtute hinnangu andmisel, millised on erandlikud asjaolud olukorras, kus kannatanule tekitati kahju tahtlikult ning lähedastel esinevad hilisemad

³¹⁵ HMKo 24.03.2014, 1-14-823.

³¹⁶ HMKo 22.04.2010, 1-09-19733.

³¹⁷ PMKo 13.03.2017, 1-16-7046.

³¹⁸ HMKo 10.05.2011, 1-10-9028.

³¹⁹ HMKo 05.03.2013, 1-12-11965.

üleelamised, olulised eriarvamused. Ühel juhul aktsepteerivad maakohtud olukorda, kus kannatanu tapeti jõhkral ja piinaval viisil erandliku asjaoluna lähedase isiku tsiviilhagi rahuldamiseks. Teisel juhul aga leitakse, et tegemist ei ole erandliku asjaoluna ning lein ja kaotusvalu, mis sellise õigusvastase teoga kaasneb, on asjaolusid arvestades normaalne. Segadust tekitab autori jaoks ka küsimus lähedase isiku hilisemate üleelamiste tõendamisel. Osadel juhtudel maakohtud ei rahulda hagi põhjusel, et ei ole tõendatud psüühikahäirete tekkimist, teisel juhul maakohtutele piisab lähedase isiku ütlustest. Autori arvates tuleks võtta kindel seisukoht, kas olukorras, kus kannatanu sureb tapmise tagajärjel, võib seda käsitleda erandliku asjaoluna, kuna lähedaste isikute jaoks tekitab see hirmu nii juhtunu kui ka tuleviku ees. Samuti tuleb võtta seisukoht, kuidas tõendada lähedase isiku hilisemaid psüühilisi üleelamisi. Autori arvates oleks õiglane lähenemine, et jõhkra mõrva tagajärjel on lähedaste isikute üleelamise puhul alati tegemist erandliku asjaoluga ning muudel juhtudel peaks olema tõendatud, et lähedasel isikul esinevad psüühikahäired, arstitõendiga.

Viimasena analüüsib autor maakohtute lahendeid, mis autori arvamusel ei kuulu ühegi Riigikohtu poolt toodud näidisloetelu alla.

Esimesena toob autor välja, et olukorras, kus kannatanu sai surma liiklusõnnetuse tõttu, asus Tartu Maakohus seisukohale, et kannatanu puhul oli tegemist noore inimesega, kes oli saanud tunnustust nii kohaliku meedia kui ka kooli poolt akadeemiliste saavutuste eest. Lisaks sellele tõi Tartu Maakohus välja kannatanu isikuomadusi ning asjaolu, et tegemist oli tunnustatud ühiskonnaliikmeha, kelle surm saabus süüdlase õigusvastase teo tagajärjel. Tartu Maakohus rahuldab tsiviilhagi.³²⁰ Autori arvates käsitles Tartu Maakohus erandlike asjaoludena isikust tulenevaid omadusi.

Teisena toob autor välja, et juhul, kui kahju tekitaja võtab tsiviilhagi omaks, ei ole kohtutel kohustust anda hinnangut erandlike asjaolude esinemisele.³²¹

Mittevaralist kahju on lähedased isikud nõudnud ka olukorras, kus kannatanu ja lähedane isik olid õnnelikus abielus, aga õigusvastase teo tõttu riivas surm põhiseaduslikku õigust perekonna puutumatusse. Antud kohtulahendis jättis Harju Maakohus tsiviilhagi rahuldamata.³²² Rahuldamata jäeti tsiviilhagi ka olukorras, kus ei esinenud erandlikke asjaolusid, aga lähedane isik tõi põhjenduseks, et kannatanu aitas vahel ema, ostes talle toitu ning tehes remonti, mille

³²⁰ TMKo 17.11.2009, 1-09-8885.

³²¹ VMKo 10.07.2017, 1-17-6628; HMKo 26.08.2013, 1-13-3731.

³²² HMKo 20.10.2008, 2-06-33683.

tõttu tahab lähedane isik anda kahjuhüvitise emale.³²³ Ühel juhul rahuldab Harju Maakohus hagi ka olukorras, kus mittevaralist kahju nõuti hukkunud looma eest.³²⁴

Ringkonnakohtu poolt tehtud lahendites nõustuti enamikel juhtudel maakohtu poolt avaldatud seisukohtadega. Tartu Ringkonnakohus analüüsis mitmes lahendis, millised on erandlikud asjaolud üleelamiste näol. Jõuti seisukohale, et pidev psühholoogiline nõustamine ja pikaajaline psühhoteraapia vajamine on vaadeldav kui erandlik asjaolu.³²⁵ Samas tõdes vastandlikul seisukohal olev Tartu Ringkonnakohus, et mitte igasugune kõrvalekalle isiku tavapärasest emotsionaalsest ja vaimsest seisundist ei ole käsitletav kui erandlik asjaolu, vaid selleks, et tuvastada isikul raske psüühikahäire, pidanuks lähedane isik esitama vastava oma ala spetsialisti poolt väljastatud tõendi. Vaatamata asjaolule, et lähedane isik käib psühholoogilisel nõustamisel, massaažis ning talle on kirjutatud välja rahustavaid ravimeid, ei tõenda eeltoodu, et isikul on raske psüühikahäire.³²⁶ Tartu Ringkonnakohus on toonud välja ka, et perekonna majandusliku olukorra halvenemist või töövõimetuse kaotust ei saa käsitleda kui erandlikku asjaolu, sest see oleks toimunud ka juhul, kui kannatanu oleks surnud mõnel teisel põhjusel.³²⁷

Maakohtuga samale seisukohale on asunud ka Tartu Ringkonnakohus avaliku huvi käsitluses, nõustades, et lähedasele isikule osaks saanud avalik tähelepanu tingib sündmuse pideva meenutamise ning põhjustab sellega kannatusi ja frustratsioonitunnet rohkem kui muul juhul, kui sureb keegi lähedastest.³²⁸

Maakohtuga oluliselt erinevale seisukohale on asunud Tartu Ringkonnakohus asjas, kus kannatanu oli 19-aastane ning lähedane isik tõi välja erandlike asjaoludena, millega maakohus ka nõustus, hukkunu saavutused, ühiskonnas omandatud tunnustused ning selle, et hukkunu oli pereväärtusi hoidev noormees ning inimene, kellel olid selged tulevikuplaanid. Ringkonnakohus jäi aga seisukohale, et noore inimese surmaga kaasnevad sellised asjaolud sageli ning need ei ole käsitletavad kui erandlikud asjaolud.³²⁹

³²³ HMKo 20.04.2010, 1-09-16587.

³²⁴ HMKo 14.03.2016, 2-15-19104, Harju Maakohus kohaldas VÕS § 134 lg 3 haige kassipoja puhul. Leiti, et isiklik emotsionaalne side loomaga on käsitletav sellise erandliku asjaoluna, mis õigustab mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmist VÕS § 134 lg 3 kohaselt.

³²⁵ TrtRnKo 13.11.2009, 1-09-5386. Märkusena Riigi Teatajas on lahendi kuupäevaks märgitud 13.11.2009, aga otsuse tegemise aeg kohtulahendi järgi on 07. märts 2011.

³²⁶ TrtRnKo 31.03.2016, 1-15-1618.

³²⁷ TrtRnKo 19.04.2010, 2-07-23928.

³²⁸ TrtRnKo 31.03.2016, 1-15-1618.

³²⁹ TrtRnKo 11.03.2010, 1-09-8885.

Tallinna Ringkonnakohtu seisukohtade alusel on aktsepteeritud erandlike asjaoludena olukorda, kus lähedane isik tegi koos kannatanuga läbi raske liiklusõnnetuse, mille tõttu üks abikaasadest suri. Erinevus maakohtu seisukohaga peitus selles, et ringkonnakohus ei arvestanud üksnes kohtueelses menetluses antud ütlustega, mille kohaselt lähedane isik ei mäletanud muud kui kiirabiautosse tõstmist, vaid ringkonnakohus tõi välja seisukoha, et on arusaadav ja usutav asjaolu, mille alusel 3 päeva peale abikaasa surmaga lõppenud liiklusõnnetust ei olnud lähedane isik psüühilisest seisundist tulenevalt võimeline kirjeldama ega andma ütlusi selle kohta, kas ja kuidas ta õnnetuspaigas kannatanut nägi.³³⁰ Autori arvates on seega ringkonnakohus lükanud ümber maakohtu seisukoha, et lähedane isik peab olema teadvusel olukorras, kus ruumiline kriteerium on täidetud. Sarnases olukorras nõustus Tallinna Ringkonnakohus, et kui mõlemad isikud olid samas autos ning mõlemad olid vigastatud ja üks nendest ei suutnud osutada teisele abi, kuigi oleks seda soovinud, siis on täidetud erandlike asjaolude kriteerium.³³¹

Erinevaid seisukohti on ka Tallinna Ringkonnakohtul hilisemate üleelamiste tõlgendamisel. Autori arvates pole päris kindel, et Tallinna Ringkonnakohus on võtnud ühe kindla suuna, millised peavad olema hilisemad üleelamised. Olukorras, kus kannatanul esines ärev depressiivne seisund, mis kõikus kõrge ja mõõduka astme vahel ning seisnes meeleolu languse kõrval ka leppimatuses ja vihas antud olukorra vastu, lähtus Tallinna Ringkonnakohus ekspertide arvamusest, et seda ei saa nimetada raskeks psüühiliseks seisundiks.³³² Samal seisukohal oli Tallinna Ringkonnakohus ka olukorras, kus lähedane isik käis pärast liiklusõnnetust korduvalt viga saanud kannatanut haiglas vaatamas, nägi kannatanu vigastusi ja kannatusi ning sai sellest raskeid üleelamisi. Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul polnud tegu erandlike asjaoludega.³³³ Olulisena tuleb märkida, et Tallinna Ringkonnakohtu kolleegium on toonud välja, mille alusel on võimalik tõendada, kas lähedane isik nägi hukkunu kannatusi ja vigastusi või mitte. Ringkonnakohtu sõnul piisab selliste asjaolude tõendamiseks lähedase isiku ütlustest.³³⁴

³³⁰ TlnRnKo 08.12.2014, 1-14-5940.

³³¹ TlnRnKo 08.09.2016, 1-15-10975.

³³² TlnRnKo 22.03.2011, 2-10-779.

³³³ TlnRnKo 07.03.2014, 1-13-5224.

³³⁴ TlnRnKo 15.09.2014, 1-14-2944.

Peamisteks põhjusteks, miks ringkonnakohus leidis, et mittevaraline kahju ei kuulu hüvitamisele, olid eelkõige asjaolud, et lähedane isik ning kannatanu ei viibinud omavahel ruumilises läheduses³³⁵ või et lähedane isik sai hilisemad üleelamised vahendatud viisil.³³⁶

Üldjoontes esineb sarnasusi autori arvates kohtupraktikas mittevaralisekahju hüvitamise ulatuses VÕS § 134 lg 3 alusel, kuid esineb ka erinevaid seisukohti. Need esinevad peamiselt asjaoludes, kuidas hinnata raskeid üleelamisi ning milline piir kujuneb raskel üleelamisel ja üleelamisel, mis on tekkinud lihtsalt kannatanu surma tõttu, sest iga lähedase surm omab endas hulgaliselt negatiivseid emotsioone.

Eesti ja Inglismaa lähenemised erinevad autori arvamusel omavahel oluliselt. Inglismaal toetatakse pigem universaalse hüvitise põhimõtet, mille kohaselt kõik, kes langevad kriteeriumisse, saavad fikseeritud suuruses hüvitise. Eestis lähtutakse aga iga kohtuasja eraldi analüüsimisest ning otsus langetatakse vastavalt kohtuasjas toodud asjaoludest lähtuvalt. Kuigi J. Lahe ja I. Kull pooldavad Eesti lähenemist³³⁷, siis autor pooldab pigem Inglismaa universaalset lahendust. Mitmel juhul võib maakohtute ja ringkonnakohtute poolt hinnangute andmisel tekkida lähedasel isikul küsimusi, miks sarnastel asjaoludel keegi teine on saanud kahjuhüvitise ning tema mitte. Kõige problemaatilisem on autori arvates aga just see, kuidas tõlgendada hilisemaid üleelamisi. Kui Inglismaa õiguse kohaselt kompenseeritakse kõigile kindel hüvitis, siis olukorras, kus kohus leiab, et üleelamised ei ole ikkagi niivõrd suured või lähedasel isikul ei ole õnnestunud tõendada, et need on niivõrd suured, jääb ta õigustatud hüvitisest ilma. Seega oleks oluliselt parem kohelda inimesi võrdselt, kuigi selline lähenemine võib kaasa tuua universaalse hüvitise, mis on väiksem, kui teatud olukordades hüvitis, mille lähedane isik oleks praeguse Eesti õiguskorra kohaselt omandanud. Alternatiivina oleks võimalik kohaldada ka hübriidset süsteemi, mis asuks Inglismaa ja Eesti õiguse vahepeal. Süsteem näeks autori arvates välja selline, et teatud summa mittevaralise kahju hüvitamiseks hüvitatakse kõigile lähedastele isikutele, olenemata erandlike asjaolude olemasolust. Lisaks sellele oleks mingi kindla ja konkreetse erandliku asjaolu esinemisel, nt ruumilise läheduse kriteeriumi täitumisel, hüvitise suurus oluliselt suurem. Selline süsteem näeks ette kahetasandilist hüvitist, mille kohaldamine oleks autori arvates igati mõistlik.

³³⁵ TlnRnKo 10.11.2014, 1-14-5876; TlnRnKo 12.03.2013, 1-12-4001.

³³⁶ TlnRnKo 16.02.2017, 1-16-4139.

³³⁷ J. Lahe, I. Kull (viide 241), lk 7.

4.3. Mittevaralise kahju eest väljamõistetava rahalise hüvitise suuruse määramise põhimõtted ja arvesse võetavad asjaolud

H. Tammiste poolt väljatoodu kohaselt tuleb lähtuvalt diferentsihüpoteesile asetada kannatanu sellesse olukorda, mis oleks võimalikult lähedane olukorrale, kus ta oleks olnud, kui rikkumist ei oleks esinenud. Arvestades mittevaralise kahju spetsiifikat, milleks on füüsiline ja hingeline valu, on seda eesmärki väga raske, kui isegi võimatu, saavutada.³³⁸ Riigikohtu sõnul rahaliselt hüvitamisele kuuluva mittevaralise kahju suuruse otsustab kohus diskretsiooni alusel, mis välistab ka üldjuhul võimaluse vaidlustada hüvitise väljamõistnud kohtu otsust ainuüksi hüvitise suuruse põhjendamatusetele tuginedes. Samas peavad kohtute väljamõistetud mittevaralise kahju hüvitiste suurused vastama ühiskonna üldise heaolu tasemele ning kas või juba üldise võrdsuspõhiõiguse tagamiseks ja kohtusüsteemi autoriteedi säilitamiseks olema sarnastel asjaoludel võrreldavad.³³⁹

Puudutades võimalikku kahjuhüvitise suurust on ka kriminaalkolleegium märkinud, et Riigikohtu poolt korduvalt väljendatud seisukoha alusel puuduvad moraalse kahju suuruse kindlaksmääramiseks objektiivsed kriteeriumid ja kahju suurus väljendub kohtu hinnangus, mille kujundamisel juhindub kohus õiguse üldpõhimõtetest, ühiskonna üldise heaolu tasemest ning kohtupraktikast.³⁴⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommenteeritud väljaande kohaselt mittevaralise kahju rahalisel hüvitamisel tuleb järgida põhimõtet, et mittevaralise kahju eest mõistliku rahasumma väljamõistmisel arvestab kohus, sõltumata poolte taotlusest, rikkumise laadi ja raskust, rikkuja süüd ning selle astet, poolte majanduslikku olukorda, kannatanu enda osa kahju tekkimises jt asjaolusid, millega arvestamata jätmine võiks kaasa tuua ebaõiglase hüvitise määramise. Seega oleneb tervisekahjustusega tekitatud mittevaralise kahju eest väljamõistetava rahalise hüvitise suurus kehavigastuse raskusest ning muudest negatiivsetest tagajärgedest, mis tekkisid kehavigastuse tõttu. Kui isikule on tekitatud kahju, siis tuleb võtta arvesse ka tema eeldatava valu suurust.³⁴¹

Kannatanu võib tõendada VÕS § 134 lg 2 järgi suurema rahalise hüvitise saamiseks muid negatiivseid mittevaralisi tagajärgi, mis tekkisid seoses vabaduse võtmisega, tervise

³³⁸ H. Tammiste (viide 238), lk 134.

³³⁹ RKTko 3-2-1-19-08 p 13.

³⁴⁰ RKKko 3-1-1-57-10 p 26.

³⁴¹ V. Kõve jt. Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I-V osa (§-d 1-305). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, A. Kangur, § 233, komm. 3.5.

kahjustamisega või isiklike õiguste rikkumisega. Kohus peab sellisel juhul otsustama, kas ja missugusel määral need tagajärjed mõjutavad rahalise hüvitise suurust.³⁴²

Analüüsitud kohtupraktika alusel on ka maakohtud ja ringkonnakohtud teatud juhtudel hüvitise suurust korrigeerinud.

Esimesel juhul on tegemist kahju tekitajast endast tulenevatest põhjustest. Tartu Maakohus võttis seisukoha, et olukorras, kus süüdistataval puudub vara ja sissetulek, kuna süüdistatav lõpetas alles kooli ega oma töökohta, tuleb kannatanu poolt esitatud tsiviilhagi mittevaralise kahju hüvitamiseks rahuldada üksnes osaliselt. Lisades, et süüdistatav peab tasuma ka kohtukulud.³⁴³ Sarnasele seisukohale on asunud Tallinna Ringkonnakohus, mille kohaselt mittevaralise kahju hüvitamise kohustuse tulemusel ei või oluliselt halvendada kohustatud isiku elukvaliteeti. Kuna süüdistatav on varem kohtulikult karistamata isik ning hetkel tööstushariduskeskuse õpilane, puuduvad tal piisavad rahalised vahendid kannatanu nõude rahuldamiseks.³⁴⁴

Teisena on võetud arvesse surmasaanud isiku enda osa kahju tekkimises. Harju Maakohtu seisukoha alusel kriminaalasjas, kus lähedasele isikule on mittevaraline kahju tekitatud süüdistatava poolt raske tahtliku liiklusnõuete rikkumisega, ei saa arvestamata jätta liiklusavariis saadud vigastuste tõttu surma saanud isiku enda käitumist. Kannatanu istus alkohoolijooobes juhi sõidukisse vabatahtlikult ega kinnitanud autos turvavööd. Samuti arvestas Harju Maakohus antud lahendi puhul asjaolu, et hetkel, millal lähedane isik haiglas kannatanut nägi, oli viimasel juba fikseeritud ajusurm. Tuleb märkida, et kohus arvestas hüvitise arvutamisel ka asjaoluga, mille kohaselt lähedane isik on noor naine, kes ei jäänud poja surma tõttu päris üksi, vaid tal on veel vanem poeg, kes saab olla emale toeks.³⁴⁵

Olulisena märgib autor Tallinna Ringkonnakohtu lahendi, mille kohaselt asuti seisukohale, et süüdistatava kodulaenu kohustuse olemasolu ei saa aga kuidagi vähendada tema kohustust hüvitada enda käitumise tõttu tekitatud kahju, sh mittevaraline kahju. Leides, et vajaduse korral tuleks ka kodulaenuga seotud eluase vahetada soodsama eluaseme vastu, kui isiku kohustused ei võimalda vastavat kulu finantseerida. Tallinna Ringkonnakohtu kolleegiumi hinnangul on

³⁴² T. Tampuu (viide 19), lk 363.

³⁴³ TMKo 14.07.2011, 1-10-16566.

³⁴⁴ TlnRnKo 08.12.2014, 1-14-5940.

³⁴⁵ HMKo 09.03.2010, 1-10-195.

igal juhul kahjude hüvitamise kohustus prioriteetne isiku soovi ees võimaldada endale laenuga finantseeritavat eluaset.³⁴⁶

Autor nõustub eelnevalt toodud Tallinna Ringkonnakohtu lahendiga, et mittevaralise kahjuhüvitise suuruse määramise juures ei tuleks võtta arvesse asjaolu, et kahju tekitajal lasuvad teised võlakohustused. Küsitavaks jääb autori arvates Tartu Maakohtu seisukoht, kas peaks arvestama asjaoluga, et kahju tekitaja on just kooli lõpetanud ning tal puudub igasugune vara. Ühest küljest on mõistetav, et kahju hüvitamise kohustus paneb teda raskemasse majanduslikku olukorda, aga teisest küljest peaks lähenema olukorrale selliselt, et kahju tekitajal lasub kohustus endale võimalikult kiiresti hankida töökoht, et hüvitada kahju, mis on kahju tekitaja tõttu lähedastele isikutele tekkinud. Lähtuvalt sellest arvab autor, et kooli lõpetamist ning vara puudumist tuleks käsitleda kui vähese tähtsusega asjaolu hüvitise suuruse arvestamisel. Autor nõustub ka Harju Maakohtu poolt väljatooduga, et kahju suuruse arvestamisel tuleb vaadelda kannatanu enda käitumist, kuid antud kohtulahendis ei nõustu autor Harju Maakohtu poolt arvestatud seisukohaga, mille alusel on lähedase isiku näol tegemist noore naiseaga, kes ei jää üksi, kuna tal on lisaks hukkunud pojale ka teine poeg. Autori arvates peaks olema lubamatu selliste asjaolude arvestamine kahju hüvitise suuruse määramisel. Asjaolu, et lähedane isik ei jää peale õigusvastast tegu üksinda, ei saa tähendada, et lähedane isik tunneks selle tõttu väiksemas ulatuses raskeid läbielamisi.

VÕS § 134 lg 3 puhul on lähedasele isikule väljamõistetud kahjuhüvitiste suurused jäänud maakohtutes enamasti vahemikku 3000 eurot³⁴⁷ – 25 564.66 eurot³⁴⁸. Ringkonnakohtutes on välja mõistetud kahjuhüvitiste suurused 3000 eurot³⁴⁹ – 15 977.71 eurot³⁵⁰.

Mittevaralise kahju nõude suurus tuleneb eelkõige kohtu poolt antavast hinnangust. Autor on seisukohal, et lähtuvalt analüüsitud kohtupraktikast esineb sarnaste asjaolude puhul siiski summade suuruses olulisi erinevusi. Selline erinevus võib tekitada aga isikul, kellele mittevaraline kahju hüvitatakse, umbusaldust kohtusüsteemi vastu, tõstatades tema jaoks õigustatud küsimuse, miks keegi teine sai rohkem kui tema. See on ka üheks põhjuseks, miks

³⁴⁶ TlnRnKo 08.09.2016, 1-15-10975.

³⁴⁷ HMKo 26.08.2013, 1-13-3731, Autor ei arvesta HMKo 14.03.2016, 2-15-19104 kohtulahendit põhjusel, et antud lahendis oli tegemist mittevaralise kahju hüvitamisega looma puhul.

³⁴⁸ PMKo 01.07.2010, 1-10-350. Märkusena lisab autor, et tegemist oli kahe lähedase isikuga, kes said mittevaralise kahju hüvitise.

³⁴⁹ TlnRnKo 15.09.2014, 1-14-2944.

³⁵⁰ TrtRnKo 13.11.2009, 1-09-5386. Märkusena Riigi Teataja lehel on lahendi kuupäevaks märgitud 13.11.2009, aga otsuse tegemise aeg kohtulahendi järgi on 07. märts 2011. Lisaks lisab autor, et mittevaraline kahju mõisteti välja kahelt õigusvastase teo teinud isikult kahele lähedasele isikule.

autor toetab pigem Inglismaa süsteemi. Fatal Accidents Act 1976 jaotis 1A lg-est 3 tulenevalt on mittevaralise kahju hüvitise suuruseks 12.980 naela.³⁵¹ Olukorras, kus mittevaralise kahju saanud isikuid on mitu, jaotatakse kahjuhüvitis nende vahel võrdselt.³⁵²

Selleks, et vältida erinevaid tõlgendusi nii erandlike asjaolude sisustamisel kui ka erinevaid suurusi kahjuhüvitiste väljamõistmisel, pooldab autor eelkõige kaheastmelise hübriidset eelpool toodud süsteemi loomist, mis hõlmaks endas Eesti õiguskorras väljakujunenud teatud paindlikkust ning Inglismaa õiguskorra konkreetset. Autori arvates on sellise lähenemise juures kõige paremini kaitstud kahju saanud isiku huvid.

³⁵¹ Fatal Accidents Act 1976. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30> (01.02.2018).

³⁵² A. Burrows (viide 68), lk 730.

KOKKUVÕTE

Elu on kõige olulisem inimõigus, mida õiguskord kaitseb. See tekib inimese elusalt sünniga ning lõppeb surmaga. Riigi üheks peamiseks kohustuseks on tagada ühiskonnas turvatunne.

Kahju, mis võib tekkida teise isiku surma põhjustamise korral, saab jaotada kaheks: varaliseks ja mittevaraliseks kahjuks. Varalise kahju puhul on lihtsam määratleda, millises ulatuses tuleb kahju hüvitada. Mittevaralise kahju puhul on hüvitise määramine keerulisem, kuna puudub viis tekkinud kahju mõõtmiseks.

Vastutus tekkinud varalise ja mittevaralise kahju eest võib tekkida surma põhjustamise korral erinevatel alustel: lepingu rikkumisest tulenevalt või lepinguvälistest võlasuhetest (eelkõige delikti üldkoosseisu, riskivastutuse või tootjavastutuse alusel).

Varalise kahju hüvitamise peamiseks eesmärgiks on Eesti õiguse kohaselt asetada inimene positsiooni, kus ta oli enne kahju tekkimist.

Varaline kahju, mis tekib kannatanul matusekulude kandmise tõttu, on Eesti õiguskorras hüvitatav VÕS § 129 lg 1 ja 2 kohaselt. Hüvitamisele kuuluvad VÕS § 129 lg 1 alusel mõistlikud matusekulud. Selleks, et sisustada, mida tähendavad mõistlikud matusekulud, analüüsis autor Eesti maakohtute, ringkonnakohtute ja Riigikohtu praktikat.

Kohtupraktikas on aktsepteeritud mõistlike matusekuludena erinevaid kulutusi matuseteenuseid pakkuvatele asutustele, kalmistutele, hauaplatsile, transpordile, krematooriumitele, matusetalitusele, lapsehoidjatele, peielauale, riietele, pärimismenetlusele jt kulutusi. Autori arvates puudub Eesti kohtupraktikas kindel raamistik mõistlike matusekulude sisustamiseks ning kohati jääb mulje, et kohtud pole lähtunud senisest kohtupraktikast. See tuleb kõige paremini ilmseks transpordile ning riietusesemetele tehtud kulutuste väljamõistmisel.

Matusekulude puhul jõudis autor järeldusele, et enamik nõudeid, mis on esitatud matusekulude hüvitamiseks, olenemata sellest, kas need on vahetult seotud inimese matmisega või mitte, on kohtupraktika poolt aktsepteeritud. Peamiseks probleemiks matusekulude hüvitatavuse juures ei ole kannatanu jaoks mitte asjaolu, kas konkreetne kulu on vaadeldav mõistlikuna või mitte, vaid asjaolu, kas konkreetset kulu on kannatanu piisavalt tõendanud. Ilmekaks näiteks toob autor, et kohtupraktikas on aktsepteeritud peielauale tehtud kulutusi, mis tulenevad hotelli või kohviku poolt esitatud arvest, aga pole aktsepteeritud kulutusi, mis kannatanu on teinud poest

toidukauba ostmisel peielauale. Autori arvates peaksid kohtud võtma konkreetsema seisukoha, millised kulutused käivad mõistlike matusekulude alla ning milliseid mitte. Autor pakub lahenduseks, et aktsepteeritavad kulud, peaksid olema sellised, mis tagavad elu kaotanud inimesele matused, mille osaks ta oleks saanud, kui kannatanu oleks surnud loomulikku surma.

Lähtuvalt Eesti kohtupraktikast, on matusekulude hüvitamist nõudvateks isikuteks olnud eelkõige isa, ema, poeg, õde ja abikaasa. Oluliselt väiksemal määral on matusekulude hüvitamist nõudnud VÕS § 129 lg 2 kohaselt isikud, kellel ei ole kohustust kanda matusekulusid: ohvri elukaaslane, kasuisa ning erinevad juriidilised isikud. Autor on seisukohal, et VÕS § 129 lg 1 ja VÕS § 129 lg 2 kohaselt on õnnestunult reguleeritud isikute loetelu, kellel on õigus matusekulude hüvitamiseks. Antud juhul annab regulatsioon nõudeõiguse ka isikule, kes ei pruugi olla seotud surmasaanud isikuga.

Eestis kehtiv regulatsioon mõistlike matusekulude hüvitamiseks paneb üldjoontes kahju saanud isiku väga lähedasse olukorda, kui kahju ei oleks tekkinud. Üldiselt on aktsepteeritavaks loetud kõiki nõudeid, mis kahju saanud isikul on tekkinud. Seega autor on seisukohal, et Eestis kehtiv regulatsioon ja kohtupraktika on seni kaitsnud kõige rohkem kannatanut, kellel on tekkinud varaline kahju. Kahju tekitaja on tavaliselt halvemas situatsioonis ning vähestel juhtudel on kannatanu poolt nõutud matusekulude hüvitise suurust vähendatud.

Olukordi, kus surmasaanul tekkis tervisekahjustus peale õigusvastase teo toimepanemist, kuid enne bioloogilist surma, esines Eesti kohtupraktikas vähe. Suurim nõue oli antud juhul esitatud Eesti Haigekassa poolt 29 631.21 euro ulatuses. Analüüsitud Eesti ja Inglismaa kohtupraktika ning õiguskirjanduse alusel on võimalikud nõuded, mis tekivad tervisekahjustusest või töövõimetusel, suuresti sarnased ning kahju, mis surmasaanu sai tervisekahjustuse või töövõimetusel tõttu, kuulub hüvitamisele mõlemas õiguskorras.

Saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahju hüvitamist kohustatud isiku surma korral võimaldab Eesti õiguskord nõuda VÕS § 129 lg 3 – 6 kohaselt. Vastavalt sellele moodustub kaks ringi õigustatud isikutest, kellel on õigus nõuda saamata jäänud ülalpidamist. Esimese ringi kuuluvad isikud, kelle puhul oli ülalpidajal seadusest tulenev kohustus nende eest hoolt kanda. Kohtupraktikas on sellisteks isikuteks olnud peamiselt lapsed ning surmasaanud lapse ema. Teine ring moodustub aga isikutest, kes ei pruugi olla sugulussuhtes surmasaanuga, või õigustatud isikutest, kelle puhul ei ole kohustatud isikul seadusjärgset kohustust ülalpidamise andmiseks. Paindlikkuse tagab Eesti õiguskorras olulisel määral VÕS § 129 lg 6, mille kohaselt on võimalik ülalpidamist nõuda ka isikul, keda surmasaanu pidas üleval kõlbelise kohustuse

alusel või kui ta elas surmasaanuga nagu perekonnas ning võib eeldada, et surmasaanu oleks ülalpidamist jätkanud ka hiljem. Autori arvates on Eesti seadusandjapoolne lähenemine kannatanu jaoks positiivne, sest see annab võimaluse olukorras, kus perekond elab koos, kuid üks vanematest ei ole bioloogiline isa, vaid kasuisa, saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahju nõudmiseks. Lisaks lapsele on antud juhul kaitstud ka isikud, kes elavad vabaabielus.

Võrreldes Eesti õiguskorraga, on Inglismaal määratletud konkreetselt isikute ring, kes saavad nõuda ülalpidamist, kuid üldjoontes need kattuvad nii Eesti kui Inglismaa õiguskorras. Positiivse küljena toob autor välja aga Eesti õiguskorra paindlikkuse saamata jäänud ülalpidamisest tuleneva kahju nõudmiseks väljaspool perekonnasidemeid.

Probleeme ülalpidamishüvitise suuruse määramisega esines nii analüüsitud Eesti kui ka Inglismaa õiguskorras, kuna puudub konkreetne ning täpne valem, mis võimaldaks mõista kahjuhüvitise välja selliselt, et ülalpidamishüvitise saaja jääks võimalikult lähedasse majanduslikku olukorda, võrreldes omavahel positsioone, mis tal oli enne ülalpidamishüvitise andmiseks kohustatud isiku surma ning pärast surma. Eesti õiguse kohaselt, vastavalt VÕS § 129 lg-le 3, peab kahju hüvitamiseks kohustatud isik maksma sellele isikule mõistliku rahalise hüvitise, mis vastaks suurusele, mida surmasaanu oleks oma eeldatava eluea kestel andnud. Seega autori arvates asendab Eesti õiguskord kahju tekitanud isiku ülalpidamist andma kohustatud isikuga ning paneb kahju tekitajale kohustused, mis oleksid olnud kohustatud isikul õigustatud isiku suhtes. Peamisteks probleemideks ülalpidamishüvitise suuruse arvestamise juures võib mõlemas olukorras lugeda asjaolusid, et ei ole teada, kui kaua hageja elab või kaua kohustatud isik oleks elanud ning kui kaua ta oleks töökohta omanud jt tegureid. Autor on seisukohal, et eelnevalt toodud tegureid ei ole võimalik kunagi täielikul määral arvesse võtta, nende tegurite ebakindluse tõttu. Üheks oluliseks kriteeriumiks ülalpidamishüvitise määramisel võib pidada kohustatud isiku eeldatavat eluiga, mille järgi hinnatakse, kui kaua kohustatud isik oleks suutnud ülalpidamist anda. Samas juhib autor tähelepanu, et kohtupraktikas ei esinenud ühtegi olukorda, kus kostja oleks surma põhjustamise korral vaielnud kohustatud isiku eeldatava eluea arvestamisele vastu.

Eesti kohtupraktikas võetakse saamata jäänud ülalpidamise eest hüvitise arvestamisel arvesse, kui suurt ülalpidamist oleks kohustatud isik olnud võimeline andma ülalpeetavale. Samuti arvestatakse laste puhul nende eluvajadustest tulenevaid tegureid, milleks on lapse võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutused, lisaks arvestatakse ka kasvatamisest tulenevaid kulusid. Kohtupraktikas on olulisel kohal ka vanemate varaline

seisund, mille puhul hinnatakse eelkõige vanemate sissetulekut, millest nad saavad katta lapse ülalpidamiskulusid. Autori arvates ei ole esmatähtis hinnata õigusvastase teo teinud isiku varalist seisundit, vaid just õigusvastase teo tõttu elu kaotanud isiku oma, samas ei tohi kahju tekitajat panna liialt halba majanduslikku olukorda.

Autori arvates moodustab kõige keerulisema situatsiooni olukord, kus ülalpidamise kohustus tekib tulevikus ning ülalpidamiseks kohustatud isik võis õigusvastase teo toimepanemise hetkel olla alaealine. Kohtupraktikas on näiteks sellises olukorras võetud seisukoht, et tuleb arvestada õigustatud isiku pensioniiga ning vanema keskmist eluiga. Seega oleks õigustatud isikul tulevikus õigustatud saada nende aastate eest, mis jääb pensioniea ning keskmisest elueast tuleneva surma vahepealsesse perioodi.

Kõige olulisema probleemi moodustab autori arvates ülalpidamishüvitise juures asjaolu, milliste kriteeriumitega tuleks arvestada ja millistega mitte.

Nii Eesti kui Inglismaa õiguskord on autori arvates ülalpidamishüvitise määramisel silmitsi sarnaste probleemidega, mille puhul on kõige raskem just ennustada, millises ulatuses peaks kahju hüvitama, ilma et tekiks alusetu rikastumine. Kui Eesti õiguskorras lähtutakse pigem iga kaasuse analüüsist eraldi, siis Inglismaa õiguses on proovitud asetada kaasusest tulenevad asjaolud valemisse, mis peaks tagama kahjustatud isiku kahju hüvitamise. Autor ei poolda sellise lahenduse kasutamist, sest proovides asetada elulised asjaolud valemisse, ei ole võimalik arvestada iga konkreetse kaasuse omapäraga.

Eesti õiguskorras makstakse kahjuhüvitis kahju tekitanud isiku poolt perioodiliste maksetena, Inglismaa õiguskorras kuulub aga kahju hüvitamisele korruga. Perioodilised maksed omavad autori arvates eelist kannatanu jaoks selle tõttu, et teoreetiliselt saab ta kindel olla, et igal kuul saab kannatanu eluks vajamineva summa, mis välistab olukorra, et kannatanu võib kaotada korruga kogu makstud kahjuhüvitise. Perioodiliste maksete eelis on ka see, et tasumise aega ja suurust saab kummagi poole taotlusel muuta, kui ilmnevad asjaolud, mis on maksete tasumise aja ja suuruse määramiseks olulised ning mille ilmenemise võimalust ei arvestatud perioodiliste maksete määramise hetkel VÕS § 136 lg 4 kohaselt.

Lisaks varalise kahju hüvitamisele analüüsis autor käesolevas magistritöös mittevaralise kahju hüvitamist. Mittevaraline kahju seisneb eelkõige isiku hingelises valus ning füüsilistes kannatustes. Võrreldes varalise kahjuga, on mittevaraline kahju oluliselt erinev, kuna see ei too endaga kaasa rahas mõõdetavat kahju.

Olukorras, kus inimene on õigusvastase teo tagajärjel surma saanud, tuleb mittevaralise kahju hüvitamise juures tähelepanu pöörata ajalisele teljele. Vaadelda tuleb eelkõige perioodi, mis jääb surma põhjustanud sündmuse ja faktilise surma vahele. Sellel perioodil võib tekkida kannatanul hingelise valu ning füüsiliste kannatuste tõttu mittevaraline kahju, mis on hüvitatav Eesti õiguskorras ning isiku surma korral pärandatav pärijatele, kes saavad nõude kahju tekitaja vastu maksma panna.

Isiku surmaga seoses võivad tervisekahjustused tekkida ka teistel isikutel surma põhjustanud õigusvastase teo nägemise tõttu, mis on samuti hüvitatavad. Sellisel juhul ei ole tekitatud kahju üksnes isikule, kes õigusvastase teo tõttu sureb, vaid kahju on tekitatud ka kõrvalseisjale.

Üldjoontes kuulub õiguskirjanduse kohaselt Eesti õiguskorras hüvitamisele üksnes kahju, mis on tekitatud kahjustatud isikule endale, kuid teatud olukorras on mittevaraline kahju hüvitatav ka surmasaanud isiku lähedastele. VÕS § 134 lg 3 alusel saavad surmasaanu lähedased isikud nõuda mittevaralise kahju hüvitamist aga üksnes olukorras, kus esinevad erandlikud asjaolud.

Kuna Eesti õiguskorras ei ole välja toodud ammendavat loetelu, kes kvalifitseeruvad lähedasteks isikuteks VÕS § 134 lg 3 mõttes. Lähtuvalt analüüsitud kohtupraktikast olid eelkõige nendeks isikuteks abikaasa, lapsed, vend, isa, ema, vanemad, poeg, tütar ja elukaaslane, kuid kahtlemata ei piirdu võimalik lähedaste isikute ring üksnes nende inimestega.

Üldjoontes on autor seisukohal, et õiguslikku vaidlust küsimuse üle, kes lähedase inimese alla kvalifitseerub või mitte, ei teki. Üldiselt pole ka ühtegi hagi rahuldamata jäetud põhjusel, et tegemist ei ole olnud lähedase isikuga, kuigi kohtupraktika poolt on analüüsitud, kas mõnda konkreetset isikut saab käsitleda kui lähedast isikut. Erinevalt Eesti õiguskorrale on Inglismaa õiguskorras täpselt määratletud, kes on lähedased isikud mittevaralise kahjuhüvitise saamiseks. Peamiselt käsitletakse õigustatud isikutena Inglismaa õigussüsteemis sugulussuhtes olevaid isikuid. Autor on seisukohal, et pooldada tuleks eelkõige paindlikkust, nagu Eesti õiguskorras on tehtud. Inglismaa õiguskord suurendab küll õiguskindlust ning usaldust, et seaduses väljatoodud isikud on käsitletavad kui õigustatud isikud mittevaralise kahjuhüvitise saamisel, kuid see ei jäta võimalust hinnata iga kohtuasja vastavalt selle omapärale. Autori arvates oleks väär jätta isik, kelle elu on surmasaanud isikuga lähedaselt seotud ning nende vahel tugevad emotsionaalsed sidemed, ilma õigusest hüvitisele üksnes selle tõttu, et antud isik ei ole seaduse mõttes käsitletav kui lähedane isik.

Kuna VÕS § 134 lg 3 ei anna kindlat suunist, kuidas erandlikke asjaolusid tuleks sisustada, analüüsis autor maakohute, ringkonnakohtute ning Riigikohtu praktikat. Analüüsi teostamisel

võttis autor aluseks Riigikohtu poolt välja toodud neli kriteeriumi, mille puhul on erandlikud asjaolud täidetud. Nendeks kriteeriumiteks olid:

- Olukord, kus lähedase isiku ja hukkunu või raskelt kannatanu vahel oli ruumiline lähedus kahju tekitamise ajal.
- Olukord, kus lähedane isik saab hilisemaid üleelamisi hukkunu või raskelt vigastatud lähedase inimese vigastuste või kannatuste nägemisest.
- Olukord, kus tegelikult soovitigi rünnata või mõjutada kannatanu lähedasi.
- Olukord, kus kannatanule tekitati kahju tahtlikult ning lähedastel esinevad hiljem üleelamised.

Autori arvates esineb aga kohtupraktikas suuri erinevusi erandlike asjaolude sisustamisel. Erilist tähelepanu pööras autor just maakohtute kohtupraktikale ning ringkonnakohtute kohtupraktikale olukorras, kus muudeti maakohtute otsust.

Kui mõistlike matusekuludega oli kohtupraktika suund pigem hüvitada kõik kulud, mis tõendatavalt on seotud surmasaanu matustega, siis erandlike asjaolude olemasolule hinnangu andmisel jääb tihtipeale mulje, et täidetud on küll mõni Riigikohtu poolt esitatud kriteerium, kuid kohtu seisukohal erandlikke asjaolusid siiski ei esine. Kohati tekitab see autori arvates kannatanu jaoks olukorra, kus on õnne küsimus, kas mittevaraline kahju hüvitatakse või mitte.

Vaadeldes lähemalt Riigikohtu poolt toodud nelja kriteeriumit, siis peaaegu kõigi kriteeriumite hindamise juures esines vastandlikke olukordi. Ruumilise läheduse puhul kohtud aktsepteerisid erandlike asjaoludena olukorda, kus isik jõudis sündmuskohale peale õigusvastase teo toimepanemist, ning lugesid täidetuks ruumilise läheduse kriteeriumi, kuid teisel juhul olukorras, kus abikaasad tegid läbi liiklusavarii, milles üks abikaasa nägi teist abikaasat suremas, leidsid maakohtud, et ruumilise läheduse kriteerium ei ole täidetud. Lisaks ruumilisele lähedusele anti kohtupraktika poolt hinnang ka ruumilistele sidemetele, kuid autorile jäi selgusetuks, mida see kohtute jaoks tähendas. Ühel juhul käsitleti seda kui füüsilist lähedust õnnetuse toimumise hetkel ning teisel juhul elukorralduslikku seisundit lähedase isiku ja kannatanu vahel. Erinevusi esines ka hilisemate üleelamiste nägemises. Autori arvates ei ole kohtupraktikas kindlat seisukohta, millised peaksid olema hilisemad üleelamised ning kuidas neid lähedane isik peaks tõendama.

Autori arvates esineb olulisi eriarvamusi maakohtute hinnangutes, millised on erandlikud asjaolud olukorras, kus kannatanule tekitati tahtlikult kahju ning lähedastel esinevad hilisemad

üleelamised. Ühel juhul aktsepteerivad maakohtud olukorda, kus kannatanu tapeti jõhkral ja piinaval viisil erandliku asjaoluna lähedase isiku tsiviilhagi rahuldamiseks. Teisel juhul aga leitakse, et tegemist ei ole erandliku asjaoluga ning lein ja kaotusvalu, mis sellise õigusvastase teoga kaasneb, on asjaolusid arvestades normaalne. Ebaselge on ka küsimus lähedase isiku hilisemate üleelamiste tõendamisest. Osadel juhtudel maakohtud ei rahuldanud hagi põhjusel, et arstlikult ei olnud tõendatud psüühikahäirete tekkimist, teisel juhul aga piisas maakohtutele lähedase isiku ütlustest. Autori arvates tuleks võtta kindel seisukoht, kas olukorda, kus kannatanu sureb tapmise tagajärjel, võib käsitleda erandliku asjaoluna, kuna lähedaste isikute jaoks tekitab see hirmu nii juhtunu kui ka tuleviku ees. Samuti tuleb võtta seisukoht, kuidas tõendada lähedase isiku hilisemaid psüühilisi üleelamisi. Autori arvates oleks õiglane lähenemine, et jõhkra mõrva tagajärjel on lähedaste isikute üleelamise puhul alati tegemist erandliku asjaoluga ning muudel juhtudel peaks olema arstlikult tõendatud, et lähedasel isikul esinevad psüühikahäired.

Lisaks eelnevale on teatud olukordades maakohtud arvestanud ka nn muude asjaoludega, millel autori arvates ei ole mingit seost erandlike asjaoludega, näiteks analüüsides isiku ühiskondlikku tausta või isikuomadusi.

Autor on arvamisel, et Inglismaa õigussüsteemis on mittevahalise kahju hüvitamine lähedasele isikule reguleeritud oluliselt paremini kui Eestis. Inglismaa õiguse kohaselt saavad hüvitise kõik õigustatud isikud, kes on seaduses välja toodud. Hüvitise suurus on, olenemata mittevahalise kahju tekitanud asjaoludest, kõigi jaoks ühesugune. Autori arvates võiks ka Eesti õigussüsteem võtta üle antud küsimuses Inglismaa õiguse lähenemise positiivsed küljed. Autor pooldaks hübriidse süsteemi loomist, mis koosneks kahest tasandist. Esimesel tasandil saavad mittevahalise kahju hüvitise kõik lähedased isikud, kelle loetelu on määratletud Eesti praeguse õiguskorra alusel. Teine tasand antud hüvitise puhul oleks kindla asjaolu esinemine, mis suurendaks oluliselt hüvitise suurust. Selliseks asjaoluks võiks olla nt ruumiline lähedus kannatanuga õigusvastase teo toimepanemise hetkel. Hinnata tuleks just füüsilist lähedust ning mitte asjaolu, kas lähedane isik on õigusvastase teo toimepanemise hetkel teadvusel või mitte.

Kokkuvõtlikult on autor arvamisel, et üldjoontes on regulatsioon, mis tuleneb VÕS § 129 lg 1-6 ning 134 lg-est 3 põhjendatud, tagades kaitse nii kahju saanud isikule, kui ka teatud mõttes isikule, kes on kahju tekitanud. Kohtupraktikast tuleneb kohati aga ebaühtsust kahju hüvitamise ulatuse määramise juures. Selline ebaühtsus tuleb esile kõige rohkem VÕS § 134 lg 3 kohaldamisel. Autor loodab anda käesoleva magistritööga omapoolse panuse juhtimaks

tähelepanu kohtupraktikast tulenevatele erisustele, nii mõistlike matusekulude hüvitamisel, ülalpidamisühivitse suuruse määramisel, kui ka termini erandlike asjaolude sisustamisel. Selle juures tuues välja positiivseid külgi Inglismaa õiguskorrast, mida oleks võimalik võtta kasutusele ka meie õiguskorras.

SUMMARY

Extent of Compensation for Damage in Case of Causing Death

Damage arising from causing death to another person may be divided into two: patrimonial and non-patrimonial damage. In case of compensating patrimonial damage it is considerably easier to determine the indemnity than in case of non-patrimonial damage. There is no exact method how to define the range of the damage in case of non-patrimonial damage because the measurable value is not reduced.

In case of causing death to another person, patrimonial damage may arise from funeral costs, health damages, incapacity for work or loss of maintenance allowance. Non-patrimonial losses may arise under circumstances that death of a close person may bring about posterior sufferings or the deceased person may receive non-patrimonial damage claim before his death.

The aim of the present master's thesis is to find answer to the question, which damage compensation regulation and which court practice based on it in case of causing death defends the rights of the aggrieved person, the tortfeasor and other persons in the most balanced way.

In this master's thesis, the author compares Estonian approach towards the English legal order in respect to regulations of compensating damage. The author dwells upon strengths and weaknesses of both the legal orders. The author chose English legal order for comparison because its common law legal system that has equal importance beside the continental European legal culture.

The master's thesis is divided into four chapters. The first chapter is primarily of supporting character where the author describes causing death in the legal understanding and what can be the basis of responsibility according to contract law and law of torts.

Focus of the second chapter is set on analysis of compensation for costs arising from funeral and medical treatment expenses as well as damage from incapacity for work. The author highlights the general criteria for compensating patrimonial damage and definition of reasonable funeral costs according to section 129 subsection 1 of the Law of Obligations Act based on practice by county courts, circuit courts and the Supreme Court. In addition to the above mentioned, it was also analysed who actually are the entitled persons accepted by court practice who can claim compensation for funeral expenses from the tortfeasor.

In the third chapter, the author analysed maintenance compensation that can be claimed in case of causing death of a person. Also, who make up the circle of entitled persons for claiming compensation and what is the range of compensation in monetary form according to court practice as well as what is the basis for determining the relevant sums.

The fourth chapter, covers issues of compensation for non-patrimonial damage in case of causing death. Claims for compensation for non-patrimonial damage arising on behalf of the deceased person in the period that he was seriously injured up to the point that he died due to the injuries are analysed. In addition to that, non-patrimonial damage claims by a close person are analysed having focus on the question what are the exceptional circumstances according to assessment on behalf of the Estonian court practice and whether they are too limiting or extending. The author has also analysed some differences in court practice while interpreting relevant exceptional circumstances.

According to Estonian legislation, funeral costs shall be compensated based on section 129 subsection 1 of the Law of Obligations Act. Funeral costs shall be compensated only on reasonable extent. The costs accepted by court practice include several funeral services offered by organisers of funerals, graveyards, transporters, crematoriums, burial services, babysitters, catering establishments, clothing, settlements of succession matters, etc. According to the author, there are different viewpoints in judicial practice on the extent that should be acceptable as reasonable compensation. The author states that there is no exact framework for defining reasonable funeral costs in Estonian judicial practice. The author is of the opinion that majority of claims for compensation of funeral costs have been accepted by court practice regardless to whether they are closely related to the funeral or not. The main problem of compensating funeral costs for the aggravated party is not whether a cost is reasonable but whether the cost is proved adequately enough by the aggravated party. Thus, the author is of the opinion that reasonable funeral costs should be defined more exactly.

In Estonian court practice, the persons claiming for compensation of funeral costs have been first and foremost members of the families of the deceased and sometimes also unmarried partners and foster-parents of the victims or legal persons. According to the author, the legislation and court practice of Estonia defends the aggrieved party in case compensating reasonable funeral costs putting him into as similar situation as possible compared to the period that that the damage had not occurred yet. In general, all the claims have been accepted that the aggrieved person has submitted against the tortfeasor.

Losses arising from funeral costs have been the main material damage claimed according to Estonian court practice. Claims for compensation of damage arising from incapacity for work and personal injuries form a tiny share compared to funeral costs.

Apart from patrimonial damage, claims arising from loss of maintenance occupied an important place. There were problems with defining the scale of maintenance compensation in both the analysed Estonian and English legal orders. Neither of the legal systems has an exact formula how to place the receiver of maintenance compensation into an economic situation that is as similar as possible to the one that there would have been if the person providing maintenance had not died because of the unlawful act. As there are very many indicators, which may or may not occur, that should be considered while determining the extent of maintenance, there is always a possibility that the person claiming compensation may unjustly enrich from the funds of the tortfeasor.

The Estonian legislation proceeds from analysis of each case separately. The idea is to place the aggrieved person into a situation that is as similar as possible to the one that there would have been and in case the dependant is a child what would his needs be for example while acquiring education and having the relevant costs. In case of the English legal order the approach is based on formula that tries to take all the indicators into consideration. These indicators include even presumptions that the person obliged to provide with maintenance loses his job or life in case of an accident.

An important difference in both the legislations is the fact that in Estonia compensation is paid as payments by instalment making maintenance compensation indexation possible, which ensures stable income for the entitled person. According to the English legislation, maintenance compensation is paid to the aggrieved person in the lump.

According to the Estonian legislation, maintenance compensation obligation may arise for an obligated person based on legal or moral obligation according to section 129 subsection 6 of the Law of Obligations Act. The analysed court practice shows that maintenance obligation arose mainly on legal basis.

Non-patrimonial damage may arise in case of a person who witnesses death and gets health damages from witnessing death. It is also possible that non-patrimonial damage arose to the deceased person within the period that he had got fatal injuries but had not lost his life yet due to his fatal injuries. In that case, the non-patrimonial damage claims go over to the heir of the deceased person. Claims arising from the non-patrimonial damage may occur to a close person

of the deceased. According to court practice, it has been the spouse, children, father, mother, brother, sister, unmarried partner who have been accepted as close persons. It is by no means a final list and according to relevant judicial decisions, every time a separate assessment is needed to find out whether the person was close or not. In general, the Estonian court practice has never turned down judicial decisions for not approving close persons.

In comparison with the English regulations, the Estonian system is significantly more flexible, because according to the English regulations, it is only the exactly defined persons by the legislation who may get non-patrimonial compensation in case a close person dies. A person not listed in the legislation can never claim non-patrimonial damage compensation.

Non-patrimonial damage may be compensated in cases when exceptional circumstances occur. Referring to assessment by the Supreme Court, four criteria may be considered as exceptional circumstances:

- Spatial closeness of the deceased or the aggrieved person and the close person at the time of the damage.
- Witnessing the injury or the suffering of the deceased or the aggrieved person by the close person.
- The purpose was to cause damage and sufferings to the close person.
- The purpose was to cause damage to the victim and there are later sufferings to the close person.

The author is of the opinion that there are major differences in defining exceptional circumstances. Referring to the mentioned criteria, one can see that county courts and circuit courts have had differences in opinions what exceptional circumstances are as such. There are situations when events, a barbarous crime for example, or spatial closeness between an aggrieved person and a close person have been accepted as exceptional circumstances. There are also contrary cases when similar situations have not been regarded as exceptional circumstances. Another controversial question in the Estonian court practice is how to prove posterior sufferings of a close person.

The author is of the opinion that compensation for non-patrimonial damage to close persons is adjusted better in the English legal system than the Estonian one. According to English

legislation all the entitled persons mentioned in the relevant law have right for compensation. The amount of the compensation is equal despite the circumstances causing the non-patrimonial damage. According to the author, the Estonian legislation should take after the positive sides of the English approach. The author suggests a hybrid system consisting of two levels. On the first level, all the close persons defined by the current Estonian legislation will get non-patrimonial damage compensation. The second level includes occurrence of a distinct circumstance that would considerably increase the amount of compensation. The circumstance may be for example spatial closeness between the deceased and the close person at the time of the unlawful act.

In brief, it is the authors opinion that provisions mentioned in section 129 subsection 1-6 and section 134 subsection 3 of the Law of Obligations Act are justified ensuring defence to both the aggrieved person and to some extent even to the tortfeasor. It is the court practice that fails to provide equality in defining the extent of compensation for damage. This inequality occurs most of all while applying section 134 subsection 3 of the Law of Obligations Act. With the help of this master's thesis, the author hopes to make his contribution in order to draw attention to differences arising from court practice while compensating reasonable funeral costs, determining maintenance compensation, as well as defining exceptional circumstances. Author also highlights some positive sides in the English legislation that could be introduced to the Estonian legislation.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. von Bar, C. The common European law of torts. Volume two, Damage and damages, liability for and without personal misconduct, causality, and defences. München: Beck 2000.
2. Belling, D. W. Põhiõiguste tähendus eraõigusele. - *Juridica* 2004/1.
3. Burrows, A. Principles of the English Law of Obligations. Oxford: Oxford University Press 2016.
4. Deakin, S. jt. Markesinis and Deakin's tort law. Sixth Edition. Oxford: Clarendon Press 2008.
5. Gordley, J. R. Foundations of private law: property, tort, contract, unjust enrichment. New York: Oxford University Press 2006.
6. Joecks, W. Varalise kahju mõiste. - *Juridica* 2011/4.
7. Kalamees, P. jt. Lepinguõigus. Tallinn: Juura 2017.
8. Kergandberg, E. jt. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008.
9. Kingisepp, M. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002.
10. Kull, I. jt. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004.
11. Kõve, V. jt. Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I-V osa (§-d 1-305). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.
12. Lahe, J. jt. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.
13. Lahe, J. Punitive Damages in Estonian Tort Law? - *Journal of European Tort Law* Volume 2, 2011/3.
14. Lahe, J. The Concept of General Duties of Care in the Law of Delict. – *Juridica International*. 2007/9.
15. Lahe, J., Kull, I. Compensation of non-pecuniary damage to persons close to the deceased or the aggrieved person. – *International Comparative Jurisprudence* 2016/2.
16. Lewthwaite, J. Tort law textbook. Oxford: Oxford University Press 2004.
17. Li, X. jt. Concise Chinese Tort Laws. Beijing: Springer 2014.
18. Lunney, M. Tort Law: text and materials. Oxford: Oxford University Press 2000.
19. Lüderitz, A. Perekonnaõigus. Tallinn: Juura 2005.
20. Markesinis, B. Compensation for personal injury in English, German and Italian law: a comparative outline. Cambridge : Cambridge University Press 2005.

21. Markesinis, B. The German law of torts: a comparative treatise Portland: Hart 2002.
22. McGregor, H. McGregor on damages. The Common Law Library nr 9. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/%C3%B5igusalased%20materjalid/Moraalse%20kahju%20liigid.pdf>. (01.01.2017).
23. Mikk, T. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012.
24. Mikk, T. Annak pärandvarast eseme omandamise alusena: magistritöö, juhendaja Paul Varul, Urve Liin. Tartu Ülikool, 2010.
25. Nõmm, I. Käibekohustuse rikkumisel põhinev deliktiõiguslik vastutus. Doktoritöö. Tartu, 2005.
26. Nõmm, I. Puhtmajanduslik kahju ja selle hüvitamine deliktalise vastutuse korral: magistritöö, juhendaja Tambet Tampuu. Tartu Ülikool, 2007.
27. Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2009. Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/mitteabieluline_kooselu_ja_selle_oiguslik_regulatsioon_2009_0.pdf (02.02.2018).
28. Principles of European law / Study Group on a European Civil Code. Munich: Sellier 2006.
29. Sarv, J. Haginõuded kriminaalmenetluses. - Juridica 2011/5.
30. Sein, K. Kahju ettenähtavuse reegel kahjuhüvitise piiramise alusena. – Juridica 2003/4.
31. Sein, K. Kas Eesti õiguses tuleks lubada karistuslikke kahjuhüvitisi?. – Juridica 2008/2.
32. Sootak, J. Karistusõigus: üldosa. Tallinn: Juura 2010.
33. Tammiste, H. Mittevaralisest kahjust Eesti kohtupraktikas. - Juridica 2004/2.
34. Tampuu, T. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. – Juridica 2003/2.
35. Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. Tallinn: Juura 2017.
36. Tampuu, T. Lahe, J. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Märkusi võlaõigusseaduse 7. peatüki kommentaaride kohta. – Juridica 2007/5.
37. Uusen-Nacke, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – Juridica 2010/2.
38. van Dam, C. European Tort Law. Oxford: Oxford University Press 2006.
39. Varul, P. jt (koost). Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012.
40. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016.

41. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus III. 8. Ja 10. osa (§-d 619-916 ja 1005-1067). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
42. Vutt, M. Lähedase isiku surma põhjustamisega tekkinud mittevarelise kahju hüvitamine. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2012/mittevaralinekahj_usurmapohjustamisel_avaldamiseks.pdf (04.03.2018).
43. Vutt, M. Mittevarelise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Riigikohtu õigusteabe osakond 2017. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:311044/271390/> (04.03.2018).
44. Zhang, X. Legislation of Tort Liability Law in China. Beijing: Springer 2017.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

45. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.
46. Euroopa inimõiguste konventsioon. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (01.02.2018).
47. Fatal Accidents Act 1976. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30> (01.02.2018).
48. Hooldekodusse vastuvõtmise, sealt lahkumise ja väljaarvamise ning kohamaksu tasumise eeskiri. - RT IV, 31.10.2013, 19.
49. Karistusseadustik. - RT I, 30.12.2017, 29.
50. Kooseluseadus. - RT I, 16.10.2014, 1.
51. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 05.12.2017, 8.
52. Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/24-25/41>. (01.02.2018).
53. Ohvriabi seadus. - RT I, 28.12.2017, 52.
54. Perekonnaseadus. - RT I, 09.05.2017, 28.
55. Pärimisseadus. - RT I, 10.03.2016, 16.
56. Riigilõivuseadus. - RT I, 28.11.2017, 5.
57. Riigivastutuse seadus. - RT I, 17.12.2015, 76.
58. Riikliku matusetoetuse seadus. - RT I, 28.12.2017, 46.
59. Surma põhjuse tuvastamise seadus. - RT I, 26.02.2015, 14.
60. Sääse Hooldekodu hoolduskulude katmise korra kinnitamine. - KO 2006, 102, 1273.

61. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 20.04.2017, 21.
62. Töötasu alammäära kehtestamine. – RT I, 23.12.2017, 49.
63. Võlaõigusseadus. - RT I, 31.12.2017, 8.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

RIIGIKOHTU KRIMINAALKOLLEEGIUM

64. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 27.10.2010. a otsus nr 3-1-1-57-10.
65. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17.12.2012. a otsus nr 3-1-1-116-12.

RIIGIKOHTU TSIVIILKOLLEEGIUM

66. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12.12.1996. a otsus nr 3-2-1-111-96.
67. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.02.2005. a otsus nr 3-2-1-73-04.
68. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26.09.2006. a otsus nr 3-2-1-53-06.
69. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 18.04.2007. a otsus nr 3-2-1-27-07.
70. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 31.05.2007. a otsus nr 3-2-1-54-07.
71. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.04.2008. a otsus nr 3-2-1-19-08.
72. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.10.2008. a otsus nr 3-2-1-85-08.
73. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.12.2009. a otsus nr 3-2-1-129-09.
74. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 08.04.2011. a otsus nr 3-2-1-171-10.
75. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 23.05.2012. a otsus nr 3-2-1-53-12.
76. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.04.2013. a otsus nr 3-2-1-21-13.
77. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20.06.2013. a otsus nr 3-2-1-73-13.
78. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.06.2015. a otsus nr 3-2-1-48-15.
79. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26.11.2015. a otsus nr 3-2-1-64-15.
80. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10.05.2017. a otsus nr 3-2-1-37-17.
81. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.06.2017. a otsus nr 3-2-1-35-17.

TALLINNA RINGKONNAKOHTUS

82. Tallinna Ringkonnakohtu 08.09.2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-1500.
83. Tallinna Ringkonnakohtu 16.02.2009. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-5639.
84. Tallinna Ringkonnakohtu 23.09.2009. a otsus kriminaalasjas nr 1-07-12096.
85. Tallinna Ringkonnakohtu 16.11.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-350.
86. Tallinna Ringkonnakohtu 19.10.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-21700.
87. Tallinna Ringkonnakohtu 27.04.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-11-7087.
88. Tallinna Ringkonnakohtu 11.06.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-11-7944.
89. Tallinna Ringkonnakohtu 05.03.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-7215.
90. Tallinna Ringkonnakohtu 12.03.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-4001.
91. Tallinna Ringkonnakohtu 21.02.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-8244.
92. Tallinna Ringkonnakohtu 07.03.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-5224.
93. Tallinna Ringkonnakohtu 15.09.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-2944.
94. Tallinna Ringkonnakohtu 10.11.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-5876.
95. Tallinna Ringkonnakohtu 12.11.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-823.
96. Tallinna Ringkonnakohtu 08.12.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-5940.
97. Tallinna Ringkonnakohtu 14.10.2015. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-4232.
98. Tallinna Ringkonnakohtu 08.09.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-10975.
99. Tallinna Ringkonnakohtu 16.02.2017. a otsus kriminaalasjas nr 1-16-4139.
100. Tallinna Ringkonnakohtu 01.02.2006. a otsus tsiviilasjas nr 2-04-297.
101. Tallinna Ringkonnakohtu 23.02.2010. a otsus tsiviilasjas nr 2-08-3241.
102. Tallinna Ringkonnakohtu 22.03.2011. a otsus tsiviilasjas nr 2-10-779.
103. Tallinna Ringkonnakohtu 06.12.2011. a otsus tsiviilasjas nr 2-10-19489.
104. Tallinna Ringkonnakohtu 05.04.2012. a otsus tsiviilasjas nr 2-10-55812.
105. Tallinna Ringkonnakohtu 10.07.2014. a otsus tsiviilasjas nr 2-12-50108.
106. Tallinna Ringkonnakohtu 03.05.2017. a otsus tsiviilasjas nr 2-16-3880.

TARTU RINGKONNAKOHUS

107. Tartu Ringkonnakohtu 13.11.2009. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-5386.
108. Tartu Ringkonnakohtu 08.02.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-13388.
109. Tartu Ringkonnakohtu 11.03.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-8885.
110. Tartu Ringkonnakohtu 21.04.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-19418.
111. Tartu Ringkonnakohtu 03.02.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-15276.
112. Tartu Ringkonnakohtu 31.03.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-1618.
113. Tartu Ringkonnakohtu 19.04.2010. a otsus tsiviilasjas nr 2-07-23928.
114. Tartu Ringkonnakohtu 14.02.2012. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-17756.
115. Tartu Ringkonnakohtu 18.11.2013. a otsus tsiviilasjas nr 2-12-45078.
116. Tartu Ringkonnakohtu 10.11.2014. a otsus tsiviilasjas nr 2-13-32363.
117. Tartu Ringkonnakohtu 21.11.2016. a otsus tsiviilasjas nr 2-15-12557.
118. Tartu Ringkonnakohtu 03.11.2017. a otsus tsiviilasjas nr 2-15-10097.

HARJU MAAKOHUS

119. Harju Maakohtu 12.05.2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-1500.
120. Harju Maakohtu 25.11.2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-5639.
121. Harju Maakohtu 05.12.2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-2947.
122. Harju Maakohtu 29.12.2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-3348.
123. Harju Maakohtu 19.01.2009. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-7723.
124. Harju Maakohtu 19.01.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-14698.
125. Harju Maakohtu 09.03.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-195.
126. Harju Maakohtu 20.04.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-16587.
127. Harju Maakohtu 22.04.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-19733.
128. Harju Maakohtu 24.05.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-07-8640.
129. Harju Maakohtu 05.04.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-9435.
130. Harju Maakohtu 13.04.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-12385.
131. Harju Maakohtu 10.05.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-9028.
132. Harju Maakohtu 13.12.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-11-11978.

133. Harju Maakohtu 13.01.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-11-14267.
134. Harju Maakohtu 08.02.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-7205.
135. Harju Maakohtu 25.10.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-7215.
136. Harju Maakohtu 13.11.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-7757.
137. Harju Maakohtu 05.03.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-11965.
138. Harju Maakohtu 03.05.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-1833.
139. Harju Maakohtu 09.07.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-5391.
140. Harju Maakohtu 26.08.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-3731.
141. Harju Maakohtu 12.11.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-8601.
142. Harju Maakohtu 28.11.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-8244.
143. Harju Maakohtu 24.03.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-823.
144. Harju Maakohtu 19.06.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-2944.
145. Harju Maakohtu 20.06.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-3268.
146. Harju Maakohtu 08.10.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-5940.
147. Harju Maakohtu 27.04.2015. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-2379.
148. Harju Maakohtu 05.02.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-9888.
149. Harju Maakohtu 09.06.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-10909.
150. Harju Maakohtu 02.02.2017. a otsus kriminaalasjas nr 1-16-11535.
151. Harju Maakohtu 15.05.2007. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-17507.
152. Harju Maakohtu 17.04.2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-07-40932.
153. Harju Maakohtu 10.10.2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-08-57416.
154. Harju Maakohtu 20.10.2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-33683.
155. Harju Maakohtu 23.01.2009. a otsus tsiviilasjas nr 2-08-11534.
156. Harju Maakohtu 15.04.2011. a otsus tsiviilasjas nr 2-10-19489.
157. Harju Maakohtu 30.08.2011. a otsus tsiviilasjas nr 2-11-26303.
158. Harju Maakohtu 10.10.2011. a otsus tsiviilasjas nr 2-10-55812.
159. Harju Maakohtu 27.03.2012. a otsus tsiviilasjas nr 2-11-28971.
160. Harju Maakohtu 15.02.2013. a otsus tsiviilasjas nr 2-12-42418.
161. Harju Maakohtu 13.03.2013. a otsus tsiviilasjas nr 2-13-1979.
162. Harju Maakohtu 24.04.2013. a otsus tsiviilasjas nr 2-13-10830.
163. Harju Maakohtu 03.05.2013. a otsus tsiviilasjas nr 2-12-45356.
164. Harju Maakohtu 26.08.2013. a otsus tsiviilasjas nr 1-13-3731.
165. Harju Maakohtu 14.02.2014. a otsus tsiviilasjas nr 2-13-45374.
166. Harju Maakohtu 04.03.2014. a otsus tsiviilasjas nr 2-14-2721.

167. Harju Maakohtu 26.05.2015. a otsus tsiviilasjas nr 2-14-56301.
168. Harju Maakohtu 14.03.2016. a otsus tsiviilasjas nr 2-15-19104.
169. Harju Maakohtu 01.02.2017. a otsus tsiviilasjas nr 2-16-11863.

PÄRNU MAAKOHUS

170. Pärnu Maakohtu 01.07.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-350.
171. Pärnu Maakohtu 10.11.2010. a otsus tsiviilasjas nr 2-10-779.
172. Pärnu Maakohtu 20.01.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-12978.
173. Pärnu Maakohtu 10.10.2011. a otsus tsiviilasjas nr 2-09-39096.
174. Pärnu Maakohtu 10.12.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-4001.
175. Pärnu Maakohtu 02.04.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-11239.
176. Pärnu Maakohtu 17.04.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-11027.
177. Pärnu Maakohtu 28.11.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-1922.
178. Pärnu Maakohtu 07.01.2015. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-5890.
179. Pärnu Maakohtu 13.03.2017. a otsus kriminaalasjas nr 1-16-7046.

TARTU MAAKOHUS

180. Tartu Maakohtu 22.10.2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-8618.
181. Tartu Maakohtu 25.03.2009. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-3283.
182. Tartu Maakohtu 17.11.2009. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-8885.
183. Tartu Maakohtu 07.04.2010. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-4324.
184. Tartu Maakohtu 14.07.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-16566.
185. Tartu Maakohtu 21.03.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-2657.
186. Tartu Maakohtu 06.09.2012. a otsus kriminaalasjas nr 1-12-8428.
187. Tartu Maakohtu 13.11.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-14-3445.
188. Tartu Maakohtu 20.10.2015. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-1618.
189. Tartu Maakohtu 09.11.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-16-6658.
190. Tartu Maakohtu 06.06.2017. a otsus tsiviilasjas nr 2-17-3856.
191. Tartu Maakohtu 14.06.2017. a otsus tsiviilasjas nr 2-17-3493.

VIRU MAAKOHTUS

192. Viru Maakohtu 04.06.2009. a otsus kriminaalasjas nr 1-09-1959.
193. Viru Maakohtu 30.07.2009. a otsus kriminaalasjas nr 1-08-8280.
194. Viru Maakohtu 14.02.2011. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-11045.
195. Viru Maakohtu 28.11.2013. a otsus kriminaalasjas nr 1-10-15276.
196. Viru Maakohtu 23.04.2014. a otsus kriminaalasjas nr 1-13-5033.
197. Viru Maakohtu 02.09.2016. a otsus kriminaalasjas nr 1-15-10482.
198. Viru Maakohtu 21.04.2017. a otsus kriminaalasjas nr 1-16-10163.
199. Viru Maakohtu 16.06.2017. a otsus kriminaalasjas nr 1-16-1760.
200. Viru Maakohtu 10.07.2017. a otsus kriminaalasjas nr 1-17-6628.
201. Viru Maakohtu 19.06.2009. a otsus tsiviilasjas nr 2-07-23928.
202. Viru Maakohtu 28.03.2016. a otsus tsiviilasjas nr 2-15-12008.
203. Viru Maakohtu 15.04.2016. a otsus tsiviilasjas nr 2-15-12557.
204. Viru Maakohtu 20.12.2016. a otsus tsiviilasjas nr 2-16-12333.
205. Viru Maakohtu 25.05.2017. a otsus tsiviilasjas nr 2-17-2884.

INGLISMAA KOHTULAHENDID

206. *Mosson v Spousal* (2016) EWHC 53 (QB). Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/QB/2016/53.html&query=\(Mosson\)+AND+\(v\)+AND+\(Spousal\)](http://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/ew/cases/EWHC/QB/2016/53.html&query=(Mosson)+AND+(v)+AND+(Spousal)) (25.02.2018).
207. *Grant v Secretary of State for Transport* (2017) EWHC 1663 (QB). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2017/1663.html> (30.03.2018).
208. *Hicks v Chief Constable of the South Yorkshire Police* (1991) UKHL 5. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.bailii.org/cgi-bin/format.cgi?doc=/uk/cases/UKHL/1991/5.html>. (30.03.2018).

MUUD ALLIKAD

209. Eesti keele seletav sõnaraamat. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=mõistlik&F=M> (01.02.2018).
210. Funeral Expenses Payment. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.gov.uk/funeral-payments/what-youll-get> (02.01.2018).
211. Matusetoetused. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/pension-toetused/matusetoetus> (30.11.2017).
212. Pensionite objektiivne vaade. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://blog.stat.ee/2017/02/08/pensionite-objektiivne-vaade/> (03.03.2018).
213. Personal Injury and Fatal Accident Cases. Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/245859/ogden_tables_7th_edition.pdf (04.03.2018).
214. The Law on Damages. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/consult/damages/cp0907.pdf> (05.03.2018).

LISAD

Lisa 1. Mõistlike matusekulude hüvitamine VÕS § 129 lg 1 kohaldamisel.³⁵³

Kohus	Lahendi nr	Kahju hüvitamise taotleja	Kommentaar	Otsus	Hüvitise suurus
PMK	1-16-7046.	Lähedased (Abikaasa ja lapsed)	Süüdistatavad ründasid auto röövimise käigus taksojuhti, mille tagajärjel tapsid juhi piinaval viisil.	Rahuldatud	3022.50 eurot
PMK	1-10-12978	Hooldekodu	KarS § 113 alusel toimepandud tapmine, asjaolude täpsustus puudub lahendis.	Rahuldatud	476.53 eurot
PMK	1-09-11027	Eluskaaslane (omas kannatanuga ühist poega)	Süüdistatavad peksid kannatanut põhjustades eluohtlikuid vigastusi, mille tagajärjel kannatanu suri. Kannatanu sai hüvitist ning matusetoetust riigi poolt.	Rahuldatud	392.10 eurot
PMK	1-12-11239	Isa	Juhtimisõiguseta süüdistatav tegi möödasõitu liinibussist, mille käigus põrkas kokku vastassuunast tuleva mootorsõidukiga, mille tagajärjel hukkus viimases sõidukis olnud kaasreisija.	Rahuldatud	700 eurot

³⁵³ Tuleb juhtida tähelepanu, et lisa 1 tabelis toodud hüvitised on mõistetud eelkõige matusekulude eest. Samas ei ole võimalik kõigi analüüsitud kohtulahendite puhul eristada, millises osas oli tegemist matusekulude ning millises osas varalise kahjuga (v.a saamata jäänud töötasu ning ülalpidamisest tulenevad nõuded), kuna seda pole alati kohtulahendi põhjendustes eraldi välja toodud.

PMK	1-14-5890.	Pole täpsustatud	Süüdistatav pussitas ohvrit kaelapiirkonda, mille tagajärjel ohver suri. Kannatanu sai hüvitist	Rahuldatud	215.60 eurot
PMK	1-13-1922.	Ema	Süüdistatav pussitas ohvrit korduvalt kõhupiirkonda, mille tagajärjel ohver suri. Kannatanu sai hüvitist.	Osaliselt	819,83 eurot
TMK	1-08-3283	Pole täpsustatud	Süüdistatav tungis elamusse, kus lõi kannatanut noaga südame piirkonda ning kaela, mille tagajärjel kannatanu hukkus.	Osaliselt	6339.90 krooni (405.19 eurot)
TMK	1-08-8618	Pole täpsustatud	Omavahelise tüli käigus pussitas süüdistatav tapmise eesmärgil ohvrit, kes suri vigastustesse.	Rahuldatud	19 224 krooni (1228.64 eurot)
TMK	1-10-16566	Isa ja õde	Süüdistatav põhjustas liiklusõnnetuse, mille tagajärjel ohver suri.	Osaliselt	127,83 eurot
TMK	1-14-3445	Elukaaslane	Süüdistatav lõi tahtlikult alkoholijoobes puidust prussiga kannatanut peapiirkonda, mille tagajärjel kannatanu suri. Kannatanu sai hüvitist.	Rahuldatud	1081.37 eurot
TMK	1-12-2657	Pole täpsustatud	Süüdistatav eiras liiklusseadust ning põhjustas avarii, mille tagajärjel hukkus kaasreisija, kes polnud vastavalt liiklusseadusele turvavarustusega kinnitatud.	Rahuldatud	1075.05 eurot

HMK	1-07-8640	Isa	Sisulisi asjaolusid kohtuotsuses ei ole välja toodud.	Rahuldatud	11 677 krooni (746.3 eurot)
HMK	1-08-2947	Abikaasa	Süüdistatav ületas olulisel määral kiirust kiirusepiiranguga teelõigul ning selle tagajärjel põhjustas eessõitva autoga avarii, mille tagajärjel hukkus jalakäija. Seesam kindlustus hüvitas matusekulud.	Rahuldatud	1325 krooni (84.68 eurot)
HMK	1-09-14698	Ema	Süüdistatav pussitas kannatanut kaela, mille tagajärjel kannatanu suri.	Rahuldada	8493.50 krooni (542.83 eurot)
HMK	1-10-195	Isa	Süüdistatav eiras liikluseadusest tulenevaid nõudeid, olles alkoholijoobes ning teadlik, et auto pole tehniliselt korras ja kaasreisija ei ole nõuetekohaselt kinnitatud. IF Kindlustus hüvitas varalise kahju.	Osaliselt	32 617 krooni (2084.61 eurot)
HMK	1-10-7205	Poeg	Süüdistatavad peksid ohvrit, tekitades viimasele eluohtlikke vigastusi, mille tagajärjel kannatanu suri.	Osaliselt	950.29 eurot
HMK	1-12-7215	Kannatanu	Süüdistatav tulistas vintpüssist abikaasa pihta, mille tagajärjel viimane suri.	Ei rahuldatud	-
HMK	1-12-11965	Kannatanu	Süüdistatav sõitis joobeseisundis otsa jalgratturile, mille tagajärjel viimane suri.	Ei rahuldatud	-
HMK	1-13-1833	Kannatanu	Süüdistatav pussitas ohvrit, tekitades talle	Ei rahuldatud	-

			rasked kehavigastused, mille tagajärjel ta suri. Kannatanu sai matusetootust ja hüvitist.		
HMK	1-13-8601	Kannatanu	Süüdistatav peksis Tallinna ühiselamus kannatanut, mille tagajärjel kannatanu suri. Kannatanu sai ka matusetootust.	Rahuldatud	6609,46 eurot
HMK	1-14-823	Ohvri kasuisa	Süüdistatav pussitas kannatanut baaris noaga, mille tagajärjel ohver suri. Kannatanu sai matusetootust ning lisaks sai Maardu linnalt ka hüvitist.	Osaliselt	4031.35 eurot
HMK	1-14-3268	Kannatanu	Sisulisi asjaolusid kohtuotsuses ei ole välja toodud.	Rahuldada	974.50 eurot
HMK	1-15-2379	Kannatanu	Süüdistatav tappis suvilas julmal viisil kannatanu. Kannatanu sai ka matusetootust.	Osaliselt	59.50 eurot
HMK	1-15-10909	Kannatanu	Süüdistatav peksis kannatanut ning hiljem tulistas teda tulirelvast, mille tagajärjel kannatanu suri. Kannatanu sai hüvitist.	Osaliselt	628.32 eurot
HMK	1-16-11535	Vanem	Süüdistatav peksis ohvrit pea piirkonda, mille tagajärjel kannatanu suri. Kannatanu sai hüvitist.	Osaliselt	660.73 eurot

HMK	2-07-40932	Sotsiaal-kindlustus-amet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	4800 krooni (306.78 eurot)
HMK	2-08-57416	Sotsiaal-kindlustus-amet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	2995.75 krooni (191.46 eurot)
HMK	2-10-55812	Laps	Kostja korraldas spordiürituse, mille käigus rikkus käibekohustust ning selle tagajärjel surid kannatanu vanemad.	Osaliselt (Rahuldatud varalise nõude osas täies ulatuses)	30 819.05 krooni (1969.7 eurot)
HMK	2-12-42418	Sotsiaalkindlustus-amet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	383.47 eurot
HMK	2-12-45356	Sotsiaalkindlustus-amet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	244.46 eurot
HMK	2-13-1979	Sotsiaalkindlustus-amet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	447.38 eurot
HMK	2-13-45374	Sotsiaalkindlustus-amet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	448 eurot
HMK	2-14-2721	Sotsiaalkindlustus-amet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	448 eurot
HMK	2-14-56301	Koera omanik	Kostja koer tuli kallale hageja koerale, mille tagajärjel hageja koer suri ning hageja sai varalise kahju.	Osaliselt	49.62 eurot
HMK	2-16-11863	Sotsiaalkindlustus-amet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	448 eurot
HMK	1-08-3348	Vanem	Süüdistatav oli joobes ning eiras liikluseadusest tulenevaid reegleid, mille tagajärjel ohver hukkus.	Rahuldatud	81349 krooni (5199.15 eurot)
VMK	1-08-8280	Poeg	-	Rahuldatud	4575 krooni (292.4 eurot)
VMK	1-09-1959	Kannatanu	-	Osaliselt	7378 krooni (471.54 eurot)
VMK	1-10-11045	Kannatanu	-	Osaliselt	22 439.37 krooni

					(1434.14) eurot
VMK	1-15-10482	Vallavalitsus	-	Rahuldatud	90 eurot
VMK	1-16-1760	Õde	-	Rahuldatud	834 eurot
VMK	1-16-10163	Poeg	Kannatanu sai hüvitist	Rahuldatud	54.50 eurot
VMK	2-16-12333	Sotsiaalkindlustusamet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	448.00 eurot
VMK	2-17-2884	Sotsiaalkindlustusamet	Tegemist on regressinõudega.	Rahuldatud	383.47 eurot
TMK	2-17-3493	Haigekassa	Tegemist on regressinõudega Haigekassa poolt. Haigekassa hüvitas kahjustatud isikule kehavigastusest tekkinud ravikulud, kuid isik suri ikkagi.	Rahuldatud	29 631,21 eurot
Tallinna Ringkonnakohtus	1-11-7944	Kannatanu	Süüdistatav mõisteti süüdi Pärnu Maakohtu otsusega tapmises.	Rahuldama	Maa-kohtu määratud hüvitis jäi jõusse.
Tallinna Ringkonnakohtus	1-14-823	Kannatanu	Süüdistatav mõisteti Harju Maakohtu otsusega süüdi kannatanu tapmises.	Rahuldama	Maa-kohtu määratud hüvitis jäi jõusse.
Tallinna Ringkonnakohtus	1-14-3268	Kannatanu	Süüdistatav mõisteti süüdi tapmises.	Rahuldama	Maa-kohtu määratud hüvitis jäi jõusse.
Tallinna Ringkonnakohtus	1-07-12096	Kannatanu	Süüdistatavad mõisteti süüdi maakohtus ohvri tapmises ja tükeldamises.	Osaliselt rahuldatud	Maa-kohtu määratud hüvitis jäi jõusse.

Tallinna Ringkonnakohus	2-10-55812	Laps	Kostja korraldas spordiürituse, mille tagajärjel läksid üritusel süstaga osalenud abikaasad ümber ning uppusid.	Rahuldamata	Maa-kohtu määratud hüvitis jäi jõusse.
Tallinna Ringkonnakohus	1-12-7215	Kannatanu	Süüdistatav tulistas vintpüssist abikaasa pihta, mille tagajärjel viimane suri.	Rahuldamata	Maa-kohtu määratud hüvitis jäi jõusse.

LISA 2. Ülalpidamiskohustusest tulenev hüvitis VÕS § 129 lg 3-6 alusel.

Kohus	Lahendi nr	Kahju hüvitamise taotleja	Kommentaar	Otsus	Hüvitise suurus
TMK	2-17-3856	Sotsiaalkindlustusamet	Regress	Rahuldamata	-
HMK	2-16-11863	Sotsiaalkindlustusamet	Regress	Rahuldatud	9141.99 eurot
HMK	2-13-10830	Sotsiaalkindlustusamet	Regress	Rahuldatud	3160.45 eurot
HMK	2-13-1979	Sotsiaalkindlustusamet	Regress	Rahuldatud	4062.38 eurot
HMK	2-11-26303	Sotsiaalkindlustusamet	Regress	Rahuldatud	9590 eurot
HMK	2-08-11534	Sotsiaalkindlustusamet	Regress	Rahuldatud	10137.30 krooni (647.89€)

HMK	1-08-1500	Lapsed, kellest üks on sügava puudega.	Süüdistatav, omamata juhtimisõigust, rikkus liikluseadusest tulenevaid nõudeid ning ajas ülekäigurajal oleva inimese alla, kes suri vigastustesse.	Rahuldatud	1000 krooni (€63.91) lapsele ning 1500 krooni (95.87€) kuus puudusega lapsele.
TlnRnK	1-08-1500	Lapsed, kellest üks on sügava puudega.	Süüdistatav, omamata juhtimisõigust, rikkus liikluseadusest tulenevaid nõudeid ning ajas ülekäigurajal oleva inimese alla, kes suri vigastustesse.	Rahuldamata	Maakohtu poolt mõistetud hüvitis jäeti jõusse.
HMK	1-12-7757	Kannatanu ema	Süüdistatav rikkus liikluseeskirjadest tulenevaid nõudeid, olles ise alkoholijoobes ning põhjustas kannatanu surma.	Rahuldatud	145.00 eurot kuus, kokku 20 880 eurot
TrtRnK	2-13-32363	Kannatanu on alaealine poeg	Haigla poolt tehtud ravivea tõttu suri kannatanu isa.	Rahuldatud	17.17-232,38 eurot. Kokku 1500 eurot.
HMK	1-13-8244	Kannatanu lapsed	Süüdistatav eiras liikluseadusest tulenevaid nõudeid ning ei andnud teed mootorratturile, mille tõttu viimane sai surmava vigastuse.	Rahuldatud	Mõlemale lapsele eraldi. Ühele 6523,77 eurot ning teisele 3384.98 eurot
TlnRnK	1-13-8244	Kannatanu lapsed	Süüdistatav eiras liikluseadusest tulenevaid nõudeid ning ei andnud teed	Rahuldamata	Maakohtu poolt mõistetud hüvitis jäi jõusse

			mootorratturile, mille tõttu viimane sai surmava vigastuse.		
TlnRnK	2-08-3241	Kannatanu laps	Kannatanu isa oli õigusvastase teo tõttu hukkunud 1991. aastal.	Rahuldatud	Ringkonnakohus määras tagantjärele saamata jäänud elatise näol suuruseks 1800(115.04€)-2175 krooni (139.01€) kuus.

LISA 3. Lähedaste isikute mittevaralise kahjuhüvitise nõue.

Kohus	Lahendi nr	Lähedane isik	Otsus	Hüvitise suurus
PMK	1-10-350	Kannatanu	Rahuldatud	400 000 krooni (25 564.66)
PMK	1-16-7046	Abikaasa ja lapsed	Rahuldatud	10 000 eurot
PMK	1-12-4001	Isa	Rahuldatud	25 000 eurot
PMK	2-10-779	Laps	Rahuldamata	-
HMK	2-15-19104	Vanem ja laps	Rahuldatud	450 eurot
HMK	1-13-3731	Vend	Rahuldatud	3000 eurot
HMK	1-14-823	Kannatanu	Rahuldamata	-
HMK	1-14-5940	Abikaasa	Rahuldamata	-

HMK	1-15-2379	Kannatanu	Rahuldamata	-
HMK	1-15-9888	Kannatanu	Rahuldamata	-
HMK	2-06-17507	Abikaasa	Rahuldamata	-
HMK	2-06-33683	Kannatanu	Rahuldamata	-
HMK	2-10-55812	Laps	Rahuldamata	-
HMK	2-11-28971	Poeg	Rahuldamata	-
HMK	1-14-2944	Tütar	Rahuldamata	-
HMK	1-09-16587	Kannatanu	Rahuldamata	-
HMK	1-10-195	Ema	Rahuldatud	250 000 krooni (15 977.91 eurot)
HMK	1-10-9028	Kannatanu	Rahuldamata	-
HMK	1-12-7215	Lapsed	Rahuldamata	-
HMK	1-12-11965	Kannatanu	Rahuldamata	-
TMK	1-09-8885	Vanemad	Rahuldatud	185 000 krooni (11 823.65 eurot)
TMK	1-10-4324	Kannatanu	Rahuldatud	20 000 krooni (1278.23)
TMK	1-10-16566	Poeg	Osaliselt	6500 eurot
TMK	1-12-8428	Elukaaslane	Rahuldatud	3207 eurot

TMK	1-15-1618	Abikaasa ja laps	Osaliselt	5000 eurot mõlemale Kokku 10 000 eurot
TMK	1-16-6658	Poeg	Rahuldamata	-

LISA 4. Lähedaste isikute mittevaralise kahjuhüvitis nõude hüvitamine ringkonnakohtutes.

Kohus	Lahendi nr	Lähedane isik	Otsus	Hüvitise suurus
TrtRnK	1-09-5386	Kannatanu	Rahuldatud	15 977.71 eurot solidaarselt kahe kahju tekitaja suhtes.
TrtRnK	1-09-8885	Kannatanu	Tühistati maakohtu otsus.	-
TrtRnK	1-09-19418	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TrtRnK	1-10-15276	Kannatanu	Maakohtu otsus tühistati.	-
TrtRnK	1-15-1618	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TrtRnK	2-07-23928	Abikaasa ja isa	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TrtRnK	2-15-12557	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TrtRnK	1-10-15276	Kannatanu	Maakohtu otsust ei muudetud.	-
TlntRnK	1-13-5224	Vend	Maakohtu otsus tühistati, aga tsiviilhagi jäeti rahuldamata.	-

TlnRnK	1-14-2944	Tütar	Maakohtu lahend tühistati ja tsiviilhagi rahuldati.	3000 eurot
TrtRnK	1-14-5876	Kannatanu	Maakohtu otsust ei muudetud.	-
TlnRnK	1-14-5940	Kannatanu	Maakohtu lahend tühistati.	6000 eurot
TlnRnK	1-15-10975	Poeg	Maakohtu otsus jäi muutmata.	-
TlnRnK	1-16-4139	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi muutmata.	-
TlnRnK	2-04-297	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi muutmata.	-
TrtRnK	1-09-21700	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TlntRnK	1-12-4001	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TlnRnK	1-12-7215	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TlnRnK	2-10-55812	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TrtRnK	2-06-17756	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TlnRnK	2-10-779	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TlnRnK	1-10-350	Kannatanu	Maakohtu otsus jäi jõusse.	-
TrtRnK	1-09-13388	Kannatanu	Maakohtu otsus tühistati.	-

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tanel Kivi

(sünnikuupäev: 17. 10. 1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Kahju hüvitamise ulatus surma põhjustamise korral“, mille juhendaja on dr. iur. Janno Lahe,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 23.04.2018